

ZBIÓR
RAPORTÓW NAUKOWYCH

Informacja naukowa i techniczna
w planowaniu oraz realizacji
badań i wdrożeń projektów

Warszawa
29.09.2014 - 30.09.2014

Część 3

СБОРНИК
НАУЧНЫХ ДОКЛАДОВ

Научная и техническая информа-
ция в планировании и осуществ-
лении научных исследований и
реализации проектов

Варшава
29.09.2014 - 30.09.2014

Часть 3

УДК 37+082
ББК 94
Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103
e-mail: info@conferenc.pl

Cena (zl.): bezpłatnie

Zbiór raportów naukowych.

Z 40 Zbiór raportów naukowych. „Informacja naukowa i techniczna w planowaniu oraz realizacji badań i wdrożeń projektów „. (29.09.2014 - 30.09.2014) - Warszawa:
Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2014. - 120 str.
ISBN: 978-83-64652-64-6 (t.3)

Zbiór raportów naukowych. Wykonane na materiałach Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej Konferencji 29.09.2014 - 30.09.2014 roku. Warszawa.
Część 3.

УДК 37+082
ББК 94

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane.

Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów.

Pisownia oryginalna jest zachowana.

Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

Obowiązkowym jest odniesienie do zbioru.

Warszawa 2014

ISBN: 978-83-64652-64-6 (t.3)

"Diamond trading tour" ©

СПИС /СОДЕРЖАНИЕ

СЕКСЈА 13. PEDAGOGIKA. (ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)

1. Пантюк М. П., Величко Н. А. 6
ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ
У БРИТАНСЬКІЙ СІМ'Ї
2. Олейников И. П. 11
К ВОПРОСУ О ПОНЯТИИ «ДУХОВНОСТЬ»
3. Січко І. О. 14
ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У КРАЇНАХ СХІДНОЇ АЗІЇ
4. Трохимчук І.М. 19
МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВИХОВАНОСТІ ОСО-
БИСТОСТІ УЧНЯ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ДОСЛІДНИЦЬ-
КОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ЕКОЛОГІЇ
5. Білавич Г.В., Барган І.І..... 22
РОЛЬ ЖІНКИ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (ЗА КНИГОЮ «СИБІРСЬКА
САГА» Л. БІЛАВИЧ-КУЗИЧ)
6. Сливка Л.В..... 25
ОРГАНІЗАЦІЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА МОЛОД-
ШОГО ШКОЛЯРА
7. Самсонова О.О..... 29
ПРОФЕСІЙНІ ВИМОГИ ДО СУЧАСНОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬ-
НОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
8. Зіневич В.М. 32
КОЛАЖ ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ
9. Перхун Л. В. 34
РОЛЬ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ У ПРОЦЕСІ ІН-
КЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ
10. Скрипник Н. І. 37
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ
ПРАЦІВНИКІВ ДО ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
11. Богданець-Білоskalенко Н. І. 41
ПЕРЕЙМАННЯ І ВСИЛЕННЯ – ПЕДОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ
РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ (ЗА Я. ЧЕПІГОЮ)

12. Клімішина А. Я.	46
ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	
13. Дорошенко З. П.	51
ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІКТ: ДИДАКТИЧНІ УМОВИ	
14. Chorna M.	55
CULTUROLOGICAL APPROACH TO TRAINING OF THE FUTURE MANAGERS OF TOURISM IN PRECARPATHIA	
15. Shelikhova S.V., Koneva E.K.	64
PRACTICAL IMPLEMENTATION OF THE EDUCATIONAL PROGRAM FOR DISTANT STUDYING OF FOREIGN LANGUAGES IN TECHNICAL UNIVERSITY	
16. Суютинова Е.Е.	66
СОВРЕМЕННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛИЗАЦИИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В СЕМЬЯХ РАЗВЕДЕННЫХ РОДИТЕЛЕЙ	
17. Кучеренко Я.В.	69
ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ НАОЧНОСТІ ПРИ ФОРМУВАННІ МОВНИХ ТА МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК В УЧНІВ ДЕСЯТИРІЧНОГО ВІКУ	
18. Носаченко Т.Б.	72
СТАРОДАВНЄ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ	
19. Носаченко В.	77
ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КАРТОГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	
20. Нищак І.Д.	85
ІНЖЕНЕРНО-ГРАФІЧНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ ШКОЛЯРІВ	
21. Петрова Л.Ю., Кочеткова Ю.А.	90
ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ УУД УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ПОСРЕДСТВОМ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ПИРАМИД	

22. Погромська Г.С..... 94
АКТУАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ КУРСУ «МЕТОДОЛОГІЯ ПРО-
ЕКТУВАННЯ СУЧАСНИХ БАЗ ДАНИХ»
23. Tselik O. V. 98
FORMING COMMUNICATIVE COMPETENCE THROUGH
INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN
ENGLISH LANGUAGE TEACHING
24. Рехтега Л. О. 101
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ
ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ
КЛАСІВ
25. Корольова Н.В., Асанова Ф.Б. 104
ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ПРОФЕСІЙНІЙ
ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
26. Шевченко С. І., Харицька С. В. 108
ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА
ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ З МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМ-
НОЇ МОВИ
27. Осипов Е.И. 113
СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ
СПОСОБНОСТЕЙ ШКОЛЬНИКОВ
28. Заика О.В. 116
ТИПЫ МАТЕМАТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ И МЕТОДИКА ОБУЧЕ-
НИЯ ПРОЕКТИВНОЙ ГЕОМЕТРИИ

Пантюк М. П.

Доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та методики педагогічної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Величко Н. А.

Старший викладач кафедри іноземних мов
Львівської національної музичної академії імені М.В. Лисенка

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У БРИТАНСЬКІЙ СІМ'І

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. У сучасних умовах розвитку суспільства, коли загострюються суспільні суперечності, змінюються загальнолюдські цінності, життєві ідеали, особливого значення набувають питання естетичного виховання учнів. Проблема естетичного виховання є дуже важливою і актуальною для сьогодення, адже естетичне виховання забезпечує розвиток творчо активної особистості здатної повноцінно сприймати прекрасне, гармонійне, досконале в навколишньому середовищі. Саме тому сучасна школа Великої Британії спрямовує всі свої зусилля на те, щоб забезпечити належним чином процес естетичного виховання учнів, створює педагогічні умови які сприяють підвищенню рівня естетичної вихованості учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографічний огляд джерельної бази дослідження дає підстави стверджувати, що першоосновою естетико-виховної діяльності у Великій Британії є родинне виховання, яке ще з самого дитинства здатне впливати на розвиток духовно-естетичного світу дитини. Оскільки, британці мають вагомий здобутки в сімейній педагогіці, де питання естетичного виховання посідають чільне місце, то саме цю країну безспідставно називають школою сім'ї, домашнього вогнища, материнською та батьківською наукою, першим університетом життя. У педагогічній думці жодної країни світу не приділяється таке велике значення естетичному вихованню в сім'ї, як це робиться у Великій Британії. Зміст сімейного виховання у Великій Британії охоплює фізичний, інтелектуальний та морально-естетичний розвиток дитини, засвоєння естетичних та моральних цінностей, ідеалів, культурних традицій, етичних норм взаємин між людьми, розвиток творчої, працелюбної особистості, формування естетичних смаків та ідеалів, активної життєвої позиції, високої культури, виховання почуття патріотизму, правильного розуміння громадянського обов'язку, підготовку до сімейного життя [3, 1].

Значний внесок у дослідження теорії і практики виховання дітей в сім'ї у Великій Британії зробили, як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: Ю. Василькова, Н. Воробйов, О. Гобелко, О. Демченко, М. Євтух, М. Левківський, Г. Марченко, М. Мірошніченко, В. Міщенко, В. Пішванова, Н. Ремезовська, І. Степанов (Україна); Н. Аберкомбі

(N. Abercombie), Т. Гекслі (Т. Gaksly), Р. Глетчер (R Glatcher), С. Гурман (S. Goorman), Л. Ірвін (L. Irvin), С. Макгі (S. Makgy), Дж. Мур (J. Moor), Б. Плесс (B. Plass), А. Піво (A. Pivo), Б. Саттервайт (B. Satterwhite), А. Стенфорд (A. Stanford), Д. Хемпрейзм (D. Hampraizme) (Велика Британія).

Проблеми сімейного виховання дітей підліткового віку розглядаються такими сучасними авторами, як Р. Байард (R. Bayard), Дж. Бредшо (J. Bredsho), Т. Грімберг (T. Grimberg), Ф. Дольго, А. Захаров, К Кволс І. Кон, В. Леві, Е. Лютова, Д. Лелі, Е. Міллер (E. Miller), Д. Олстон (D. Olston), Б. Сатір (B. Satir), А. Фромм, А. Черніков. Суттєвий вплив на сімейну педагогіку мали також ідеї й погляди Р. Оуена (R. Owen), С. Редді (S. Reddy), Е. Берка (E. Bark), які підкреслювали важливість поєднання фізичного, естетичного розвитку дитини, прищеплення їй гуманістичних якостей. (Л. Ламберт, Дж. Ессен, Дж. Хед).

Метою статті є теоретико-методологічний аналіз змісту, форм і методів виховання естетичних цінностей дітей молодшого шкільного віку у британській сім'ї.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сім'я, за визначенням англійського фахівця у галузі родинної педагогіки, С. Гудмана, становить сенс буття британця, оскільки саме в сім'ї формується національний характер, закладаються підвалини етнічної ідентифікації, плекаються специфічні риси соціальної та індивідуальної поведінки [202].

Аналіз законодавчих актів що регламентують роль сім'ї в вихованні дитини свідчить про те, що у Великій Британії виховання дітей в сім'ї користується широкою підтримкою з боку уряду. Британським парламентом у 1989 році був прийнятий закон, відомий як "Акт з підтримки дитини". Відповідно до цього чинного законодавчого акту батьки мають забезпечувати основні потреби дитини та дбати про її всебічний розвиток, фундамент якого мають становити міцні естетичні переконання, ідеали і цінності. Для того щоб батьки були спроможні ефективно вирішувати поставлені завдання естетичного виховання своїх дітей, особливо на початковому етапі шкільного навчання, у Великій Британії створюється розгалужена система психолого-педагогічної просвіти, покликаної сприяти підвищенню батьківської компетенції у цій галузі педагогічної діяльності, визначати єдність поглядів і позицій сім'ї, уряду і освітянської громадськості в досягненні виховних цілей. Досліджено, що активну роль у розв'язанні цього питання відіграє саме початкова школа, спеціально створений Центр сім'ї, який займається розробкою і впровадженням програм і проектів скерованих на поліпшення якості сімейного виховання, прищеплення зростаючому поколінню поваги до естетичних цінностей та сприйняття їх як особисто значущих.

Суттєвий внесок у розвиток теорії і практики сімейного виховання у Великій Британії зробив Г. Спенсер. Він підкреслював виключну роль батьків у вихованні молодого покоління, наголошуючи, що саме на батьків покладено відповідальність за його результати і наслідки. У своєму трактаті „Виховання розумове, моральне і фізичне” мислитель звертає увагу на необхідність забезпечення батьків знаннями з педагогіки та вікової психології, методики виховної роботи. Принципове місце відводиться підвищенню свідомості батьків, розумінню ними своїх обов'язків. У зв'язку з цим Г. Спенсер закликає до постійного самовдосконалення, естетичного, морального і духовного зростання дитини [1, 171-172].

Оскільки, найінтенсивніше естетичні почуття, смаки, фантазії розвиваються в дитинстві, саме тому участь батьків у цьому багатогранному процесі є важливою і потрібною. Своє головне завдання англійська сім'я вбачає у вихованні дітей гідних старших поколінь. Сімейне виховання у британців споконвіку будується на урахуванні особистостей кожної вікової групи. Естетичне виховання в британському розумінні це – єдність загального, особливого і одиничного, суспільного і особистого, колективного та індивідуального.

Відомо, що головною рисою дітей молодшого шкільного віку є розвиток психіки на основі провідної діяльності – навчання; саме у цьому віці у дитини формується ставлення до навчальної діяльності як до відповідальної суспільно-значущої праці. Протягом цього періоду дитина набуває значний обсяг знань, умінь, навичок, збагачується її досвід соціальної поведінки, з'являються перші сімейні ціннісні орієнтації, відбувається розвиток вищих почуттів: моральних, інтелектуальних, естетичних [38].

Надзвичайно важливого значення в цей період розвитку дитини набуває естетичне виховання, яке британська сім'я розуміє як формування краси людської особистості: краси розуму, душі, характеру, вчинків, потребу брати активну участь у створенні краси у житті. Одним із важливих засобів естетичного виховання у британській родині є краса повсякденного життя, побуту. До краси побуту британська педагогіка відносить манеру поведінки та щоденні звички членів родини оздоблення житла, родинні свята й обряди, участь всієї сім'ї у трудовій діяльності. Важливо при цьому, підкреслюють британські педагоги (Л. Ламберт, Дж. Ессен, Дж. Хед), підтримувати в дитині емоційну піднесеність, впевненість у тому, що вона причетна до створення радості. Одухотвореність діяльності дитини, надання їй духовної піднесеності позитивно відбивається на свідомості дитини, сприяє її естетизації. Отже, піклування британців про чистоту помешкання, прагнення оточити його гарними і корисними речами виховують естетичний смак у дітей з раннього віку.

У сімейній педагогіці Великої Британії природне довкілля, живі істоти та представники рослинного світу активно залучаються до естетично-виховного процесу дітей, оскільки в ставленні до них формується естетичний, моральний і духовний досвід молодої людини.

Формування у дітей милосердя також є одним із пріоритетів сімейного виховання. Воно пов'язується з прищепленням дітям гуманістичних якостей та розвиває високі естетичні почуття.

У Великій Британії створено спеціальні лікарні для тварини, де диким або свійським тваринам надається кваліфікована медична допомога, і діти знають, куди їм звертатися у разі необхідності. Почуття добросердя розвивається у дітей навіть за безпеченням ритуальних послуг у разі смерті тварини. Через організацію спеціальних цвинтарів для свійських тварин, до праху яких приходять уся сім'я, щоб згадати про своїх улюбленців, покласти квіти до їхніх пам'ятників [4, 321]. На нашу думку існуюча традиція допомагає формуванню у дітей добросердя у молодого покоління яке є першоосновою високих естетичних цінностей та ідеалів.

У контексті нашого дослідження цінною є думка Г. Спенсера який заохочував батьків всіма засобами сприяти саморозвитку дітей, спонукаючи їх робити власні дослідження й висновки [6, 49]. Встановлено, що британці приділяють велике значення у вихованні естетичних якостей дітей естетичним цінностям, розглядаючи їх

як духовну складову життя людини. У зв'язку з цим вони залучають своїх дітей до посиленої роботи з естетичного оздоблення власної кімнати, догляду за зовнішнім виглядом свійських та приручених тварин, забезпечення санітарно-гігієнічних умов їхнього помешкання, прикрашання разом із батьками присадибної ділянки квітами і декоративними рослинами.

Як підкреслюють британські педагоги (Дж. Ессен, Л. Ламберт, Дж. Хед), прикрашання інтер'єру оселі кімнатними квітами і декоративними рослинами, оздоблення подвір'я естетично привабливою рослинністю, виявлення при цьому творчої фантазії, оригінальності, винахідливості створює психологічно сприятливі умови формування естетичної свідомості.

Британці дотримуються думки про те, що дитині властива від природи любов до естетичного сприйняття художнього твору. Ось чому, займаючись естетичним вихованням дітей, вони не забувають про те, що література має найбільш повчальне значення для дитини адже, коли вона здатна збудити її найглибші душевно-естетичні переживання [7, 19]. На нашу думку це можливо в тому випадку, коли матеріал, що пропонується дитині для читання відповідає дитячому настрою та є цікавим для дитячого сприйняття.

Естетичне виховання дитини в британській сім'ї включає також і розвиток її художньо-естетичних здібностей. Захоплення малюванням, ліпленням – усе це підвищує загальний рівень розвитку дитини, сприяє формуванню її спостережливості, пам'яті, уяви. Дуже часто батьки зберігають малюнки зроблені дитиною і коли збирається достатня кількість цих малюнків, вони розвішують їх по стінах на видному місці в помешканні. Подібні виставки мають важливе виховально-естетичне значення для дитини.

Висновки. Отже, у процесі наукового пошуку з'ясовано, що шляхів залучення дітей до прекрасного є багато і всі вони мають одне призначення – виховання духовно багаті особистості. Виходячи із засад краси, британські батьки з самого дитинства привчають своїх дітей до чемності, з великою наполегливістю виробляють в них звичку бути ввічливими. Серед основних чинників естетичного виховання дітей у британській сім'ї є краса побуту, вироблення у дитини здатності розуміти й відчувати мистецтво.

У сімейному вихованні Великої Британії переважають гуманні методи педагогічного впливу на дитину, котрі не принижують її людської гідності, сприяють розвитку естетичної свідомості. У числі методів, спрямованих на виховання в сім'ї естетичних якостей у молодших школярів, посідають: педагогічна вимога, суспільна думка, очікування задоволення, похвала, напучення, застереження, нагорода.

Література:

1. Дудик Н. Деякі аспекти сімейного виховання дітей молодшого шкільного віку у Великій Британії // Н. Дудик / Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: Наук. зб. – К., – 2003. – №.5. – с. 197-200.
2. Заброцький М. Вікова психологія: Навчальний посібник // М. Заброцький / Київ: МАУП, – 1998. – 92 с.
3. Bruce T., Megitt C. Childcare and Education // T. Bruce, C. Megitt / London: Hodder and Stoughton, – 1996. – 584 p.

4. Duxbury P. Child Protection and Family Support: A Practical Approach /
5. Демченко О. Теорія та практика сімейного виховання у Великій Британії (історико-педагогічний аспект): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Київський державний лінгвістичний університет. – К., 2000. – 171 с.
6. Алтухов В. Жан – Поль Ріхтер про естетичне виховання дитини в сім'ї // В. Алтухов / ХНПУ імені Г.С.Сковороди м.Харків, – 2013. – 2 с.
7. Satinova V. Read and speak about Britain and the British // V. Satinova / Мінськ: Вышэйшая школа, – 1997. – 255 с.
8. Коробов А., Иванова Ю. Все о Великобритании // А. Коробов, Ю. Иванова / Харьков: Фолио, – 2007. – 542 с.

К ВОПРОСУ О ПОНЯТИИ «ДУХОВНОСТЬ»

Ключевые слова: духовность, религия, воспитание, нравственность, доброта
Keywords: spirituality, religion, upbringing, morality, kindness

Актуальность нашего исследования определяется многогранностью понятия «духовность», его изменчивостью в пространстве и времени, различной идеологической, национальной, религиозной наполненностью и многими другими чертами и нюансами этой идеальной вершины человеческого бытия, покорить которую Homo Sapiens стремится в течении многих веков. «Духовность – многолика. В сущности, вся история развития человеческой мысли, история культуры, религии и философии – это усиленный, хотя часто безуспешно-ложный, поиск некоего духовного эталона для подражания и сравнения, поиск настоящей жизни и гармонии, поиск духовного опыта, поиск общения с духовно одаренными людьми...» [4, с 18].

Духовность, чаще всего, отождествляется с религиозностью, ведь «религия является хранителем и распространителем очень важных высокодуховных истин, таких как нравственность, любовь, доброта, милосердие, мир и т.д.» [7]. Но, во-первых, религиозность присуща не всем людям, а религия, во-вторых, не может монополизировать все то, что относится к общечеловеческим ценностям (духовность же базируется именно на них), куда, кстати, входит немало ценностей религиозных. В-третьих, наличия мировых (буддизм, ислам, христианство) и множества более мелких религиозных направлений вызывает некую конкуренцию в области истинного истолкования духовности: «Каждый искренно уверовавший христианин желает совершенствоваться, а значит – стремится к духовному росту и прилагает все усилия для достижения возвышенного состояния души и духа. К этому следует добавить, что различные направления в нынешнем христианстве претендуют на уникальность, обладая своими отличительными особенностями: догматикой, литургией, обрядами и ритуалами, которым, как правило, придают внутренний, духовный смысл. И все считают, что только «их» христианство, «их» церковь, «их» догматика, «их» формы служения и поклонения Богу – единственно истинные, самые здравые и самые духовные. Духовность же других концессий и деноминаций рассматривается, в лучшем случае, как «душевно-плотская», сектантская или инословная, а в худшем – предается анафеме...» [4, с. 18]. Необходимо обратить внимание на то, что не совершенствуют духовность религий: излишняя коммерциализация церкви и превращение её в олигархическую структуру общества; внутрицерковные конфликты и распри. Так, общеизвестными стали факты значительного повышения стоимости обрядовых услуг для киевских прихожан УПЦ Московского патриархата. Святогорский монастырь (Донецкая область Украины) превращается в «супермаркет» церковной утвари. Практически в каждой большой церкви имеются иконные лавки, где в стоимость товара включается и его освящение. Последнее вступает в вопиющее противоречие с кано-

нами о нематериальности духа. Духовность католицизма значительно пострадала от всемирного скандала, связанного с разоблачением священников-педофилов. Несмотря на все это, религиозность остается одной из основных составляющих духовности, но есть и другие, не менее важные: «Согласно культурологическому понятию, духовная культура или духовность, состоит из многих областей. Помимо религии, сюда входят все области наук о природе и обществе, литература и поэзия, все виды искусств (живопись, музыкальное искусство, скульптура, кино, сценическое искусство (балет, опера, драма и. т. д.), а также право, мораль, правила, образцы и нормы поведения, традиции, язык, церемонии, символы, обычаи, обряды, этикет и др.)» [1]. Естественно то, что проблемам духовности и ее компонентам посвящены, как образно выразился один ученый, «Гималаи» всевозможных фундаментальных и более мелких трудов. Но результаты оставляют желать лучшего. Поэтому остановимся на некоторых аспектах понятия «духовность».

В общем значении можно признать существование **относительной** духовности, варьируемой, чаще всего, историческими, территориальными, этническими рамками – духовность личности, группы человеческих особей (коллективная духовность), нации (национальная духовность), государства (базируемая на праве), человечества (основанная на общечеловеческих ценностях). Но существует и стремление к **абсолютной** духовности. Речь идет об общественном идеале: «не о тех изменчивых исторических идеалах, которые различаются от времени и места, от национальных особенностей и партийных разделений, а о том всеобщем идеале, который всегда один и тот же и стремление к которому составляет правду и смысл общественной жизни. Говоря короче, тут ставится вопрос не об относительных идеалах, которых может быть много, а об идеале абсолютном, который может быть только один» [5]. До абсолютного идеала человечеству ещё очень и очень далеко, поэтому попробуем обосновать особенности идеала относительного.

В. Даль определил «духовность» как состояние духовного – «духовный бесплотный, нетелесный, из одного духа и души состоящий; все относящееся к Богу, церкви, вере; все относимое к душе человека, все умственные и нравственные силы его, ум и воля» [2], а С. Ожегов – как «свойство души, состоящее в преобладании духовных, нравственных и интеллектуальных интересов над материальными [6, с. 186]. То есть, Владимир Даль, используя слово «состояние», которое он же трактует в своем словаре как «положение, в каком кто или что состоит, находится, есть...» [3], предполагает множество различных состояний «кого или чего»: состояние покоя (соответственно – движения); плохое или хорошее состояние (а промежуток между хорошим и плохим, очевидно, подразделяется на бесчисленные уровни) и так далее. Исходя из этого, духовность может находиться в стадии покоя, как некий уровень накопленного духовного потенциала, а также в движении – сам процесс накопления этого потенциала (совершенствование интеллектуальных, морально-правовых, религиозных, эмпатийных и других положительных качеств, с одновременным устранением качеств негативных); процесс реализации этого потенциала в различных благоденствиях.

В словаре С. Ожегова духовность – «свойство» – «качество, признак, составляющий отличительную особенность кого-чего-нибудь» [6, с. 703]. Но и качество может быть многоуровневым, грубо говоря, – разносортным. И, очевидно, надо

разделять качество духовного потенциала и качество его действенного выражения. Применимы ли какие-либо виды измерений к уровню и качеству духовности? – это зависит от внутреннего содержания её понятия. Например, такая составляющая духовности, как интеллект, достаточно успешно оценивается с помощью тестов IQ (англ. – intelligence quotient). Глубину культурного разреза духовности можно также определить с помощью тестирования. Неотъемлемые компоненты духовности – правопослушность и моральность, обычно сопоставляются с соответствующими юридическими и этическими нормами, хотя до сих пор ещё нет научного консенсуса о нормативности этики. Уровень религиозности относителен приверженности к соблюдению церковных канонов, обрядов, традиций в отличие от уровня веры в Бога как Верховного Существа, которая во многом подпадает под сравнительно новый тезис о «своей собственной дороге к Храму».

Таким же образом можно рассуждать и о других частях духовности. Но измеряется ли духовность в её целостности, в единстве её содержания? – наука пока ответ на этот вопрос не дала.

Подводя итог наших размышлений, можно сделать вывод, что **духовность человека – накопленный и постоянно совершенствующийся, разноуровневый для каждой отдельной личности, потенциал лучших человеческих качеств, проявляющийся в действиях, направленных на улучшение личной и общественной жизни и минимизацию вредных для личности и общества факторов.**

ЛИТЕРАТУРА

1. Богословский М. Духовность или религиозность? / М. Богословский // научно-просветительский журнал «Скепсис» 2 мая 2011 г. (Электронный ресурс). – URL: http://scepsis.ru/library/id_595.html (дата обращения 2.03.2012)
2. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. Т. I [Текст] / В. И. Даль – М.: Русский язык, 1981. – с. 503 – 504
3. Там же Т. II. – с. 279 – 280
4. Лещук И. Лабиринты духовности. Экология духа – II [Текст] / И. Лещук. – Одесса: Христианское просвещение, 2001. – 164 с.
5. Новгородцев П. И. Об общественном идеале [Текст] / П. И. Новгородцев. – М.: Прогресс, 1991. – с. 55
6. Ожегов С. И. Словарь русского языка [Текст] / С. И. Ожегов – М. – Русский язык, 1980. – 921 с.
7. Светова Татьяна, «Что есть духовность?» [Текст] / Т. Светлова // журнал «Природа и человек. Свет», 2005, № 8, стр. 46 – 47

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У КРАЇНАХ СХІДНОЇ АЗІЇ

Статтю присвячено особливостям екологічної освіти в країнах Східної Азії; тенденціям зміни ставлення людини до сучасного природного і соціального світу, її екологічним орієнтаціям. Розкривається специфіка екологічних проблем і шляхи їх подолання.

THE FEATURES ECOLOGICAL EDUCATION IN EAST ASIA

*The article deals with the peculiarities Environmental education in East Asia; trends in the relation of man to the modern natural and social world, its ecological orientation. Reveals specific environmental problems and ways to overcome them. **Ключові слова:** екологічна освіта, екологічна культура, концептуальні моделі екосистеми, світовий досвід.*

Keywords: ecological education, ecological culture, conceptual models of ecosystems, global experience.

Актуальність та постановка проблеми. Переживши катаклізми ХХ століття, світ якимось непомітно втягнувся в нові проблеми і суперечності, головні з яких пов'язані з новими провідними детермінантами світової динаміки – глобалізацією та інформаційною революцією. Екологічна освіта, підготовка людини до життя має розгортатись як відповідь на виклики саме цих фундаментальних чинників.

Сучасний світ знаходиться у розвитку. З настанням нового тисячоліття в глобальний колапс людство не ввійшло, однак проблем, на яких потрібно зосередити першочергову увагу як на проблемах людства, не зменшилось.

Екологічна криза другої половини ХХ ст. в історії людства була найбільш глибокою й трагічною, і подолати її наслідки надзвичайно важко. Відбувається процес її активізації, що призводить до значних міграцій народів, провокує війни, інші соціальні потрясіння локального, регіонального і навіть глобального масштабу, передусім через дефіцит прісної питної води й енергоресурсів.

Безперечно, вирішальна роль у розвитку суспільства майбутнього й гармонізації відносин між людиною й природою належить сучасній молоді. Тому вкрай необхідним для тих, хто навчається є підвищення рівня екологічної освіти, осмислення можливих шляхів розвитку суспільства й природи у ХХІ ст., засвоєння складних, але надзвичайно важливих екологічних законів, принципів функціонування екосистем і біосфери, життєствердних зв'язків людства зі світом, що оточує його. Цікавим виявляються моделі екологічної освіти багатьох країн Східної Азії, їх переваги та можливі похибки власної освітньої системи тощо.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема гармонізації стосунків людини і природи постала наріжним каменем численних педагогічних концепцій минулого. Сучасна практика освітніх досліджень також приділяє особливу увагу проблемі розвитку екологічної освіти за рубежом. Різні аспекти дослідження цієї проблеми висвітлені в працях А.Осаму (історичні аспекти екологічної освіти), М.Бауера (методологія екологічної освіти за рубежом), В.Червонецького (специфіка екологічної освіти у країнах Заходу та США) тощо. Оскільки сучасний природний і соціальний світ є надзвичайно динамічний і чутливий до зовнішніх впливів, змінюється і ставлення до нього людини, її екологічна орієнтація, світогляд і культура. Всі країни світу, так чи інакше, причетні до того, яким є теперішній екологічний стан. Не останнє місце в цій часті належать країнам Східної Азії. О.Бондар та Н.Бірюкова в своїх працях висвітлили питання стосовно екологічної освіти в цих країнах. Однак на разі ґрунтовних досліджень екологічної освіти у країнах Східної Азії недостатньо.

Мета статті полягає в вивченні особливостей екологічної освіти в країнах Східної Азії; дається спроба аналізу базово-концептуальної моделі екологічної освіти у цих країнах.

Виклад основного матеріалу. Екологічна освіта та виховання – актуальна соціально-економічна та психолого-педагогічна проблема, змістом якої є формування розуміння сучасних екологічних проблем, виховання відповідальності за стан довкілля, оволодіння навичками етичної поведінки в природі. Екологічна освіта та виховання спрямовані на формування особистості, яка у повсякденному житті дотримуватиметься норм екологічно грамотної поведінки та підтримуватиме практичні дії державних установ та приватних осіб щодо захисту довкілля. Виховання почуття особистої відповідальності за все живе на Землі, бережливого ставлення до навколишнього середовища, розширення екологічних знань, культури повинні стати рисою характеру кожної людини і це повинно закладатись у якісно новому, цілісному підході до виховання особистості в єдиному процесі безперервної освіти.

Формування екологічної культури особистості як мети екологічної освіти передбачає комплексний вплив на сфери свідомості: когнітивну, афективну, діяльнісну. Отже, екологічна освіта повинна включати загальнонаукові, морально-естетичні і практичні аспекти.

Специфіка екологічної освіти полягає в тому, що вона повинна базуватись на принципі “випереджуючого відображення”. Тобто у свідомості людини повинна відбуватись постійна оцінка можливих наслідків втручання у природу.

Серед особливостей екологічної освіти необхідно відмітити наступні:

- її кінцевою метою є формування екологічної свідомості і громадянської позиції, а не тільки оволодіння певною сумою знань і вмінь;
- носієм екологічної свідомості, який детермінує вчинки є все населення країни, в ідеалі – планети, а не тільки певні групи людей;
- комплексний характер екологічної освіти і виховання означає його реалізацію засобами різноманітних предметів.

Звідси витікають і вимоги до організації екологічної освіти, яка повинна базуватись на ряді підходів:

- багаторівневої організації екологічної освіти від дошкільних закладів до закладів підвищення кваліфікації;

- екологізації навчальних предметів – екологічні аспекти присутні в усіх навчальних дисциплінах як обов'язковий компонент;
- запровадження інтегрованих узагальнюючих екологічних курсів у старших класах, вузах [1, с.13-14].

Екологічні проблеми мають планетарний масштаб, адже людство починає розуміти відповідальність за наслідки глибокого впливу на довкілля, в якому якість життя значно погіршилася. Підтвердженням цього є документи ООН: «Порядок денний на XXI століття», який було прийнято в Ріо-де-Жанейро (1992 р.), та матеріали й рішення Всесвітнього самміту зі сталого розвитку, що відбувся в Йоганнесбурзі (2002 р.).

Стратегія сталого еколого-економічного розвитку передбачає, що структура економіки, спеціалізація виробництва повинні в сучасних умовах якнайтісніше узгоджуватися з наявними ресурсами, продуктивним, відтворювальним потенціалом біосфери. На сьогодні немає альтернативи сталому розвитку в сучасному світі, а освіта й просвіта є незамінними засобами його впровадження в суспільство.

Загальною метою екологічної освіти в різних країнах є формування культури поведінки в навколишньому природному середовищі й дбайливе ставлення до нього. Сюди належить інтеграція природничо-наукових і суспільно-гуманітарних знань як чинника формування екологічної відповідальності; морально-етичне виховання як компонент виховання екологічної культури; виховання в молоді відповідального ставлення до навколишнього середовища та власного здоров'я.

Незважаючи на те, що теорія екоосвіти в загальних рисах єдина для всіх країн, однак рівень її розроблення й практичного впровадження суттєво залежить від історичних передумов, ментальності та соціально-економічного стану конкретної держави.

У деяких країнах реалізується пізнавально-ціннісна модель екологічної освіти, згідно з якою освоєння новітніх знань про природу та її охорону поєднується з традиційними цінностями суспільства, виробленими у процесі етнічної історії минулих поколінь. Особливих успіхів у реалізації такої моделі досягнуто в деяких азійських країнах: Китаї, Кореї, Таїланді й особливо – Японії [6, с.39].

Японська нація завжди відзначалася незвичайною здатністю переймати всі кращі здобутки людської цивілізації в інших націй. Це стосується багатьох сфер життя, в тому числі освіти і науки. Загальна мета освітньої системи Японії сформульована так: «Підготувати студентів до життя у інтернаціонально та інформаційно орієнтованому суспільстві, забезпечити можливість подальшого поглибленого вивчення предмета та самостійного підвищення рівня знань...» [3, с.41-42].

Метою екологічної освіти, на думку японських спеціалістів, є формування цілісної особистості, яка матиме чітку позицію до проблем охорони природи. Вони доводять необхідність вивчення навколишнього середовища у взаємозв'язку з повсякденним життям людини і виділяють такі елементи екологічної освіти: виховання у людини розуміння цінності природи та її ресурсів; прищеплення екологічної моралі, почуття любові до природи через спілкування з нею; формування громадської думки щодо необхідності дотримання гармонії між діяльністю людини і навколишнім середовищем; виховання в кожного громадянина прагнення до поліпшення природного довкілля

Екологічним вважається навчання у закладах «без стін», вільне планування робочого часу та відсутність суворого розкладу, проведення занять поза приміщеннями. Освіта та виховання в таких школах побудовані за принципом природодоцільності і є яскравим прикладом екологічного виховання.

Природоохоронна спеціалізація у ВНЗ розгалужена і має певні пріоритети, особливо там, де існують екологічні проблеми. Система університетської підготовки підкріплюється обов'язковим стажуванням у суміжних галузях, активно заохочується робота в інших країнах, досвід яких вважається доцільним з погляду національних інтересів [4, с.20].

Екологічна освіта в Японії охоплює початкову, середню і вищу школи. Освітні програми складають за методом «калейдоскопа». В них виділяють сім основних складових елементів освіти. Серед них головними є: а) вивчення природи; б) дослідження міст і сіл в аспекті взаємодії людини з природою; в) формування у людини правильного ставлення до природи, життя, цінностей і моралі на основі знань, отриманих після засвоєння елементів «а» і «б».

В останнє десятиріччя значну увагу привертає досвід Китаю та Республіки Корея, що зосередились на підготовці студентів у галузі природничо-математичних дисциплін. Технології екологічної освіти і виховання у Республіці Корея і Китаї тісно пов'язані з історично детермінованими позиціями у суспільстві, що спрямовані на перетворення і удосконалення навколишнього середовища [2, с.92].

У квітні 1992 року в Китаї створено неурядову Раду з питань міжнародного співробітництва в галузі навколишнього середовища і розвитку. До її завдань входить надання уряду обгрунтованих пропозицій з координації розвитку народного господарства й екологічного захисту, а також залучення для цих цілей коштів і технологічної допомоги з боку іноземних держав. Китай до осені 1993 року приєднався до 50 міжнародних конвенцій і угод з захисту навколишнього середовища, зокрема, в країні заборонено промислове використання хімічних речовин, які впливають на водні екосистеми та озоновий шар атмосфери; створений національний центр збору міжнародної екологічної інформації. Крім цього, на початку 90-х років була складена програма покращення екологічного стану Пекіна. Частково, 17 проектів програми фінансуються за рахунок кредитів Світового банку в сумі 125 млн. долл. Подібні екологічні програми розроблено й для інших китайських міст.

У Індії, Бірмі проведено відповідну реформу шкільних навчальних програм, ведуться дослідження в галузі освіти, управління школами. У Індії створено секретаріат з охорони середовища. У середніх школах питання екології включені до окремих тем різних шкільних дисциплін, а також уведено окремий предмет з екології. В початкових школах екодидактика здійснюється шляхом інтегрованого підходу, у середніх школах вивчається спецпредмет з екології.

Програма початкової школи Бірми «Вивчення навколишнього середовища» розрахована на ознайомлення дітей з їхнього домітвом, школою, ближнім оточенням, культурою. В Індії викладання питань охорони природного середовища проводиться в рамках окремої дисципліни. Широко використовуються тематичні фотографії з різних напрямків охорони природи, кольорові діапозитиви з відповідними коментарями [1, с.29].

Дослідження та аналіз тенденцій розвитку зарубіжного досвіду мають допомоги у пошуках нових, ефективних шляхів удосконалення екологічної освіти, у створенні сучасних технологій навчання, формуванні екологічної культури, прогнозуванні майбутнього.

Екологічна освіта XXI ст. є новим сенсом, філософією і метою сучасного освітнього процесу як єдиного можливого засобу продовження і розвитку людської цивілізації на засадах екоцентричної, а не антропоцентричної парадигми.

Література:

1. Бауер М. Й. Методологія екологічної освіти. – Чернівці: Крайова освіта, 2000. -320с.
2. Бирюкова Н.А. Особенности экологического образования за рубежом // Педагогика. – 2005. -№7. –с.89-94.
3. Бондар О. Японія очима українців. Освіта і наука в Японії // Всесвіт. – 2004. – №5-6. – с. 41-46.
4. Бондар О.І., Саєнко Т.В. Світові тенденції в екологічній освіті // Екологічний вісник. – 2006. – №7-8.- с.18-22.
5. Дробноход М.І. Концептуальні основи формування екологічного мислення та здібностей людини будувати гармонійні відносини з природою / Дробноход М.І., Вольвач Ф.В., Іващенко С.Г. – К. : МАУП, 2000. – 76 с
6. Итоги экологического образования за 20 лет (Япония) // Экология человека. -1993. -№ 5. –с. 39-40.
7. Про концепцію екологічної освіти в Україні// Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – № 7. – 2002. – С.3-23.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВИХОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ЕКОЛОГІЇ

Анотація: єдність навчання й виховання учнів основної школи у процесі дослідницької діяльності з екології розглядається нами не як дві сторони навчально-виховного процесу, що існують автономно одна від одної, а у здійсненні навчання завдяки функціонуванню певних якостей особистості, а певний освітній ефект забезпечується вихованням. Найважливішою умовою є необхідність формування у школярів умінь і навичок застосовувати здобуті екологічні знання на практиці, під час вивчення і оцінки стану навколишнього середовища та власної поведінки і практичної діяльності у довіллі з його збереження.

Ключові слова: формування екологічної вихованості, учні основної школи, дослідницька діяльність з екології.

Обґрунтування та розробка методики формування екологічної вихованості учнів основної школи у процесі дослідницької діяльності з екології передбачала врахування: обсягів здобутих й узагальнених ними природничих і гуманітарних знань в загальноосвітніх навчальних закладах їх логічній єдності, послідовності, наступності та цілісності; забезпечення неперервності та наступності у формуванні наукових екологічних знань, вмінь та практичних навичок з їх використання у конкретній суспільно корисній і природоохоронній роботі; створення такого навчально-виховного змісту дослідницької діяльності з екології, який би відповідав віковим та індивідуальним можливостям учнів основної школи та його конструювання базувалось на застосуванні міжпредметного і діяльнісного підходів, інтеграції й екологічно-доцільній спрямованості навчально-виховного змісту; єдності педагогічних вимог та виховних впливів на особистість учня основної школи з метою створення умов для ефективного формування його екологічної вихованості.

Методика формування екологічної вихованості особистості учня основної школи нами розглядається в контексті основних дидактичних засад екологічної освіти і виховання у загальноосвітніх навчальних закладах і визначає: 1) навчально-пізнавальне та виховне значення окремого навчального предмета чи сукупності предметів у їх інтеграції та їх місце у системі загальної системи екологічного виховання учнів основної школи у цих навчальних закладах; 2) завдання вивчення учнями основної школи у процесі дослідницької діяльності з екології змісту цього окремого предмета чи сукупності предметів як інтегрованих курсів (факультативів, спецкурсів) загальноосвітніх навчальних закладів; 3) метод, прийоми, методичні засоби відповідно до завдань і змісту екологічного виховання учнів основної школи у процесі здійснення дослідницької діяльності з екології [1; 2; 3].

Завдяки динамічному процесу безпосередньої взаємодії з об'єктами навколишнього середовища у процесі дослідницької діяльності з екології в загальноосвітніх навчальних закладах і суспільно корисної, масової чи природоохоронної роботи в докiллi інтелектуальний та духовний розвиток учнів основної школи у поєднанні з формуванням їхньої екологічної вихованості набуває позитивної динаміки. Одним з важливих чинників, що впливають на ці процеси, є те, що зіткнувшись з новим пізнавальним завданням, учень основної школи має подолати розрив між уже сформованим рівнем знань і власного духовного розвитку й рівнем тих вимог, які виникають у процесі вирішення цього завдання, подолання яких дає змогу йому піднятися до вищого рівня пізнання й усвідомлення дійсності. Так, на думку О. М. Леонт'єва, "... потреба в пізнанні дійсності, природної та соціальної, забезпечує людині свободу і відкриває шлях до творчості" [4]. І, як підтверджують результати нашого дослідження, чим раніше учень основної школи буде залучений до різноманітної дослідницької діяльності з екології та конкретної природоохоронної роботи, тим більшої позитивної динаміки буде набувати цей процес, тим швидше, на думку Уїльяма Глассера, "... пробудиться в учня почуття і свідомість, що він щось знає і вміє, що він зможе самостійно просунути вперд у пізнанні дійсності" [5].

Таким чином, можемо констатувати, що у процесі дослідження обґрунтовано та доведено ефективність ряду напрямів упровадження розробленої нами методики формування екологічної вихованості учнів основної школи з екології у загальноосвітніх навчальних закладах, а саме: під час дослідження сутності зв'язків і взаємозалежностей у повсякденній дійсності: людина – біологічне оточення (рослини, тварини, їх угруповання); людина – нежива природа (природні умови, географічне положення території тощо); у процесі поглиблення розуміння учнями основної школи актуальності й соціальної значущості здійснення ними дослідницької діяльності з екології, спрямованих на розуміння взаємозв'язків у системі: природа – людина – суспільство (розуміння взаємозв'язків між природними й суспільними територіальними угрупованнями), з орієнтуванням на розуміння реальності екологічних проблем за масштабом: глобального, регіонального та обов'язково локального характеру; як наслідок удосконалення змісту й соціальної значущості індивідуальної й колективної суспільно корисної, масової та природоохоронної роботи, посилення її спрямованості на досягнення певних соціально значущих результатів у вирішенні локальних екологічних проблем.

Отримані дані доводять, що після впровадження запропонованої навчально-виховної програми факультативу "Дослідницька робота з екології" у межах розробленої нами методики формування екологічної вихованості учнів основної школи у процесі дослідницької діяльності з екології, 34,6 % з них вважають організацію, проведення, а, головне, власну участь у ній, надзвичайно важливою для них й актуальною для громади, членами якої вони є, проблемою, більшість учнів основної школи (63,0 %) зазначила, що вона є важливою й поряд з іншими навчально-виховними завданнями потребує нагального вирішення. І тільки 2,4 % опитаних зазначили, що у них є більш актуальні проблеми й, відповідно, інші потреби та інтереси.

Слід зазначити, що запровадження програми факультативного курсу мало значний вплив на зменшення кількості учнів основної школи експериментальних груп, котрі вважають менш важливим проведення дослідницької діяльності з еко-

логії до 7,4 % респондентів (на 28,1 % менше, ніж до початку експерименту), а учнів основної школи, які не замислювалися над цією проблемою, під час анкетування не виявилось, хоча спочатку їх було 7,7 %. Водночас, менш важливою окреслену проблему вважали на початку експерименту у контрольній групі 35,3 %, тоді після його завершення аж 29,1 % (тобто зменшення кількості таких учнів не є таким значним як у експериментальних групах і складає всього на 6,1 % менше). У контрольній групі кількість тих, хто не замислювався над доцільністю проведення дослідницької діяльності з екології зменшилася на 4,7 % і становила 3,8 %, тоді як в експериментальних групах після завершення нашого дослідження не залишилось учнів основної школи, які б не замислювались над необхідністю проведення такої діяльності.

Аналіз результатів проведеного нами формувального етапу дослідно-експериментальної роботи дав змогу зробити такі узагальнення:

– включення учнів основної школи у різні види дослідницької діяльності з екології та індивідуально й соціально значущу суспільно корисну, масову й природоохоронну роботу за логічного й педагогічно доцільного поєднання індивідуальних, парних, групових, фронтальних форм такої діяльності та роботи забезпечило підвищення ефективності виконання творчих завдань, і, як результат, формування екологічної вихованості зростаючої особистості;

– застосування у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів розробленої у ході дослідження методики формування екологічної вихованості учнів основної школи у процесі дослідницької діяльності з екології дало змогу створити в навчально-виховному середовищі загальноосвітнього навчального закладу умови для ефективного інтелектуального розвитку особистості, її духовного самовдосконалення, формування екологічних ціннісних орієнтирів, переконань й відповідальності за свої вчинки і діяльність у доквітлі.

Єдність навчання й виховання учнів основної школи у процесі дослідницької діяльності з екології розглядається нами не як дві сторони навчально-виховного процесу, що існують автономно одна від одної, а у здійсненні навчання завдяки функціонуванню певних якостей особистості, а певний освітній ефект забезпечується вихованням. Отже, в основу єдності навчання і виховання нами покладено спрямованість дослідницької діяльності учнів основної школи з екології як активної форми її організації, спрямованої на формування соціально-активної, інтелектуально і духовно розвиненої й екологічно вихованої особистості.

Література.

1. Поттер В.Р. Биоэтика: мост в будущее / В.Р. Поттер. – К.: Наукова думка, 2002. – 215 с.
2. Суравегина И.Т. Методические системы экологического образования / И.Т. Суравегина // Советская педагогика. – 1988. – №9. – С. 31–35.
3. Bell. M. An Invitation to Environmental Sociology / M. Bell. – London: New Delhi, 1998. – 342 p.
4. Леонтьев А.Н. Деятельность, сознание, личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Просвещение, 1975. – 410 с.
5. Глассер У. Школа без неудачников / Уильям Глассер. – М.: Прогресс, 1991. – 174 с.

Білавич Г.В.

доцент Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Барган І.І.

студентка Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

РОЛЬ ЖІНКИ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (ЗА КНИГОЮ «СИБІРСЬКА САГА» Л. БІЛАВИЧ-КУЗИЧ)

Ключові слова: жінка, історія України, національне виховання.

Keywords: woman, history of Ukraine, national education.

Сьогодні Україна, попри складні процеси суспільно-політичного, економічного розвитку, переживає велике національне піднесення, зростає інтерес до об'єктивно висвітленої історичної минувшини, триває процес формування громадянського суспільства, відбувається пошук національної ідентичності тощо.

Неабиякий інтерес з-поміж науковців та широкого загалу має усна історія України, репрезентована в численних працях, вона передбачає переосмислення вченими усталених традиційних схем висвітлення національної минувшини, залучення до комплексу історичного знання нових об'єктів та усвідомлення того, що центром історичного знання має стати людина (її світобачення, стратегії життя, погляди на світ, уподобання, почуття тощо). Водночас маємо небагато праць, у яких ідеться про роль жіноцтва в історичному процесі (О. Гуржій, І. Дейнега, О. Кісь, З. Нагачевська, Б. Савчук, Ю. Юрків, ін.).

З-поміж них виокремлюємо науково-публіцистичний набуток ученого Б. Савчука [2; 3], де представлено не тільки життя монахинь Станиславівської єпархії, їхній побут, внутрішній устрій, тощо, а й роль у розвитку національної освіти, культури, духовності та місце Станиславівського монастиря в історії України загалом [2]. «Лики мужності» – наступна книга автора – це три історико-публіцистичні нариси про людей, які не скорилися жорсткому радянському режимові. Учений показує складні світосприйняття та переживання Олени Кузич, яку одинадцятирічною дівчинкою разом із мамою і сестрою вивезли на сибірське поселення. Глибоким трагізмом і героїзмом переповнена життєдіяльність підпільників Софії Уграк та Антона Геніка. Прикладом незламності і непокори слугує Марія Арсенич, яка пішки дійшла із Сибіру до рідного села на Косівщині [3].

Своєрідним логічним продовженням цієї тематики є книга Л. Білавич-Кузич «Сибірська сага» [1], де увиразнена доля українського жіноцтва на тлі складних етапів національної історії ХХ сторіччя. Любов Білавич-Кузич – одна з тих, хто пережив репресії радянської влади, семирічною дитиною опинилася «в невольничому ясірі», який московські завойовники етапували до сибірської тайги. Це надзвичайно яскрава і вонюча реалістична розповідь про долі десятків українських жінок, які опинилися в Омгортопі – поселенні, що розкинулося за 500 км на північ від Омська та було поповнене 1947 року понад двомастами українських невольників з Івано-Франківщини та

Львівщини, з-посеред яких було понад 80 дітей. У цьому виданні йдеться про героїку і трагізм української жінки, яка всупереч нелюдським умовам животіння, рабській праці, зуміла вижити, плекази високі людські цінності, не втратила свого національного «Я» та через роки пронесла у серці палку любов до України та зуміла передати це своїм дітям.

Автор підкреслює: дівчата, котрі були репресовані далекого 1947 року, за умов російського середовища зростали національно зрілими, справжніми патріотками. Українське жіноцтво тоді чітко усвідомлювало своє завдання: навчитися виживати за умов постійного холоду та голоду, відсутності будь-яких цивілізованих умов побутування, непосильної фізичної праці та вберегти генофонд української нації – урятувати своїх дітей, іншими словами, вижити самим та не дати вмерти своїм рідним. Відтак – дати власним дітям національне виховання засобами Шевченкового слова, культивування української мови, пісні, усної народної творчості, народних ремесел тощо.

Описуючи «непосильну фізичну працю, помножену на жалюгідні умови існування серед холоду і голоду», що «часто увінчувалася гіркими вдовиними слізьми, материнською розпукою, гірким розпачем», Л. Білавич-Кузич зазначає: «З кожним по-валеним кедром чи сосною, вантаженою баржею чи кілометром прокладеної тайгової дороги, примножувалися «моць і багатство страни советов» та втрачалося здоров'я, в'янула врода наших матерів» [1, с. 118]. Утім, вони намагалися знаходити час та можливість для виховання дітей, зуміли налагодити своє невольничє життя так, що воно було повноцінним, самодостатнім, добрим і світлим: «ростили дітей, давали їм освіту, виховували працю і серед праці, а ще плекали в них високі патріотичні почуття», вишивали, співали, навчали дітей українських звичаїв та обрядів тощо. Автор наводить конкретні імена таких народних учителів і виховників. Це передовсім її мати (колишня вчителька УПТ «Рідна школа»), яка через розповіді про історію України, казки, бувальщини, пісні, твори Шевченка, колядки, щедрівки тощо заклдала перші знання про Україну та її минувшину.

Позаяк батьки поверталися з праці в тайзі пізно ввечері, то для українських дітей на поселенні нагальною постала проблема опіки й виховання упродовж дня. Вона була розв'язана через систему «нянь з народу» (М. Стельмахович). Такими народними вчителями й виховниками стали старші члени громади репресованих, які не здатні були працювати. Зазвичай вони були освіченими. Л. Білавич-Кузич згадує: «... Рузя Негрич та Ганна Генік вважали своїм обов'язком не лише пильнувати за малечою, а й навчати та виховувати її в національному дусі. Розповідали про Березів, про Україну, про давнину, про своє навчання, про вчителів. Навчали співу, декламації. А ще Рузя Негрич навчала любити Бога й молитися до нього. Вона, що той гуцульський ватаг, який високо в горах підтримував полонинську ватру – живий вогонь, тут, у бараку, не тільки стежила, щоб у пічці не погас вогонь, вона намагалася вчинити так, щоб той вогник любові до рідної землі, який жеврів у наших дитячих душах, роздмухати й підтримувати повсякчас, щоб перетворився він на велике полум'я щирої любові до України. Під орудою пані Рузі ми вчили вірші Шевченка та Франка, інших українських письменників і часто облаштовували на нарах сцену і давали невеликі концерти для наших батьків» [1, с. 278-279].

Отже, маємо приклад того, як за умов відсутності національної школи та освіти матері, громада стали школою емпіричної української історії, здійснюва-

ли національне родинно-суспільне виховання поза стінами тамтешніх радянських освітніх закладів.

За умов спецпоселень етнокультурний простір українських дітей, окрім іншого, формували ще й за допомогою національного рукомесництва, зокрема вишивання: «На початку 50-тих років наші матері та дівчата почали вишивати блузки, сорочки і за першої нагоди одягалися і фотографувалися у вишиванках... Вишитий тоді матір'ю рушничок на великодній кошик і досі зберігається у нашій сім'ї. І це не просто родинна реліквія. Це не просто пам'ятка про материну майстерність. Це – частинка тодішнього нашого життя, це реалізоване матір'ю Ганною Кузич бажання – повернути дітей на рідну землю. Це сповнення її заповітної мрії – дочекатися Великого Дня в Україні. Дня її незалежності» [1, с. 217].

Українська сім'я за умов існування в чужій державі стала надійним етнокультурним і духовним середовищем, потужним засобом проти асиміляції, життєдайною оазою національного, оскільки бранці одружувалися винятково поміж собою і це було нормою, усталеним життєвим явищем. «По-іншому й не могло бути... Не розчинитися в чужому середовищі, не виродитися, а зберегти популяцію українців, не втратити її, більше того, ще й примножити. Гадаю... це був свого роду національний подвиг українців на чужині» [1, с. 274], – доходить висновку Л. Білавич-Кузич.

Таким чином, виходячи зі сказаного, вважаємо: знання про історичне минуле українського народу є чільними у формуванні системи уявлень про Україну. Тому так важливо нині окреслити та обґрунтувати предметне коло етнопедagogічної науки, показати її можливості у формуванні уявлень дітей про історію рідного народу, розробити методичний інструментарій впливу засобів народної педагогіки на виховання дітей у сім'ї, де першими вчителями мають, безперечно, стати батьки, насамперед мати, а також старші члени роду, які через засоби етноісторії (усну народну творчість, розповіді, перекази, бувальщини, легенди тощо) мають познайомити дітей з історією власного роду, рідного краю, визначними героїчними подіями в житті рідного народу, розповісти про українство, яке боролася за незалежність нашої держави.

Література

1. Білавич-Кузич Л. Сибірська сага / Л. Білавич-Кузич. – Косів : Писаний Камінь, 2008. – 376 с.
2. Савчук Б. Твердиня віри. Історія Станіславського (Івано-Франківського) монастиря сестер василянок / Б. Савчук. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2011. – 259 с.
3. Савчук Б. Лики мужності [Текст] / Б. Савчук. – Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2007. – 176 с.

Сливка Л.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника**ОРГАНІЗАЦІЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА
МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА**

Ключові слова: молодші школярі, здоров'язберігаюче середовище, навчально-виховний процес.

Keywords: junior pupils, healthpreserving environment, educational process.

Україна належить до когорти держав, в освітній політиці яких проблема збереження, зміцнення і формування здоров'я дітей та молоді посідає чільне місце і вирішується різноманітними методами.

Здійснений аналіз педагогічної літератури, а також педагогічний досвід автора засвідчують, що позитивні результати у ділянці збереження, зміцнення і формування здоров'я зростаючої особистості напряму залежать від комплексного підходу до розв'язання означеної проблеми. Ідеться про те, що, по-перше, ідея цінності здоров'я дитини повинна усвідомлюватися усіма суб'єктами навчально-виховного процесу (адміністрацією школи, педагогами, вихователями, шкільними психологами, лікарями, обслуговуючим персоналом, батьками учнів, ін.), по-друге, здоров'язберігаючими і здоров'яформуючими повинні бути зміст освіти, форми, методи, прийоми і засоби її реалізації, а також умови, в яких здійснюється навчання і виховання. Такий підхід створює реальне підґрунтя для реалізації здоров'язберігаючого освітнього середовища.

Проблема впровадження здоров'язберігаючих технологій у зміст масової педагогічної практики стала предметом наукових розвідок низки дослідників (Т. Бойченко, О. Богініч, О. Бондаренко, О. Ващенко, М. Гриньова, В. Коваль, С. Кондратюк, Г. Кривошеєва, В. Нестеренко, О. Омельченко, Т. Пушкарьова, ін.). Але теоретичні й практичні аспекти реалізації здоров'язберігаючого середовища в початковій школі ще не знайшли достатнього обґрунтування і аналізу.

Об'єктивними шляхами впровадження в систему освіти оздоровчої парадигми є, насамперед, побудова навчально-виховного процесу на принципах гуманізації та особистісно орієнтованої взаємодії між педагогом й вихованцями.

В процесі наукового пошуку щодо сутності здоров'язберігаючого середовища ми проаналізували низку педагогічних праць, в яких у тій чи іншій мірі розглядалася означена тематика. Так, категорію «здоров'язберігаючий освітній простір» окреслюють як створення у навчально-виховному процесі атмосфери комфортного особистісного зростання, розвитку та ефективної самореалізації кожної дитини, забезпечення адекватних віковим особливостям дітей психолого-педагогічних та оздоровчо-профілактичних умов для формування і зміцнення всіх компонентів здоров'я [1]. Інша дефініція, а саме, «здоров'язберігаюче середовище освітнього закладу», трактується науковцями як сукупність управлінських, організаційних, навчально-виховних умов, що спрямовані на збереження, формування та зміцнен-

ня всіх видів здоров'я дитини (фізичного, психічного, духовного і соціального). Ефективність створення цього середовища залежить від доцільного вибору комплексу методів і засобів впливу на дитину, технологій навчання та особистості педагога [4]. Важливим для нашого дослідження є також поняття «здоров'язберігаючий навчально-виховний процес». Його визначають як процес навчання і виховання, який не наносить прямої або опосередкованої шкоди здоров'ю учнів, створює комфортні і безпечні умови перебування дітей у школі, забезпечує індивідуальну траєкторію навчання й виховання дитини, запобігає стресам, перевантаженню, втомі вихованців і тим самим сприяє збереженню й зміцненню здоров'я школярів [2, с. 7].

Узагальнивши вищезкреслене, вважаємо правомірним зробити висновок про те, що створення в загальноосвітній школі *здоров'язберігаючого середовища для учнів 1-4 класів* передбачає створення безпечних і комфортних умов перебування дітей у школі, забезпечення природовідповідної і гуманістичної логіки в організації життєдіяльності молодших школярів з врахуванням їх потреб, інтересів, індивідуальних особливостей та потенціалу кожного учня, використання профілактичних і здоров'язберігаючих методів і засобів впливу на дітей.

Здійснений аналіз педагогічної і психологічної літератури [2; 3; 4] дозволив визначити *умови* успішної організації здоров'язберігаючого середовища молодших школярів, а саме:

1. Тісна взаємодія і координація зусиль усіх працівників навчального закладу (адміністрації, педагогічного, медичного і психологічного персоналу), учнів, їхніх батьків у сфері захисту і підтримки здоров'я дітей.

2. Трансформація педагогічної свідомості вчителя. Вона пов'язана з такими чинниками:

- зміна ставлення педагога до учня (він має приймати дитину такою, якою вона є, і на цій основі намагатися зрозуміти її потреби, схильності, здібності, індивідуальний шлях розвитку);
- зміна ставлення вчителя до завдань навчально-виховного процесу (останні передбачають, з одного боку, досягнення дидактичних цілей, з іншого – підтримку й зміцнення здоров'я учнів);
- зміна ставлення до себе і свого здоров'я, усвідомлення свого внутрішнього світу, ступеня впливу на дітей і здійснення професійно-педагогічної діяльності з позиції здоров'язбереження учнів.

3. Теоретико-методична підготовка вчителя початкових класів щодо проблеми збереження, зміцнення і формування здоров'я школярів.

У процесі наукового пошуку ми поточили напрями діяльності навчального закладу, які можуть забезпечити комплекс заходів щодо реалізації здоров'язберігаючого середовища.

Перший напрям передбачає *створення безпечного для здоров'я шкільного простору*. Цей напрям охоплює такі види і форми діяльності у школі: виконання вимог, регламентованих санітарними нормами та правилами безпеки життєдіяльності (прикладом: контроль за температурним режимом, за достатнім освітленням; врахування у навчально-виховному процесі сумарного, зорового, інтелектуального і статичного навантаження, яке має отримувати дитина протягом дня, тижня і т. ін.; забезпечення санітарно-гігієнічної відповідності шкільних меблів; обладнання класів і рекреацій

з урахуванням ідеї розвитку здоров'я і безпеки учнів; контроль за чистотою у приміщеннях школи; дотримання гігієнічних вимог до поліграфічної продукції для дітей молодшого шкільного віку); використання захисних засобів в спортзалах з метою профілактики травматизму; організація та контроль за раціональним харчуванням учнів, контроль за асортиментом шкільного буфету, вітамінізація харчового раціону школярів; озеленення приміщень і класів.

Другим напрямом діяльності навчального закладу щодо організації здоров'язберігаючого середовища має бути *освіта в галузі здоров'я*. Цей напрям передбачає формування здоров'язбережувальних компетенцій (життєвих навичок) молодших школярів систематично, в процесі вивчення самостійних навчальних предметів шляхом буквальної трансляції знань про здоров'я («Основи здоров'я»), а також принагідно, в процесі вивчення інших дисциплін початкової школи (читання, навколишній світ, трудове навчання, фізична культура, математика, ін.).

Третій напрям – це *використання в навчально-виховному процесі власне педагогічних технологій і технік, спрямованих на розвиток фізично-, психічно-, соціально-, духовно-здорової дитини*. Практичне втілення цих технологій виявляється у тому, що вчитель:

- відбирає той зміст навчання, який максимально враховує індивідуально-психологічні особливості учнів (через різні варіанти навчальних програм, підручників, дидактичних матеріалів, які дають можливість на єдиному базовому змісті знань варіювати процес навчання, забезпечують умови вільного й самостійного вибору навчальної діяльності, набуття учнем особистісно значущих знань);
- використовує методи навчання, які стимулюють молодших школярів до діяльності творчого характеру (зокрема елементи наочно-образного навчання, яке адекватно відповідає потребам і можливостям молодших школярів, сприяє індивідуально-емоційному проживанню й осмисленню знань, стимулює уяву, фантазію, розвиток пам'яті, мислення, емоційно-почуттєвої й вольової сфери);
- з метою формування навчальних й особистісних здібностей учнів через активну емоційно-вольову діяльність, а також профілактики неприродної, шкідливої для здоров'я дитини надмірної інтелектуалізації навчання надає перевагу, приміром, театралізованим урокам, урокам-концертам, урокам-екскурсіям, урокам психологічного розвантаження, ін.
- з метою особистісного розвитку учня оцінює його навчальні досягнення, порівнюючи школяра із самим собою (а не з іншими учнями), з тими змінами, які відбулися в самій дитині;
- будує взаємодію із учнями на основі суб'єкт-суб'єктного (фасилітуючого) характеру взаємин, діалогового стилю спілкування, толерантного ставлення, співпраці з дітьми;
- з метою профілактики розумового стомлення і перевантаження в організації навчання враховує динаміку працездатності учнів протягом уроку, навчального дня, тижня, року;
- з метою створення умов для відновлення і збагачення сил дітей ефективно використовує такі оздоровчі освітні технології: ігрову діяльність,

фізкультурно-рухову активність, вправи на зняття м'язового і психологічного напруження, арт-терапію, терапію працею, ін.

Зміст нашої статті не претендує на вичерпність матеріалу щодо проблеми дослідження. Результати здійсненого наукового пошуку можуть стати своєрідним поштовхом до глибинних студій, наприклад, у таких сферах: місце навчальної діяльності в біологічних ритмах організму молодшого школяра; організація уроку в початкових класах з точки зору збереження здоров'я учнів; використанням здоров'язберігаючих технологій на уроках в початкових класах, ін.

Література

1. Ананьев В.А. Введение в психологию здоровья: учебное пособие / В.А. Ананьев. – СПб.: Балтийская Педагогическая Академия, 1997. – 148 с.
2. Омельченко О.В. Особливості професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів з організації здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / О. В. Омельченко. – Харків, 2008. – 20 с.
3. Пушкарьова Т. Здоров'язберігаючий потенціал навчальних технологій / Т.Пушкарьова // Початкова школа. – 2006. – № 10. – С. 53-54.
4. Рылова Н.Т. Организационно-педагогические условия создания здоровьесберегающей среды образовательных учреждений / Н.Т.Рылова: 13.00.01, Автореф. дис. на соискание звания канд. пед. наук. – Кемерово, 2007. – 22 с.

Самсонова О.О.

Старший викладач
Запорізького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти

ПРОФЕСІЙНІ ВИМОГИ ДО СУЧАСНОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Зміцнення статусу дошкільного дитинства в Україні обумовлено сучасною міжнародною та державною політикою. Про це свідчать такі документи як “Конвенція ООН про права дитини”, Національна програма “Діти України”, закони України “Про дошкільну освіту”, “Про охорону дитинства” тощо. Науковці визначають дошкільний вік як базовий етап фізичного, психічного та соціального становлення особистості, обґрунтовують його значущість у її подальшого розвитку [3].

Філософський аналіз тенденцій розвитку суспільства, здійснений В. Андрущенко, В. Кременем, С. Кримським, В. Лутаєм, засвідчує, що кардинальні зрушення на межі двох останніх тисячоліть характеризуються становленням високотехнологічного суспільства з притаманними йому екологічною, моральною, демографічною й антропологічною кризами. Вони не можуть не позначитися на дітях.

Погоджуючись з думкою А. Богуш, І. Печенко про те, що “сучасний стан дитинства є лише моментом і результатом тривалої історичної та культурної еволюції суспільного життя” [2, с. 29], розглянемо специфічні характеристики дітей дошкільного віку початку XXI століття, що зумовлюють конкретні вимоги до професіоналізму вихователя – особи, від якої значною мірою залежить спрямованість і успішність розвитку дитини в дошкільні роки.

Дошкільне дитинство суттєво відрізняється від усіх наступних періодів життя людини, не лише динамічністю розвитку та його значущим впливом на формування особистості, а й відносною свободою: діяльність, якою займається дитина, здебільшого обирається за її бажанням, вона емоційно насичена, дає простір для уяви і творчості. Останнім часом, із змінами у структурі сім’ї, середовищі буття дитини, а також збільшенням вимог початкової школи та батьків дітей дошкільного віку до якості підготовки дитини до школи, площина свободи діяльності дитини почала звужуватись. Обмеження свободи дошкільника зумовлене об’єктивними змінами в житті суспільства. Початок третього тисячоліття характеризується такими особливостями як: трансформація простору та умов життя людей, зміна світобачення, перегляд системи цінностей, прискорення ритму життя [3, с. 9], погіршення криміногенної ситуації, підміна безпосереднього спілкування дистанційним (телефон, інтернет) та віртуальним. Із зміною соціального простору дитинства, відповідно змінюються і самі діти. Для сучасних дітей дошкільного віку, за даними наукових досліджень (соціологічних, психологічних, педагогічних) характерним є наступне: у сфері психофізичного розвитку – загальне ослаблення фізичних сил організму, гіподинамія, часті захворювання (О. Богиніч, Е. Вільчковський, Н. Денисенко, М. Курик, Л. Сварковська, Н. Семенова). Зазначимо, що показники захворюваності дітей є важливим критерієм інтегральної оцінки здоров’я населення країни. За даними Українського НДІ пе-

діатрії, акушерства і гінекології та Українського НДІ соціальної гігієни й управління охороною здоров'я, кількісна та якісна оцінка здоров'я дітей свідчить про стійке погіршення їх фізичного розвитку. Негативний вплив на здоров'я дітей починається з їх народження. За останні десять років збільшилась кількість дітей з уродженими вадами розвитку, а також загальна захворюваність дітей у ранньому віці. За даними медичної статистики, в Україні близько 70% новонароджених з першого дня життя мають ті чи інші відхилення у стані здоров'я. Серед дітей, що відвідують дошкільні заклади, 75–80% також мають відхилення у стані здоров'я [4].

У Коментарі до Базового компоненту зазначено, що переважна більшість дошкільнят зазнає дефіциту руху, недостатню загартована, характеризується низькою витривалістю. У надзвичайно відповідальний період для становлення організму, психіки, особистості життя дітей проходить в ускладнених умовах. Наприкінці дошкільного дитинства стійкі нервові розлади фіксуються приблизно у кожній п'ятої, а функціональні – у кожній третій дитині [3].

На передній план виходить і робота з батьками вихованців які, орієнтуючись на публікації у багаточисельних науково-популярних ЗМІ та спокушаючись неординарністю й швидкістю досягнень дітей за окремими авторськими методиками раннього розвитку, нерідко обирають неправильні стратегії виховання та навчання власних дітей. Сучасні вихователі мають вміти на доступному рівні пояснити батькам різницю між розвитком та навчанням дитини, зробивши це настільки тактовно і обгрунтовано, щоб батьки неупереджено сприйняли інформацію і зробили правильні кроки у встановленні взаємодії з дитиною та вихователями дошкільного навчального закладу і забезпечили розвиток дитини у відповідності до її потреб і можливостей [1, с.68].

Інтелектуальна сфера сучасної дитини розвивається з випередженням, у порівнянні з іншими. Включення малюка з перших років життя у інформаційний простір суспільства спонукає до відповідних психо-емоційних реакцій. Необхідність, перед якою вже з раннього віку опиняється дитина: швидко орієнтуватися у постійно зростаючому та змінному обсязі інформації, висуває нові вимоги до керівництва з боку вихователя розумовим розвитком дітей дошкільного віку. На перший план виходить завдання формування здатності до активної розумової діяльності, а не засвоєння великих обсягів інформації. Один із провідних фахівців у галузі розумового виховання дітей дошкільного віку, М. Поддяков справедливо підкреслював, що на сучасному етапі треба давати дітям ключ до пізнання дійсності, а не прагнути до вичерпної суми знань, як це мало місце у традиційній системі розумового виховання. Цей підхід закладено в основу Базової програми розвитку дитини дошкільного віку “Я у Світі”, згідно якої буття дитини має бути організоване “...в спосіб, що сприятиме розвитку пізнавального мислення” [3, с. 213]. Водночас вихователь має бути для дітей носієм енциклопедичних знань, доступних віку, розумінню, інтересам та потребам дитини.

Дітям дошкільного віку властиве активне дійове мислення. Їм легше щонебудь зробити, аніж розповісти про зроблене, оскільки в них ще не розвинуте словесне мислення, вони не вміють вирішувати уявні завдання. Звідси розходження між тим, що дитина робить, і тим, як вона пояснює свої дії. Розумовий розвиток дитини дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу здійснюється планомірно, з врахуванням індивідуальних особливостей, потреб, здібностей та інтересів ді-

тей. Основні напрями роботи вихователя: сенсорний розвиток дитини, формування елементарної системи знань про оточуючий світ у продуктивних видах діяльності, початкових навичок у різних видах діяльності: ігровій, трудовій, навчальній, художній, розвиток мови і мовлення. Вимогу до сучасних вихователів дітей дошкільного віку можна сформуувати наступним чином: внаслідок широкої за обсягом емпіричної поінформованості сучасних дошкільників в усіх сферах життя, вони мають виступати як носіями енциклопедичної інформації для дітей, так і партнерами з її обробки, трансформації та інтеріоризації дітьми, бути партнерами у спілкуванні і зразком поведінки.

Вихователі мають бути підготовлені до того, що основні соціальні потреби дитини дошкільного віку — любов, доброта, увага дорослих, ігри та спілкування з однолітками, яскраві переживання, засвоєння знань мають забезпечуватись у спільній з дорослим та однолітками діяльності – спілкуванні, грі, праці. А мультимедійні технології доцільно використовувати за потреби лише для навчання дітей, щоб не допустити відстороненості дитини від реального життя.

Всі діти нашого суспільства підпадають під певний виховний вплив. Адже виховний процес багатофакторний. Він відбувається у сім'ї, дошкільному навчальному закладі, школі, позашкільних установах, при всіх формальних і неформальних контактах дитини з іншими людьми, її зверненні до літератури, мистецтва, сприйнятті засобів масової інформації. Успіх у вихованні кожної конкретної особистості залежить від впливу ряду факторів і умов. Однак це не применшує ролі професійного педагога. Бо саме він виступає своєрідним координатором, коментатором, опонентом, фільтратором всіх виховних впливів на дитину. Педагог – це особистість, яка опосередковує вплив суспільства на дитину і є тим буфером, або антистресором, що захищає дитину від небажаних впливів оточуючого.

Список використаних джерел:

1. Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу : монографія / Г. В. Беленька. – К. : Університет, 2011. – 320 с.
2. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / А. М. Богущ, Л. О. Варяниця, Н. В. Гавриш, С. М. Курінна, І. П. Печенко ; [наук. ред. А. М. Богущ ; за заг. ред. Н. В. Гавриш]. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 368 с
3. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : [наук.-метод. посіб.] ; наук. ред. О. Л. Кононко. – К. : Ред. журн. “Дошкільне виховання”, 2003. – 243 с.
4. Організація Об'єднаних Націй в Україні / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.Kiev.ua/ua>. – Назва з екрану.

КОЛАЖ ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ

Ключові слова/ мистецтво, естетичний розвиток, дитина, папір, пластилін, колаж.

Keywords: art, aesthetic development, child, paper, clay, collage.

Усе більше батьків надають перевагу естетичному розвитку дітей, а саме заняттям з образотворчого мистецтва. Дитина, яка вивчає ази образотворчого мистецтва, здатна до сприйняття краси оточуючого світу, природи в усіх її проявах, може аналізувати та використовувати набуті знання у процесі формотворення [4;7]. Малюючи, дитина відтворює ті форми, які вона бачить. Починаючи від малюнку простих геометричних форм та продовжуючи поєднанням цих форм у фігури тварин, птахів, комах і т.д. Розглядаючи будову природніх форм, дитина починає самостійно підбирати геометричні фігури для їх побудови. Продумане, системне знайомство дитини з природою, дозволяє розвинути в неї найважливіші мисленнєві операції: аналіз (спостерігаючи за об'єктами природи, діти розглядають і вивчають будову живих об'єктів), порівняння (діти знаходять схожості і відмінності в різних природніх об'єктах), вміння встановлювати взаємозв'язки (діти визначають способи пристосування рослин і тварин до сезону і навколишнього середовища) та узагальнення (діти вчатьсь об'єднувати тварин і рослин в групи на основі виділення значимих ознак) [2;3].

Колаж як окрема техніка в роботі з дітьми в роботах вітчизняних авторів, згадується лише побіжно, або в рамках окремих тематичних занять, при підготовці планів-конспектів уроків у школі. Наприклад, відповідно до «Розробки уроків і поза-класних заходів для проведення Першого уроку у 2014/2015 навчальному році», серед інших технік для виконання тематичних робіт «Україна – єдина країна», запропоновано техніку колажу. Також науковці з галузі психології та педагогіки в своїх працях описують колаж, як психокорекційний інструмент, його діагностичні властивості в арт-терапії, казкотерапії; як метод роботи з дітьми з особливими потребами у рамках інклюзивного навчання та при порушеннях емоційної сфери в дітей та дорослих. Техніка колажу, є знахідкою дадаїстів, була важливим етапом процесу розмивання кордонів в мистецтві ХХ ст. Своім принципом поєднання графіки і живопису колаж змінював кордони між жанрами, між мистецтвом і життям. Художники активно використовували вирізки з газет і журналів, поєднували різноманітні жанри, поєднували різні техніки і реді-мейд [6]. Але, як у будь-якому виді творчої діяльності, при створенні колажу можливі варіанти: так, основа може бути не тільки біла, а й кольорова; тай не обов'язково паперова, можливе використання й текстильної основи. Створюючи зображення можемо чітко по контуру вирізати його, а можемо й виривати руками, створюючи не рівний край поверхні. При роботі можливе використання й трансформації паперу: згинання, згортання, зминання, скручування та інші. Деталі роботи можуть й по-різному розташовуватися та закріплюватися на площині: «вна-

хлест» і роздільно; виходячі за краї основи; хаотично й структуровано; плавно перетікаючи з одного в інше або ж розірвано, окремо: доповнюючи або протиставляючи елементи один одному й так далі – усіх варіантів не перелічити. Крім цього, в колаж можна додати малюнки, написи, тощо [3].

Дитина, пізнаючи оточуючу дійсність, прагне відобразити її у своїй творчості. Малюючи, діти зображують тварин, природу, предмети які їх оточують, людей та фантастичні істоти. Під час малювання дитина створює певну форму, займається формотворенням. У цьому їй може допомогти саме техніка «колажу».

Література:

1. Векслер А. К. Коллаж как метод творческой работы в системе вузовской подготовки художника-педагога // Среда. Общество. Развитие: Научно-теоретический журнал. – СПб., 2010. – № 4 (17). – С. 128-131.
2. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. Психологический очерк/Л.С.Выготский. – СПб: СОЮЗ, 1997. – 96 с.
3. Голембовська Л.С. Декоративна інтерпретація академічних завдань з живопису/ Л. С. Голембовська // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архитектура. – 2011. – № 3. – С. 100-104.
4. Кардашов В. М. Художньо-творчий розвиток особистості: теоретичний та методичний вимір: Монографія/В.М. Кардашов. – Мелітополь, ТОВ «Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні», 2007. – 256 с.
5. Корнева Г.М. Поделки из бумаги/Г.М.Корнева. – Издательский дом «Кристалл». – 2001. – 192 с., ил.
6. Решетова М.В. Коллаж и перформанс как стратеги размивания границ между традиционными практиками искусства./ М.В. Решетова // Вестник ОГУ. – С. 65-69. – №9, сентябрь 2012.

РОЛЬ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ РОБОТИ У ПРОЦЕСІ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Ключові слова: інклюзивна освіта, корекційно-розвивальна робота, дитина з обмеженими можливостями, ефективна школа.

Принципи доступності та задоволення особливих освітніх потреб осіб з порушеннями психофізичного розвитку стали наріжним каменем інклюзивної освіти, освітньої системи, що базується на принципі забезпечення основного права дітей навчатися в загальноосвітньому закладі за місцем проживання із відповідним психолого-педагогічним супроводом та корекційно-реабілітаційною підтримкою.

Інклюзивна освіта на теренах України потребує свого вирішення на основі виваженого підходу, як з боку державних органів влади, так і з боку громадськості, оскільки інклюзивні процеси у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку у країнах пострадянського простору мають свою специфіку, розвиваються в умовах особливого соціокультурного статусу з урахуванням позитивів і досягнень диференційованого навчання.

Результати досліджень учених і практиків багатьох країн підтверджують, що інклюзивний підхід корисний із соціальної, академічної і навіть фінансової точок зору, як в цілому для шкільної системи, так і для всіх дітей, які залучаються до інклюзивної освіти.

Науковці переконані, що інклюзивна освіта для дитини з порушеннями розвитку за всіма параметрами має бути такою самою, як освіта, яку отримують діти без порушень. Йдеться про повну участь у навчанні у звичайному (а не сегрегованому) класі, в якому діти з порушеннями проводять більшість часу і беруть участь в усьому, що відбувається в ньому [4, с. 231].

У сучасних школах навчаються діти з найрізноманітніших груп, чимало з них мають особливі освітні потреби. Це не лише учні з обмеженими можливостями, а й учні, які мають порушення поведінки, діти з іншого культурного та мовного середовища, ті, кого незалежно від причини зараховують до групи ризику. Зважаючи на це, більшість інновацій у практиці навчання та в розробці навчально-методичного забезпечення мають забезпечити оптимальне навчання кожної дитини, враховуючи індивідуальні освітні та інші потреби, використовуючи особистісний та диференційований підходи [1].

Школу можна назвати ефективною лише в тому випадку, коли кожна дитина в ній має змогу успішно навчатися. Ефективна школа має забезпечувати навчання всіх учнів за повним і всебічним куррикулумом у рівних умовах і на високому якісному рівні. В такій школі незадовільні навчальні досягнення окремого учня не по-

яснюються його особистою «нездатністю» чи «неспроможністю», зумовленими порушеннями розвитку. Інклюзивна школа має забезпечувати: досягнення кожним учнем найвищих результатів (прийнятних для нього); найсприятливіші умови для посилення всіх аспектів учнівських досягнень і розвитку; постійне вдосконалення педагогічної практики.

Головна характеристика ефективної школи – здатність задовольняти освітні потреби всіх учнів, тобто бути інклюзивною. Вже сьогодні спеціальна та масова освіта мають об'єднати зусилля, щоб акумулювати кращі практики й змінити або реорганізувати освітні послуги таким чином, щоб всі учні мали змогу максимально реалізувати свій потенціал. Йдеться про створення такої системи освіти, в якій увага зосереджена на оптимальних методах для всіх без винятку учнів, де весь педагогічний колектив виконує одне спільне завдання – надає підтримку всім учням, незалежно від того, чи вважається дитина з особливостями в розвитку чи ні [3, с. 59].

Вагомою складовою інклюзивного навчання є корекційно-розвивальна робота, яку в умовах інклюзивного навчання здійснюють спеціальні фахівці: корекційний педагог, логопед, спеціальний психолог, соціальний працівник. Однак, не стоять осторонь корекційної допомоги й інші учасники мультидисциплінарної команди, а саме: вчителі, асистенти вчителів, музичні керівники, фахівці з ЛФК та ін. Значна роль у закріпленні корекційної роботи належить батькам.

Відомо, що у дітей з проблемами розвитку наявні фізичні та (або) психічні порушення, які ведуть до відхилень у загальному розвитку. Залежно від характеру порушення, часу його виникнення та особливостей протікання одні недоліки можуть повністю усуватися, інші – тільки коригуватися, деякі – компенсуватися. Цей алгоритм діє як в умовах спеціальної освіти, так і в умовах інклюзії, але в останній акценти дещо зміщені [2, с. 154].

Організація корекційно спрямованого навчання у інклюзивному класі передбачає підготовку та створення умов, необхідних для роботи учнів над засвоєнням програмного матеріалу, подолання навчальних проблем, висвітлених у індивідуальному навчальному плані (ІНП). Організаційний бік такої роботи охоплює широкий діапазон питань: визначення оптимальної її форми, типу уроку та його структури, а також забезпечення учнів необхідними навчальними матеріалами, інструментами тощо. Тобто, дитина з особливостям психофізичного розвитку не повинна займати особливого становища у класі, вона має почуватися природно і досягти максимальної самостійності. Важливо, щоб на початку шкільного навчання учень із порушеннями розвитку мав подолати власні стереотипи поведінки у класному середовищі.

Особливе значення для проведення корекційної роботи має цілеспрямований добір змісту навчання та використання його можливостей. Виправлення вад дитини та її навчання можуть здійснюватись на одному й тому самому програмному матеріалі. Проте, залежно від поставленої мети, обраних форм організації навчання, типу уроку чи заняття, змінюватиметься сила, темп корекційного впливу та якісного засвоєння знань. Наприклад: якщо до реалізації ІНП залучено вчителя, психолога та батьків, успішним корекційний вплив буде лише за умови в взаємодоповнення, повторення і закріплення навчального матеріалу у різних формах роботи з різними фахівцями під час різних видів діяльності. Тому, щоб навчальний матеріал мав корекційне значення і сприяв становленню певної складової розвитку, він повинен за-

безпечувати досягнення освітньої мети, враховувати особливості його засвоєння та уможлилювати в процесі навчання проведення корекційно-розвивальної роботи.

Складання корекційно-розвивальної програми та вміння її модифікувати – важливий компонент готовності педагога до роботи в інклюзивній школі, оскільки універсальних корекційних програм не існує. Окрім структури дефекту та ступеня тяжкості, треба враховувати час його виникнення, рівень розвитку міжфункціональних зв'язків, типологічні та індивідуально-психологічні особливості дитини (можливості, досягнення, позитивні сторони), а також попередню соціальну ситуацію розвитку.

Важливо те, що в корекційно-розвивальній роботі першочергову роль відіграють не окремі засоби корекції та методичні прийоми, а особистість вчителя, тобто сукупність соціальних, емоційно-вольових і характерологічних якостей педагога, котрий реалізує філософію інклюзії.

Література:

1. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі: наук.-метод. зб.: Вип. 11. Т.1 К.:Наук. світ, 2009. – 308 с.
2. Пантюк, Т.І., Невмержицька О.В., Пантюк М.П. Основи корекційної педагогіки: навчально-методичний посібник / . – 2-ге видання, доповнене і перероблене. – Дрогобич: Редакційно-видавничий відділ ДДПУ, 2009. – 324с.
3. Синьов В.М. Корекція інтелектуальних вад в учнів допоміжної школи. / В. Синьов // Психолого-педагогічні основи корекційної роботи в спеціальній школі. Хрестоматія. / за ред. С.П.Миронової. – Кам'янець-Подільський, 2004. – 220с.
4. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: Монографія/ . – К.: Педагогічна думка, 2007. – 458с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Ключевые слова: гуманізація, формування толерантних взаимоотноше-
ние, діти старшого дошкільного віку.

Keywords: humanization, the formation of a tolerant attitude, children under
school age.

Система освіти України переживає черговий етап модернізації та рефор-
мувань. Суттєві зміни у соціально-економічній та політичній сфері країни, зміни
пріоритетів у освітніх процесах посилюють увагу до особистості як активного
суб'єкта суспільства, до демократизації та гуманізації навчально-виховного про-
цесу в закладах освіти. Гуманізація освітнього процесу та стосунків між його учас-
никами – єдиний шлях до якісного еволюційного розвитку суспільства.

Теоретичною базою для розвитку цієї проблеми в нашій країні стали: Кон-
цепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української дер-
жавності, Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті, Закон Укра-
їни „Про освіту“, Національна програма „Діти України“, Концепція дошкільного
виховання в Україні, в яких розкрито проблеми гуманізації всіх сторін життя сучас-
ного суспільства і системи освіти, зокрема, дотримання принципів толерантності [4].
Пріоритетом у цих документах виступає завдання з формування високоморальної і
свідомої особистості.

Для досягнення цього завдання необхідні нові підходи до навчально-виховного
процесу. А такими, на нашу думку, можна вважати особистісно-орієнтована, дифе-
ренційована, змістовно-орієнтована і гуманістична моделі освітнього процесу, які
створюють умови для становлення індивідуальності кожної дитини, забезпечують її
психологічний комфорт, захищеність та розвиток. Особливо важливим, ми вважає-
мо саме гуманізація освітнього процесу.

Втілення гуманістичних ідей в життя – це, перш за все, виховання людя-
ності, милосердя, терпимість до інакомислення, повага до прав людини, людської
гідності. „Це побудову стосунків учасників освітнього процесу на основі зміни сти-
лю педагогічного спілкування – від авторитарного до демократичного, подолання
жорстокого маніпулювання свідомістю вихованця, практики індокринізації учнів і
студентів – нав'язування їм непорушних стереотипів мислення, догм, які не під-
лягають критиці“ [3, 156].

Видатний український педагог, засновник гуманістичної педагогіки Василь
Олександрович Сухомлинський вважав, що виховання гуманізму й людяності пови-
нно стати одним із завдань діяльності школи і вчителя. „Вони мають виявлятися в
таких якостях і рисах особистості, як талант доброти, потреба в служінні людям —

радість самовіддачі“ [7]. Поза всяким сумнівом ця проблема на сьогодні є особливо важливою і актуальною.

За останні десятиріччя багато учених та педагогів докладають чимало зусиль для роз'яснення і впровадження в практику ідей гуманізації освіти (Я. Береговий, І. Бех, І. Зязюн, В. Кремінь, В. Мадзігон, А. Маслоу, О. Пометун, О. Сухомлинська, та інші). У дошкільній освіті проблему гуманізації взаєностосунків досліджували: Д. Ельконін, О. Кононко, М. Лісіна та ін. (роль спілкування дитини з дорослим в особистісному становленні дошкільника); Л. Башлакова, А. Богуш, Т. Поніманська, Ю. Приходько, Т. Репіна та ін. (роль взаємин педагога з вихованцями у формуванні ціннісного ставлення до однолітків); Л. Артемова, О. Запорожець, В. Котирло, Л. Прокіленко, та ін. (формування гуманних взаємин дошкільників у спільній діяльності). Разом з тим, недосліджена роль педагога в гуманізації освітнього процесу, зокрема, готовність його до формування толерантних взаєностосунків серед дошкільників.

Метою нашого дослідження є означення завдань, умов і особливостей формування толерантних взаєностосунків педагогів і вихованців освітніх закладів у контексті гуманізації освітнього процесу.

Перш ніж розглядати означену проблему, нами було визначено ряд характеристик, які ототожнюються з толерантною особистістю: дотримання гуманних правил і норм людського співіснування; прояв терпимості, шанобливого ставлення до інших людей, традицій і культур; здатність до емоційного співчуття; розвиток уміння адекватно оцінювати свої вчинки і вчинки інших; уміння прислухатися до думки інших; мирно вирішувати конфліктні ситуації; розуміти значущість і цінність життя кожної людини.

Гуманізація виховного процесу, на нашу думку, перш за все нерозривно пов'язаний зі змінами уявлень про сутність педагогічного впливу й ролі педагога в навчально-виховній взаємодії. Як зазначає Т. Поніманська, „Майстерність вихователя саме й полягає в умінні доцільно й адекватно апелювати до почуттів і досвіду дітей, тактовно і делікатно обговорювати з ними питання, що їх хвилюють, ненав'язливо й точно допомагати в ціннісному освоєнні світу людей“ [5, с. 3]. Отже, через стосунки із дорослим дитина отримує всю необхідну інформацію для усвідомлення своєї ролі у суспільстві навіть без спеціальних методів навчання.

На нашу думку, у взаємодії дорослого із дитиною вирішальним є терпимість і емоційність дорослого. Адже емоційні гуманістичні орієнтири обумовлюють ставлення особистості до навколишніх і трансформуються у регулятивно-поведінкові прояви. У зв'язку з цим, дуже важливо знайти вірний стиль спілкування дорослого з дітьми. На наш погляд вихователь, який дотримується гуманістичних принципів у взаєностосунках із вихованцем повинен ставитись до дитячої особистості як до самостійної цінності; надавати перевагу організаційному впливу над дисциплінарним; повинен вміти визнавати свої помилки; оптимально і справедливо розподіляти функції між собою та вихованцями; поєднувати вимогливість з повагою до особистості дитини; віддавати перевагу непрямым засобам впливу (зміна пози, жестів, інтонацій, погляду тощо); повинен досягати постійного зворотного зв'язку у взаємодії, вміти аналізувати та розрізняти настрій кожного вихованця

До кожного малюка рекомендується звертатися на ім'я, прагнути використовувати не вказівку і зауваження, а погляд, заохочувальний дотик, які зрозумілі дитині і дозволяють без слів донести почуття та емоції дорослого до свідомості дитини.

Так виникає особлива мова спілкування дитини і дорослого, яка зрозуміла їм обом: покласти руку на плече – ніби висловити свою підтримку, погладити по голові, обійняти – прояв ніжності і любові. Часто достатньо погляду, щоб донести до дитини необхідне: підбадьорити, осудити, зупинити, похвалити. Мова педагога повинна бути живою, емоційною, зрозумілою дітям.

Враховуючи визначені вище умови та важливість створення гуманного середовища у освітньому закладі нами було визначено ряд завдань, які необхідно вирішити педагогу:

1. сформуувати уявлення про «толерантність» як основи нової соціальної ідеології і одного із напрямів гуманістичного виховання;
2. дотримуватися та впроваджувати в освітньому процесі принципи толерантних взаємостосунків;
3. розробити і запровадити методичні рекомендації щодо навчання та виховання на принципах толерантності;
4. формувати уявлення дитини про себе як унікальну особистість;
5. розширювати уявлення дитини про інших людей на основі співставлення себе з ними, визначення схожості та відмінності;
6. створювати умови для профілактики і попередження конфліктів, агресивності, екстремізму серед усіх учасників освітнього процесу;
7. навчати вихованців навчати аналізувати та усвідомлювати свої потреби і можливості (фізичних, духовних), переваги і недоліки, права і обов'язки; розуміти правила і норми людського спілкування, розвивати вміння давати оцінку своїм вчинкам і вчинкам інших; робити свій вибір і ухвалювати рішення; прислухатися до думки інших; мирно, знаходити компроміс у спорах [6].

Успіх вирішення поставлених завдань на сучасному етапі залежить від сформованості стилю стосунків педагога із вихованцем. Виходячи з особливостей розвитку дітей та поставлених завдань, нами були визначені вимоги до стилю стосунків вихователя з дітьми, який би відповідав толерантності: готовність захищати інтереси і права своїх вихованців; відмовлятися від повчального і категоричного стилю спілкування; створювати умови для рівноправного діалогу та дискусій; використовувати внутрішній потенціал і досвід кожної дитини; відчувати і приймати емоційний настрій кожної дитини; стримувати свої емоції і почуття; оволодівати механізмом емпатії; з розумінням і повагою ставитись до проблем кожної дитини; усвідомлювати свої переваги і недоліки у характері (самоаналіз); виявляти готовність миритися з чужою думкою [6].

Таким чином, проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, доробки вітчизняних та зарубіжних вчених можемо зробити висновок про те, що уже з дошкільного віку стоїть важливе завдання – гуманізація освітнього процесу та виховання особистості на принципах гуманізму. У ході дослідження цієї проблеми були визначені завдання, умови і особливості формування толерантних взаємостосунків педагогів і вихованців. Для подальшого дослідження цієї проблеми стоїть завдання визначити умови практичної реалізації поставлених завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бех І.Д. Виховання особистості: Сходження до духовності: Наук. Видання. – К.: Либідь, 2006. – 272 с.

2. Богуш А. М. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ / А. М. Богуш, Н. В Гавриш – К. : Слово, 2008. – 408 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; [гол. ред. В.Г. Кремінь]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С.156.
4. Концепція національного виховання особистості в умовах розвитку української державності // шлях освіти. – 2000. - № 3. – С. 7-13.
5. Поніманська Т. І. Виховання людяності: технологічний аспект // Дошкільне виховання. – 2008. - № 4. – С. 3-5.
6. Скрипник Н.І. Деякі аспекти готовності педагогічних працівників до гуманізації освітнього процесу/ Проблеми підготовки сучасного вчителя: Збірник наукових праць УДПУ / [ред. кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.) та інші]. – Умань : ПП Жовтий О.О., 2012. – Випуск 6. – Ч.2. - С. 306-311.
7. Сухомлинський В.О. Павлицька середня школа // Вибрані твори: В 5 т. / В.О. Сухомлинський - К.: Рад. школа, 1977. - Т.4. - 460 с.

Lyteratura:

1. Beh I.D. Vyhovannja osobystosti: Shodzhennja do duhovnosti: Nauk. Vydannja. – К.: Lybid', 2006. – 272 s.
2. Encyklopedija osvity / Akad. ped. nauk Ukraїny; [gol. red. V.G. Kremin']. – К.: Jurinkom Inter, 2008. – S.156.
3. Koncepcija nacional'nogo vyhovannja osobystosti v umovah rozvytku ukraїns'koi' derzhavnosti // shljah osvity. – 2000. № 3. – S. 7 13.
4. Ponimans'ka T. I. Vyhovannja ljudjanosti: tehnologichnyj aspekt // Doshkil'ne vyhovannja. – 2008. № 4. – S. 3 5.
5. Skrypnyk N.I. Dejaki aspekty gotovnosti pedagogichnyh pracivnykiv do humanizacij' osvitn'ogo procesu / Problemy pidgotovky suchasnogo vchytelja: Zbirnyk naukovykh prac' UDPU / [red. kol.: Pobirchenko N.S. (gol. red.) ta inshi]. – Uman' : PP Zhovtyj O.O., 2012. – Vypusk 6. – Ch.2. S. 306-311.
6. Suhomlyns'kyj V.O. Pavly's'ka serednja shkola // Vybrani tvory: V 5 t. / V.O. Suhomlyns'kyj K.: Rad. shkola, 1977. T.4. 460 s.

Богданець-Білоskalенко Наталія Іванівна
кандидат педагогічних наук, доцент
Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

**ПЕРЕЙМАННЯ І ВСИЛЕННЯ – ПЕДОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ
РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ
(ЗА Я. ЧЕПІГОЮ)**

Анотація

У статті проаналізовано праці українського вченого початку ХХ століття Якова Чепіги: «Переймання і всилення» та «Моральне внушення в справі виховання». Розкрито головні психологічні особливості розвитку особистості дитини, моральні аспекти виховання.

Ключові слова: дитина, переймання, всилення, наслідування, моральність.

**Receptiveness and reinforcement – pedological factors
of child’s development (by J. Chepiga)**

Abstract

The article examines the works of the Ukrainian scientist of the twentieth century’s beginning Jakov Chepiga “Receptiveness and reinforcement” and “Moral suggestion in the education.” There have been revealed the major psychological characteristics of the child’s personality development, the moral aspects of education.

Keywords: child, receptiveness, reinforcement, inheritance, morality.

Підвалинами педагогічної науки, як відомо, є психологічні дослідження. Щоб розробити методики розвитку, виховання і навчання дитини на різних її вікових етапах, потрібно вивчити й проаналізувати всі чинники, умови, обставини, що зумовлюють розвиток дитини, в їх взаємодії, а саме: спадковість, активність самої дитини, вплив прикладу дорослих і наслідування дитиною дій і поведінки дорослих.

Безперечно, вдумливий учений і педагог Я. Чепіга не міг не вивчати психологічні особливості розвитку особистості дитини. У 1922 році побачила світ його наукова праця під назвою «Переймання» [2]. Відзначимо, що вона належить до рідкісних відтворень внутрішнього пізнання педагогом дитячої психології, звичок та дій, перейнятих у дорослих. Я. Чепіга розкриває один з важливих моментів у вихованні дитини на основі переймання (наслідування).

Автор поділяє думку вчених (Д. Балдуїн, В. Прейер, Г. Челпанов), які стверджують, що переймання дитиною зовнішніх ознак діяльності дорослих відбувається несвідомо, інстинктивно. За його словами, переймання – це «та група рухів, які є м'язеві скорочення, або реакції, що з'явилися результатом одбору і що стали звичними» [2, 124]. У цьому випадку дитина копіює власне дії дорослих; повторює механічні рухи, жести, поведінку, що становить суть позитивного чи негативного виховання. Отже, Яків Чепіга відносить переймання до провідного біологічного інстинкту. За Я. Чепігою, завдяки перейманню засвоюються всі випадки, що «стоять нижче свідомого виконання і не потребують свідомого чуттєвого чи інтелектуального» виявлення, тобто переймання відбувається механічно, без «участі мозкової кори» [2, 124]. Водночас учений підкреслює його позитивне значення, оскільки переймання відіграє важливу роль для розвитку та вдосконалення вроджених, спадкових рухів дитини. Цю думку засвідчує такий вислів ученого: «От чому діти раніш і краще за все переймають і засвоюють ті рухи, які найчастіше вживали їхні предки і за допомогою яких вони досягали найбільших успіхів. Тут діє спадкове стремління. Це ті рухи й дії, які відносяться до первісного періоду дитинства, коли фізіологічні процеси панують в її організмі безмежно і безроздільно» [2, 125].

Яків Чепіга вважав, що виховання дитини мусить бути збудовано на тих природних могутніх чинниках людського організму, без яких вона не тільки не могла б пристосуватися до обставин і оточення, але взагалі позбавилася б можливості боротися за існування в подальшому. Однією з таких здібностей, що властиві як людині, так і тварині, і є переймання, тобто наслідування. Учений називає переймання рефлекторною формою. Чепіга застерігає, що подекуди видається, що переймаючи поведінку дорослих, дитина втрачає свою індивідуальність. І далі пояснює, що це відбувається лише в певний період дитинства. Пізніше, через внутрішній психологічний процес відбувається осмислення перейнятого, і таким чином формуються певні індивідуальні риси, які мають стійкість і самостійність. З цього приводу Я. Чепіга констатує: «От тому ми часто здибуємо в одній родині різновихованих дітей, цілком протилежних. При одному виховальному режимі; при однаковому оточенні й умовах росте і розвивається два протилежних типи з цілком протилежними властивостями, рухами, діями й поведінками» [2, 125]. Далі, як глибокий психолог, він розмірковує, доходить таких висновків, що причиною цього, певною мірою, є переймання, залежно від індивідуальності дитини, оскільки один психотип схильний бачити одне, а інший – зовсім протилежне [2, 125]. Досить слушним для дослідників є думки Я.Ф. Чепіги з приводу того, що в кожній дитини є, ніби, власний інтимний куточок життя, в який вона нікого не впускає, «ховається від впливу осередка, від впливу, всіх дієвих обставин. Саме тут, на думку вченого, вона ховається і у неї визріває та самостійність і незалежність як результат самовиховання, яка хоч і переймає мотиви з чинного оточення, але переломлює їх у призмі своєї особистості, своїх властивостей, переправляє

не так, як хочуть вихователі, а як того бажає її внутрішня істота» [2, 126]. Тому вчений дає поради дорослим, що вчителям і вихователям потрібно дуже уважно, етично і тактовно ставитися до дитини, аби не зруйнувати тонкі паростки формування її особистості, її індивідуальності і пам'ятати, що не все побачене і почуте, пережите у процесі переймання гине безслідно.

Таким чином, учений був переконаний, що переймання може бути керованим і спрямованим на виховання кращих рис характеру, волі дитини, позитивних психологічних проявів тощо. Водночас автор застерігає, що нові форми засвоюються з великими зусиллями та індивідуальною працею у процесі якої звичні способи поведінки стають стабільними для дитини, а незвичні зразки все менше приваблюють увагу дитини, «її організм здобуває певні шляхи поведження і дії, які остаточно зміцнюються в ньому і складають характер цього індивідуума». Я.Ф. Чепіга наголошує, що ця сума наших рухів і дій стають постійними і незмінними, аж настільки, що навіть, потрапляючи в зовсім інше оточення, інші життєві умови, «ми зберігаємо їх чистоту і певність, які визначаються в нашому поведженні» [2, 127]. І більше того, набуті вміння ніби «охороняють нас від впливу негативних, подекуди фатальних подій чи впливів», вони стають «фортецею» захисту дитини на все подальше життя, спілкування в соціумі та на особистісному рівні [2, 128].

Важливим застереженням у виховній роботі з дітьми є думки Якова Чепіги про те, що хоча переймання є інстинктивною властивістю, воно завжди має ознаки всилення, тобто засвоєння [2, 128]. Автор звертається до батьків, ілюструючи свої думки прикладом: «Бийте, забавляючи немовлятку, пальцем або рукою об стіл і воно почне робити теж саме, повторюючи часами ритмічно правильно ваші рухи. Діти під впливом всиленого стимулу, переказуючи свої враження, одержані на різних видах вищах: у театрах, біографіях, цирку, звіринці, різних подіях не можуть утриматись від передавання й повторення рухів звірят і людей, котрих вони бачили» [2, 128].

Аналізуючи процес «всилення» педагог застерігає, що воно часто відбувається мимовільно, але дуже сильно, оскільки діти наслідують вихователів і вчителів. Чепіга зазначає, що педагоги здебільшого не помічають, що самі стають причиною поведінки дітей, за яку надалі жорстоко карають. Особливо він акцентує на цьому увагу батьків: «Батьки мають погані звички курять чи вживають спиртне, грубо поводяться з людьми, і в той самий час вимагають від дітей цього не робити, забуваючи і не помічаючи того, що вже самі прищепили їм все це своїми вчинками, діями, що стали для них безмежно сильнішими й могутнішими за слова» [2, 128]. Я.Ф. Чепіга підкреслює важливість дій і вчинків дорослих людей, які оточують дитину з перших років її життя, вони повинні бути зразком для переймання. Деякі діти так сильно піддаються перейманню від дорослих, що в них дуже ослаблюються власні інстинктивні і спадкові схильності. Тому, за словами Я. Чепіги, «погане й гарне, шкідливе і корисне переймання від батьків і дорослих, які, на жаль, не помічають свого величезного впливу на утворення дитячих характерів» [2, 128].

На думку Я. Чепіги, не тільки батьки, дорослі, вихователі й педагоги впливають на формування характеру дитини, такий самий вплив здійснює й соціальне середовище, суспільно-політичний стан країни, в якій росте й виховується дитина, тобто соціально-політичні умови, що оточують дитину від народження до її зростання, які сприяють всиленню у свідомість дитини яким чином потрібно себе поводити.

У статті вчений показує процеси переймання і всилення на прикладах дитячих ігор. Доречною ілюстрацією його думок є такий фрагмент статті: «Під час світової війни діти гралися в військові суди, вітали своїх товаришів. За часів революції діти розстрілювали один одного, гралися в «чека», були чекістами з рухами і поведженнями людей, які з етичним спокоєм робили страшне діло. Дитина невіддивно імпонувала дійсність. Жодна заборона не могла нічого вдіяти. Вона була загипнотизована жорстокою дійсністю і її дії є прямим несвідомим відблиском оточуючого. По забавках, вчинках і рухах дітей можна правдиво і жваво визначити ступінь нашої культурності, духовного й морального розвитку. Дитина є дзеркало сучасності» [2, 129]. Проілюстроване і сказане Яковом Чепігою на початку ХХ століття достеменно дає відповідь і на сучасні проблеми виховання дитини в суспільстві.

Учений закликає дорослих насамперед добре вивчити оточення дитини, що вона переймає і всилює у свою свідомість, оскільки саме це має дуже важливе значення для вихованні дітей. Акцентується увага автором на тому, що на допомогу вихователям у спрямуванні позитивного наслідування спрямована сама природа розвитку дитячої індивідуальності. Під впливом переймання дитина любить невинно повторювати одні й ті самі дії, рухи тощо. Але її природна цікавість штовхає на все нові і більш складні дії. Таким чином, вона самовиховується, непомітно самовдосконалюється. Ранні результати переймання зникають і засвоюються нові як гарні, так і погані. Учений констатує дуже важливий факт, що самостійність дуже рано виявляється у психіці дитини – це добре і водночас небезпечно. Якщо її не заперечувати, – зауважує вчений, – не зломлювати зусиллями власної допомоги (особливо це стосується батьків), то самостійність вчить дитину краще й ґрунтовніше, ніж усі штучно придумані системи виховання. Педагоги ще й досі роблять помилки в цьому аспекті формування особистості, обмежуючи самостійність дітей. Отже, Я.Чепіга був побічником самовиховання і самонавчання дитини. На думку вченого, потрібно сприяти створенню такого оточення, такого соціального середовища, яке б спонукало дитину до подальшого вдосконалення її самовиховання. Звертаючись до вчителів і вихователів він акцентував на таких знаннях: все навіюється дитині непомітно і радикально, але ні в жодному випадку не можна нав'язувати насильно. Особливо в останньому може явно виявитися примус, а примус, заборона, як і кара, можуть викликати негатив, формування протилежних звичок і дій [2, 131].

Я.Ф. Чепіга підкреслює, що авторитет вихователів рівний авторитетові батьків. Для дитини вихователь є взірцем виконання обов'язків і представником різних чеснот і моральних висот. Наслідування вихователя проявляється дитиною в щоденному житті, вказівками вихователя вона користується відразу, не роздумуючи, добре це чи погано. У її психіці з'являється ідеалізація образу вихователя. Тому так необхідно вихователеві, радить педагог, відповідати великим принципам людяності, серед яких не останнє місце займає любов, милосердя та взаєморозуміння, помножені на високу педагогічну майстерність. «Чим суворіше і непохитніше відноситься вихователь до себе, – радить учений, – чим його характер сталіш і сильніш, тим могутніший його вплив на дітей. Всякий сильний імпульс обертається у внутрішній голос, що говорить в нас: роби – не роби; іди – стій» [2, 133-134].

У формуванні особистості дитини Я.Ф.Чепіга надає важливого значення моральним почуттям, називає їх інстинктивними. За Я.Чепігою, розвиток моральних

почуттів також залежить від спадкового чинника, оскільки це закорінено глибоко в родових початках, «іде послідовно від давніх родів», це ніби духовна спадщина, яка дістається дитині від своїх предків і яка потім збільшується власним досвідом. Маючи інстинктивну схильність до переймання від дорослих звичаїв, нахилів і навіть голо-су, дитина легко піддається повторенню побаченого чи почутого. Отже, і в розвитку моральних почуттів учений надає вирішальну роль таким чинникам, як переймання і всилення, оскільки, за його словами, моральні вчинки і моральне розуміння дитини залежить насамперед від тієї моральності, яку вона бачить перед собою у поведінці та вчинках дорослих [1, 21].

Завдання педагогів, як колись, так і тепер, полягає в тому, щоб зберегти дитячу психіку неущкодженою негативними умовами довколишнього життя, зберегти чистоту і радість її природного світосприймання. Це добре розумів і усвідомлював Я. Чепіга, тому й порушував важливі питання у своїх наукових працях, розвідках, статтях з метою ширшої популяризації їх серед педагогів, практиків тощо.

Отже, резюмуючи зміст статей Я.Ф. Чепіги «Переймання і всилення» та «Моральне внушіння в справі виховання», доходимо висновку щодо виокремлення ученим провідних психолого-педагогічних чинників у розвитку й вихованні дитини на всіх етапах дитинства. Серед них: переймання, що супроводжує розвиток особистості дитини від неусвідомленого копіювання дій дорослого до усвідомлено-вибіркового в подальшому її зростанні; всилення, що передбачає засвоєння дитиною впливів як предметного, так і соціального довкілля; соціальне середовище, яке повинно забезпечити позитивні впливи на дитину як для переймання, так і для всилення; моральний кодекс та його реалізація у процесі виховання дитини; батьківська педагогіка, що передбачає позитивний взаємовплив матері й батька на моральне виховання дітей; покарання як негативний чинник сімейного виховання.

Зазначимо, що проблеми, окреслені Я.Ф. Чепігою на початку ХХ століття залишаються актуальними і на початку ХХІ століття й вимагають подальших досліджень.

Література

1. Чепіга Я. Моральне внушіння у справі виховання / Я. Чепіга // Проблеми виховання й навчання в світлі науки й практики : зб. психол.-педагогічних ст. – К. : Друк. Першої Київ. Артелі Друкар. Справи, 1913 – Кн. 1. – С. 61–76.
2. Чепіга Я. Переймання / Я.Чепіга // Путь просвещения. – 1922. – № 6. – С. 124–135.

ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. В даній роботі здійснено аналіз понять «інтелектуальна культура», «інформаційна технологія навчання»; визначено сучасні інформаційні технології навчання, що сприяють формуванню інтелектуальної культури студентів – майбутніх учителів математики протягом їх навчання у ВНЗ.

Ключові слова: інтелектуальна культура, інформаційна технологія навчання.

В умовах розвитку інформаційних технологій збільшуються вимоги до сучасної системи освіти. Зокрема, вищі навчальні заклади повинні організувати навчальний процес таким чином, щоб забезпечити інтелектуальний розвиток особистості, оволодіння нею інформаційними технологіями та методикою їх використання. Особливо це стосується майбутніх учителів, які набулі знання використовують під час своєї професійної діяльності. Сьогодні вже неможливо уявити вчителя, який користується на уроці лише класною дошкою і крейдою. Навчальний процес вдосконалюється: впроваджуються різні інноваційні методики, використовуються інформаційні технології. Тому значний ефект у навчанні можна отримати від поєднання традиційного навчання з інноваційним.

Проте не всі учителі володіють та впроваджують зазначені технології на практиці. До цього готові переважно ті, професійна підготовка яких була спрямована на формування інтелектуальної культури, яка в свою чергу включає: навички мислення високого рівня, ключові компетентності, дослідницькі уміння, знання та уміння використовувати інноваційні методики навчання.

У своєму дослідженні ми дотримуємось означення «інформаційної технології навчання» як педагогічної технології, яка використовує спеціальні засоби, програмні і технічні засоби (кіно, аудіо- і відеозасоби, комп'ютери, телекомунікаційні мережі) для роботи з інформацією [5, 298].

Розглянемо сучасні інформаційні технології, що сприяють формуванню інтелектуальної культури майбутніх учителів математики.

Навчальні проекти. На даний час під час навчання широко використовується метод проектів, під яким розуміється педагогічна технологія, яка включає сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю сутністю [1, 51].

В основі методу проектів лежить розвиток пізнавальних навичок, уміння самостійно конструювати свої знання та орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення, формування навичок мислення високого рівня.

Нами розроблено навчальний проект на тему «Похідна у нашому житті», у якому взяли участь студенти першого курсу ОКР «бакалавр» напряму підготовки

«Математика». Ключове питання проекту: Чи застосовується поняття похідної в реальному житті? Тематичними питаннями проекту є: Чи має похідна свою історію? Чи має відношення похідна до дослідження функцій? Чому поняття похідної таке важливе?

Перед виконанням проекту студенти об'єдналися у групи: історики, теоретики, фізики, соціологи, дослідники, розробники. Кожна група отримала конкретне завдання, над яким працювала протягом виконання навчального проекту.

Студенти зібрали та проаналізували інформацію щодо поняття «похідної»; порівняли доцільність використання геометричного, механічного та економічного змісту в конкретних ситуаціях; дослідили функції на екстремуми, вгнутість, опуклість та точки перегику; здійснили повне дослідження функцій та побудували їх графіки; провели опитування серед студентів інших курсів щодо професій, які вимагають знань про похідну, результати оформили у вигляді діаграми.

Також в ході виконання навчального проекту студенти розробили мультимедійну презентацію, публікацію та веб-сайт, що стосуються теми дослідження, збірник практико-орієнтованих задач, що стосуються геометричного, механічного та економічного змісту похідної.

Ми погоджуємось із висновками ученої С. Лук'янової, яка зазначає, що проєктна діяльність: формує навички самостійної орієнтації в навчальній, науково-методичній та довідковій літературі; навчає знаходити необхідну інформацію самостійно; активно розвиває основні види мислення; сприяє психічному розвитку, зберігає та підсилює намагання створювати, творити; сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, вчить мислити від абстрактного до конкретного; залучає до реальної самоосвіти; сприяє інтеріоризації (засвоєнню) цінностей, зовнішньої соціальної поведінки, тобто переходу від зовнішніх (реальних) до внутрішніх (ідеальних) дій; допомагає усвідомлювати себе творцем своєї діяльності; формує творче, системне мислення; привчає до цілеспрямованої діяльності; сприяє формуванню культури ділового спілкування, вмінню аргументовано захищати свої позиції; посилює уяву, яка є значним стимулом для народження нових ідей, пошуку та синтезу як основи інноваційного мислення; оформлює внутрішній план ідей та реалізує його на практиці тощо [3].

Веб-квести. Є різні визначення поняття «Веб-квест», зокрема його трактують як: модель використання Інтернет-ресурсів у викладанні; формат уроку з орієнтацією на розвиток пізнавальної дослідницької діяльності студентів, на якому основна частина інформації здобувається через ресурси Інтернет; новий засіб використання технологій, що використовується в процесі заняття, орієнтованого на студентів, які залучені у навчальний процес, сприяє заохоченню їх критичного мислення; вид Інтернет-проєкту, який дає можливість студентам ефективно використовувати інформацію, що знайдена в Інтернет; дидактичну структуру, в межах якої викладач формує пошукову діяльність учнів, задає для них параметри цієї діяльності та визначає її тривалість; проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якої використовуються інформаційні ресурси Інтернету [2, 12]

Нами розроблено Веб-квест на тему «Границя функції в точці» для студентів першого курсу напрямку підготовки «Математика». Зміст даного Веб-квесту представлений на рис. 1.

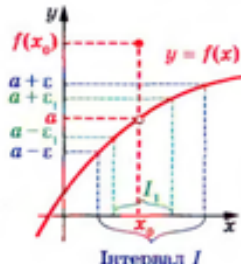

 <p style="text-align: center;">Інтервал I</p>	<h2 style="color: green; text-decoration: underline wavy;">Веб-квест</h2> <h3 style="color: green; text-decoration: underline wavy;">«Границя функції в точці»</h3>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Анотація ➤ Вступ ➤ Завдання ➤ Проблема ➤ Порядок роботи ➤ Ролі <ul style="list-style-type: none"> ➤ Історики ➤ Теоретики ➤ Практики ➤ Дослідники ➤ Критерії оцінювання ➤ Джерела ➤ Висновок ➤ Про автора 	<h3 style="text-align: center;">Анотація</h3> <p><u>Веб-квест</u> (англ. <u>Quest</u> – подорож, мандрівка) – проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якої використовуються інформаційні ресурси Інтернет.</p> <p style="text-align: center;">Підсумком виконання <u>Веб-квесту</u> може бути публікація, мультимедійна презентація, текстовий документ або <u>Веб-сайт</u>, у яких мають бути представлені результати Вашого дослідження.</p>

Рис. 1. Зміст Веб-квесту «Границя функції в точці»

Згідно розробленого Веб-квесту всі учасники процесу об'єднуються за ролями: історики, теоретики, практики, дослідники, представники кожної з якої працюють над конкретними завданнями.

Історикам необхідно було здійснити аналіз джерел та підготувати історичну довідку з теми; надати інформацію про вчених, які мали справу з поняттям «функція». Звіт оформити у вигляді публікації.

Теоретикам потрібно було проаналізувати, систематизувати та узагальнити теоретичні відомості з теми; теоретичний матеріал подати у вигляді схем та таблиць. Звіт оформити у вигляді мультимедійної презентації.

Практики повинні були скласти кросворд, що стосується понять теми;

підібрати добірку задач з теми та оформити їх розв'язання (не менше 10). Звіт оформити у вигляді текстового документу.

Дослідники працювали над завданнями: 1) знайти границю: $\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{n^2 a_n + a_{n+2}}{(a_n - n)^2 + 1}$, якщо відомо, що $\lim_{n \rightarrow \infty} a_n = 2$; 2) довести, що функція $f(x) = \frac{x-2}{|x-2|}$ не має границі в точці $x_0 = 2$; 3) знайти $\lim_{x \rightarrow 1} \frac{x^m + 1}{x^n + 1}$, де m і n – непарні натуральні числа. Звіт оформити у вигляді текстового документу.

В ході виконання Веб-квесту у студентів – майбутніх учителів математики формуються: дослідницькі, інтелектуальні, комунікативні уміння, навички колективної роботи, співпраці, взаємодопомоги.

Важливим у професійній діяльності майбутнього учителя математики є оволодіння сучасними інформаційними засобами навчання та методикою їх використання. Саме тому до підготовки студентів слід включати вивчення елементів роботи з *інтерактивною дошкою*, сучасними *математичними пакетами* та формування вмінь створення та користування власним *блогом*.

З метою формування інтелектуальної культури ми пропонуємо майбутнім учителям математики створити власні розробки уроків та позакласних заходів, що спрямовані на творчий розвиток особистості учня із використанням *інтерактивної дошки*. Тут можна відмітити ряд переваг, зокрема: задієно додатковий (крім аудіального й візуального) канал сприйняття інформації – кінестетичний; матеріали до заняття можна підготувати заздалегідь – це забезпечить оптимальний темп заняття й збереже час на обговорення; наявність програмного забезпечення з великою колекцією шаблонів, малюнків, фігур та ін. з усіх тем та дисциплін навчальної програми дозволяє викладачам вільно використовувати їх для створення власних авторських занять і завдань; наявність зручної панелі з аксесурами (чотири різнокольорові електронні маркери та гумка); тільки мультимедійна дошка Smart Board дозволяє працювати з будь-яким програмним забезпеченням, що встановлене на комп'ютері; матеріал можна структурувати за сторінками, що вимагає поетапного логічного підходу й полегшує планування; після заняття файли можна зберегти на комп'ютері або в мережі, щоб студенти завжди мали доступ до них; будь-які файли – текстові, графічні, відео-, флеш-пам'ять, гіперпосилання – можна переміщувати з твердого диска комп'ютера, з мережевого ресурсу будь-якого рівня на поверхню дошки, доторкнувшись пальцем до іконок файлів, відкривати їх і здійснювати будь-яку роботу зі змістом файла, доторкнувшись пальцем до зображення; можна здійснювати повний відеозапис усього процесу роботи з інформацією на дошці, зберігати її у пам'яті комп'ютера, створюючи багату колекцію відеозаписів проведених занять, доторкнувшись пальцем до зображення кнопки запису; будь-яке зображення на поверхні дошки можна пересувати в будь-яке місце дошки, збільшувати і зменшувати, рухати навколо осі, клонувати, групувати та розгрупувати, видаляти, пересувати в новий файл-сторінку і назад, доторкнувшись маркером до зображення тощо [4].

Серед сучасних *математичних пакетів*, з якими варто ознайомити майбутніх учителів математики можна виділити наступні: табличний процесор MS Excel,

Advanced Grapher; GRAN (GRAN1, GRAN-2D, GRAN-3D), Mathcad, Matlab, Mathematica, Maple, Microsoft Mathematics, Wolfram Alpha, пакет динамічної геометрії DG, жива геометрія GeoGebra, програмно-методичний комплекс ТерМ, система Derive.

Для формування інтелектуальної культури особистості учителями пропонуємо студентам різного роду завдання, що розв'язуються за допомогою можливостей певної математичної програми. Наведемо деякі з них:

Завдання 1. Навколо правильно чотирикутної піраміди описано кулю радіуса R . Двогранний кут при бічному ребрі піраміди дорівнює β . Визначити об'єм піраміди. (Завдання розв'язується у програмному середовищі GRAN-2D).

Завдання 2. Побудуйте графік функції $y = |x^2 - 2x - 3|$. (Завдання розв'язується у програмному середовищі Advanced Grapher).

Завдання 3. Побудуйте графік функції $y = \begin{cases} -2x, & \text{якщо } x < 0, \\ \sqrt{x}, & \text{якщо } 0 \leq x \leq 4, \\ \frac{8}{x}, & \text{якщо } x > 4. \end{cases}$

(Завдання розв'язується у програмному середовищі GRAN-2D).

Одним із засобів керування роботою учнів, розвитком їх можливостей та здібностей є *блог учителя*, під яким розуміють Інтернет-сайт, основним змістом якого є періодичне оновлення, додавання нових записів, зображення або мультимедіа [2, 76].

Ми під час нашого дослідження організували роботу гуртка, де навчили студентів – майбутніх учителів математики створювати власний блог та розміщувати у ньому власноруч створені навчальні матеріали з математики. Ми вважаємо, що підготовка власних матеріалів, планування щодо їх розміщення у блозі та взагалі оформлення власної сторінки є одним із факторів розвитку інтелектуальної культури учителя.

Отже, використання інформаційних технологій навчання під час професійної підготовки у вищих навчальних закладах відіграє важливу роль у формуванні інтелектуальної культури особистості майбутнього учителя математики.

Література

1. Кадемія М. Підготовка майбутніх учителів до використання ІКТ / М. Кадемія, Л. Шевченко, О. Шестопалюк. – Вінниця, 2009. – 100 с.
2. Кадемія М., Шестопалюк О. Веб-квест у підготовці майбутніх учителів: навчально-методичний посібник / М. Кадемія, О. Шестопалюк. – Вінниця: ТОВ Фірма «Планер», 2013. – 155 с.
3. Лук'янова С. Проектно-дослідницька робота учнів – друге народження / С. Лук'янова // Математика в сучасній школі. – 2013. – № 1. – С. 10-11.
4. Решетнікова Н. Планування уроків із застосуванням інтерактивної дошки / Н. Решетнікова // Математика в школі. – 2012. – № 7. – С. 12-13.
5. Технології: термінологічний словник-довідник: вчителів трудового навчання (технологій) / упоряд. В. Бойчук, М. Кадемія, О. Пінаєва та ін.; за ред. д. пед. наук, професора Р. Гуревича. – 2-ге вид., доп. – Вінниця: ФОП Данилюк В. Г.; 2010. – 357 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІКТ: ДИДАКТИЧНІ УМОВИ

Перехід до гуманістичної парадигми освіти призводить до зміни всієї традиційної системи освіти. Необхідні нові технології, нові моделі, методи навчання, які сприяли б розвитку кожного суб'єкта освітнього процесу. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є використання нових інформаційних технологій в освітньому процесі **дошкільної ланки освіти**. [7, с.8]

Найважливішим напрямком інформатизації сучасного суспільства є інформатизація освіти, в тому числі і системи дошкільної **ланки** освіти, – процес забезпечення сфери освіти теорією і практикою розробки та використання сучасних мультимедійних, інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ), орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічних цілей навчання і виховання. [10, с.4] Мультимедійні технології – одні з найбільш розвинутих напрямків нових інформаційних технологій, що використовуються в навчальному процесі. Однією з особливостей якої є інтерактивна комп'ютерна графіка. *Мультимедіа визначається в різних галузях науки як: технологія, що описує порядок розробки, функціонування і застосування засобів обробки інформації різних типів; інформаційний ресурс, комп'ютерне програмне забезпечення, особливий узагальнюючий вид інформації*. Мультимедіа технології мають на меті створення продукту, що містить колекції зображень, текстів і даних, що супроводжуються звуком, відео, анімацією та іншими візуальними ефектами, що включають інтерактивний інтерфейс і інші механізми управління сприйняттям.

Сучасний вихователь дошкільного навчального закладу повинен не тільки володіти знаннями в сфері ІКТ, а й бути фахівцем щодо створення інформаційного ресурсу та застосування його в своїй професійній діяльності. Адже система дошкільної освіти на сучасному етапі потребує технологізації процесу навчання та виховання з одного боку та впровадження сучасних дидактичних засобів освіти, зокрема *інформаційних і телекомунікаційних технологій*.

Отже перед вихователями дошкільної ланки освіти постає нагальна проблема щодо інтегрування нових інформаційних комп'ютерних технологій в освітній процес. В загальному розумінні постає завдання перед педагогами ДНЗ щодо створення нового дизайну педагогічного процесу навчання дітей дошкільного віку на сучасних засадах.

Розглянемо основи та шляхи застосування інформаційних і телекомунікаційних технологій в дошкільному закладі.

Використання технічних засобів відбору, передачі, перетворення і відображення інформації дозволяє механізувати й автоматизувати такі інтелектуальні процеси, які завжди були прерогативами людини. Необхідність використання ІКТ обумовлена і значним ускладненням об'єктів навчання: неможливо продемонструвати

складні явища в природі тільки вербальними засобами і за допомогою одинарного зображення. ІКТ дозволяють вийти за рамки навчального середовища на занятті, розглянути те, що неможливо побачити неозброєним оком, імітувати будь-які ситуації і процеси в природі. [4, с.17]

Отже безсумнівною **перевагою і особливістю медійної технології для дошкільної ланки освіти** є наступні можливості мультимедіа, які активно використовуються у поданні інформації:

- *можливість збільшення (деталізації) на екрані зображення;*
- *можливість порівняння зображення і його;*
- *можливість виділення «гарячих слів» педагога в супроводі зображення;*
- *можливість здійснення безперервного музичного або будь-якого іншого аудіосупроводу;*
- *можливість використання відеофрагментів з фільмів, відеозаписів, функції «стоп-кадру», покадрового «гортання» відеозапису;*
- *можливість автоматичного перегляду всього вмісту продукту («слайдшоу») або створення анімованого і озвученого «путівника-гіда» по продукту («говорить і показує інструкції користувача»);*
- *включення до складу продукту ігрових компонентів з інформаційними складовими.*

Отже мультимедійний супровід на занятті дозволить вихователю задіяти для сприйняття якнайбільшу кількість сенсорних каналів, що сприятиме підвищенню якості знань та стійкості сформованих уявлень.

Якість освіти пов'язана і залежить певною мірою від наочності і способу подачі інформації, від уміння педагога поєднувати живе слово з образами, використовуючи різноманітні технічні, аудіовізуальні засоби навчання, які володіють такими дидактичними можливостями: *є джерелом інформації; раціоналізують форми підношення навчальної інформації; підвищують ступінь наочності, конкретизують поняття, явища, події; організують і направляють сприйняття; збагачують коло уявлень дошкільнят, задовольняють їх допитливість; найбільш повно відповідають науковим і культурним інтересам і запитам дітей; створюють емоційне ставлення до навчальної інформації; підсилюють інтерес до навчання шляхом застосування оригінальних, нових технологій; активізують пізнавальну діяльність, сприяють свідомому засвоєнню матеріалу, розвитку мислення, просторової уяви, спостережливості; є засобом повторення, узагальнення, систематизації та контролю знань; ілюструють зв'язок теорії з практикою; створюють умови для використання найбільш ефективних форм і методів навчання, реалізації основних принципів цілісного педагогічного процесу і правил навчання (від простого до складного, від близького до далекого, від конкретного до абстрактного); економлять навчальний час, енергію суб'єктів навчального процесу за рахунок ущільнення навчальної інформації та прискорення темпу. [1; 2]*

Це можливо реалізувати завдяки певним дидактичним особливостям ІКТ, до яких відносяться: інформаційна насиченість; можливість долати існуючі часові та просторові межі, можливість глибокого проникнення в сутність досліджуваних явищ і процесів; показ досліджуваних явищ у розвитку, динаміці; реальність відображення дійсності; виразність, багатство образотворчих прийомів, емоційна насиченість.

Розробки мультимедійних освітніх ресурсів для використання на заняттях в дошкільній ланці освіти з різних розділів програми може мати кілька етапів. **Перший етап** – педагогічне проектування: розробка структури ресурсу; відбір і структурування навчального матеріалу; відбір ілюстративного і демонстраційного матеріалу; розробка системи самостійних робіт; розробка діагностичного матеріалу. **Другий етап** – технічна підготовка текстів, зображень, аудіо- і відеоінформації. **Третій етап** – об'єднання підготовленої інформації в єдиний проект, створення системи меню, засобів навігації тощо. **Четвертий етап** – тестування та експертна оцінка. **П'ятий етап** – внесення змін у розроблений ресурс.

Однією з найбільш вдалих форм підготовки і подання навчального матеріалу до занять можна назвати створення мультимедійних презентацій. Презентація дає можливість педагогу самостійно скомпонувати навчальний матеріал виходячи його особливостей конкретної вікової групи, теми, що дозволяє побудувати заняття так, щоб домогтися максимального навчального ефекту.

Найбільш відповідним засобом для створення мультимедійної презентації є програма створення електронних презентацій Microsoft Power Point, що входить до складу пакета Microsoft Office. Спочатку на основі цього додатка створюються окремі компоненти, що використовуються на занятті, наприклад: *інформаційно-ілюстративні презентації; презентації-тести та презентації-вікторини, комбіновані презентації*, що представляють дітям навчальний інформаційно-ілюстративний матеріал. [10] *Для використання в системі дошкільної ланки освіти використовувати доцільно усі види презентацій відповідно до мети заняття або діяльності дитини.*

Наступний етапом використання програми Power Point може бути створення всього навчального курсу як єдиної презентації. Готова продукція – **презентація** – дозволяє відмовитися від всіх інших видів наочності і максимально зосередити увагу педагога на конструюванні ходу заняття, так як управління програмою, а отже і поданням інформації, зводиться до простого натискання на ліву клавішу миші.

Отже на часі в практику роботи вихователя повинні увійти: **мультимедійні заняття** – в яких презентація виступатиме і як наочність, і як програмний засіб , і як матеріал для самостійного отримання знань та вмінь; **заняття з мультимедійною підтримкою** – в яких презентація виконуватиме локальні завдання: демонстрацію зображень, ігрового засобу відпрацювання знань та формування вмінь, тощо.

Мультимедійна презентація, таким чином, найбільш оптимально та ефективно відповідатиме триєдиній дидактичній меті заняття:

Освітній аспект: сприйняття дошкільниками навчального матеріалу, осмислення зв'язків і відносин в об'єктах вивчення.

Розвивальний аспект: розвиток пізнавального інтересу, уміння узагальнювати, аналізувати, порівнювати, активізувати творчу діяльність.

Виховний аспект: виховання наукового світогляду, вміння чітко організувати самостійну та групову роботу, виховання почуття товариства, взаємодопомоги.

Отже слід зазначити, що сучасні комп'ютерні та інформаційно-комунікаційні технології, незважаючи на те що вони повільно та не системно запроваджуються в освітній процес дошкільної ланки освіти, забезпечить його оптимізацію, технологічність, високу швидкість отримання інформації, виникнення феномену «безпосе-

реднього включення» особистості в інформаційний простір; створення можливості вступати до конструктивно змістового діалогу між усіма суб'єктами освітнього процесу, утворювати з ним єдине функціональне навчальне предметно-орієнтоване середовище.

Список використаних джерел:

1. Зайнутдинова Л.Х. Создание и применение электронных учебников: Монография. – Астрахань: Изд-во ЦНТЭП, 1999. – 364 с.
2. Занков Л.В. Наглядность обучения // Педагогическая энциклопедия в 4-х томах. Т. 3 / Глав. ред. И.А. Каиров. – М.: Советская энциклопедия, 1966.
3. Карпов Г. В., Романин В. А. Технические средства обучения и контроля, 2 изд. – М., 1972. – 168 с.
4. Коджаспирова Г.М., Петров К.В. Технические средства обучения и методика их использования. – М.: Академия, 2001. – 256 с.
5. Кочетов С.И., Романин В.А. Технические средства обучения в профессиональной школе. – М.: Высшая школа, 1988. – 231 с.
6. Мархель И.И., Овакимян Ю.О. Комплексный подход к использованию технических средств обучения. – М.: Высшая школа, 1987. – 175 с.
7. Машбиц Е.И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения. – М.: Педагогика, 1988. – 192 с.
8. Молибог А. Г. Вопросы научной организации педагогического труда в высшей школе. – М.: Педагогика, 1971. – 215 с.
9. Молибог А.Г., Тарнапольский А.И. Технические средства обучения и их применение. – Минск: Университетское изд-во, 1985. – 208 с.
10. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования // Под ред. Е.С. Полат. – М.: Академия, 1999. – 224 с.

Marianna Chorna

Assistant Teacher,

Chair of Foreign Languages and Country Studies

Institute of Tourism,

Precarpathian National University named after Vasyl Stepanyk,

Ivano-Frankivsk, Ukraine

marja-iva@ukr.net

CULTUROLOGICAL APPROACH TO TRAINING OF THE FUTURE MANAGERS OF TOURISM IN PRECARPATHIA

The article deals with the «culturological approach» to the professional training of future managers of tourism in Precarpathia. As the Precarpathian region attracts thousands of tourists year-round the demand of training qualified specialists in the sphere of tourism and hospitality is constantly growing.

Nowadays the question of a successful and perspectives career in tourism results in training a new standard professional, a specialist of many-sided knowledge, with the ability to fulfil tasks concerning thinking over, making and realizing management decisions. In order to develop tourist Carpathian region, the Precarpathian National University named after V.Stefanyk educates future experts in such specialities as “Tourism” and “Hospitality Industry”.

Involving youth in social cultural values and ideals, education contributes to maintaining social order and by providing realization of new technologies, scientific rethinking of existing knowledge education promotes social changes, society development, i.e. education operates as an agent of moral regulation facilitating social integration.

Different interpretations of the concept «culture» were studied. The conclusion that culture is a multiaspect and multifunctional notion was made.

Culturological approach in education provides effectiveness of the process of putting culture as a social phenomenon into action. The fact of culturological direction extending of the whole educational process in the university interrelating to its components (common-cultural, professional and functional) is of great importance. Culturological ap-

proach introduction to the process of training of the future tourism experts that is aimed at the developing of civil society values and an independent creative personality is a premise of modernization of higher education in Ukraine.

Precarpathian region is famous for its charming nature, heroic history, talented people in the past and today. Therefore, Precarpathia attracts thousands of tourists year-round. Tourist activities attract more and more people. Thus, the number of licensed tourist companies in Ivano-Frankivsk region for the period from 1998 to 2002 increased from 25 to 73. The demand for training qualified specialists in the sphere of tourism and hospitality, having professional communication skills in order to share experience and achievements in the given industry is constantly growing. In conditions of forming market relations in our country, which establish new international contacts of Ukraine and organize broad exchange of experts, the question of training future specialists of tourism arises.

Education is the process of learning and training, during which the transmission of cultural forms of behaviour and activities, sustainable forms of social life take place, i.e. during education a person acquires cultural values of historical significance for the development of civilization and are a powerful factor of the personality development.

The content of education is not permanent. It reflects the peculiarities of specific historical type of culture, priorities of society, special features of cognitive and creative human activity.

The higher education is a means of obtaining speciality, which is essential for professional life. The objective of professional education is to train people for professional activity in a particular industry. V. Slastyonin emphasized the necessity to enrich the content of professional education by cultural heritage of mankind, which is an ordered set of common ideas, values and personality traits, universal ways of knowledge and humanistic technologies of professional activity.¹ Instead, modern globalization processes in society against the spread of mass culture background through which emotion prevails over reason, situational knowledge over logical, behavioral skills over intellectually conscious behavior resulted into a change in mindset and value system, reasoned in break of professional life with culture.

The **objective** of the article is to explore the essence of the concept “culturological approach” and to find out its significance in the process of professional training of future specialists in tourism.

Culture refers to the fundamental concepts in modern science of society. The researchers concentrating focus on a critical review of concepts and definitions of the term “culture”, noted the large and ever-growing interest in it. Thus, if from the end of XIXth century to 1919 only 7 definitions of culture were given, then from 1920 to 1950 – 17 definitions determined by various authors were counted. Later researchers filed more than 400 definitions, confirming the depth and immeasurability of this phenomenon of human existence. Culture has become the object of study of philosophers, sociologists, axiologists, historians, culturologists, ethnographers and pedagogues.

All approaches to the interpretation of this phenomenon philosophers (P.Hurevych, V. Silvestrov and others²) divide into a / *philosophical-anthropological*, which are based on the antithesis “human, cultural” and “natural, wild,” so the transition to culture involves searching inside the human nature the fact which is not contained in it as in animal being – humanity; b / *philosophical-historical*, or *activity*, the followers of which consider culture as

a synonym to intellectual, moral, aesthetic, mental improvement of a human being during the historical evolution, connected with the material or spiritual, intellectual human activities; / *sociological*, defining culture as a major factor in the organization and development of society, covering all spheres of human activity, including education and training.

Sociological concept of culture represented in the works by M. Weber (“Full Compilation of Social Science and History”), P. Sorokin (“Social and Cultural Dynamics”), T. Adorno (“Prisms. Criticism of Culture and Society”), H. Marcuse (“Essay on Liberation”)³ and others. In addition to this, in some cases culture is considered as a certain integrity (V. Bibler⁴, P. Sorokin and others), while in other cases – the elements that constitute it are defined. Thus, some sociologists refer the following components to the criteria of culture:

- knowledge, belief, art, morality, laws, customs, habits, adopted by a man as a member of society (E.B. Taylor)⁵;

- the invention of things, social processes, ideas, customs and values that are inherited (B. Malinowski)⁶;

- material (tools, equipment, work culture, tangible assets) and spiritual (moral values and their “embodiment”, spiritual activity, moral and ethical culture) (E. Baller)⁷;

- a set of values and ideas about the world and rules of behavior common to members of the public – the people involved in a certain way of life (N. Smelser)⁸;

- language, beliefs, aesthetic tastes, knowledge, professional skills and various customs (A. Radcliffe-Brown)⁹ etc.

The extensive and diverse representation of the phenomenon “culture” in scientific space shows its multidimensional and multifunctional characteristics.

Philosophers, sociologists, culturologists are unanimous in their opinion that a special feature of human activity is the conscious purposefulness, that is predicting the result: making things, generating ideas, inventing action, educating, getting occupation, etc. to meet specific needs. In every action, in all their creations people insert a certain sense, that defines their purpose, role. It is pertinent to mention here another definition of culture: “Culture is based on the senses that are formed and represented symbolically through language”¹⁰, i.e. culture is a world of meanings, i.e. the purpose and the result of the creative activity of a man. Thus, purposeful human activity is culturally appropriate.

According to scientists (K. Ivanov, V. Lykhvar, E. Podolska)¹¹, the meanings of human activity are presented in culture by three main types: knowledge, values, regulatives.

Knowledge ascertains some specific characteristics of objects that can satisfy human needs, i.e. indicates the value of the object to a man. The ability to determine the value of the objects is associated with the existence of an idea of what the subject should be like to satisfy human needs maximally. According to O. Sinkevych, this idea is acting not in the image of a particular object, which must satisfy certain requirements, but in a perfect form of plan, model, intention, project.¹² These imaginary ideals are the standards of value. The knowledge about such ideals is formed and reported by the surrounding culture: national, professional, family etc. Therefore, it is appropriate to quote another definition: “Culture is nothing more than realization of a perfectly value objective, movement of values from the proper world to the real world”.¹³

Modern scientific literature is characterized by a variety of views concerning interpretation of values. Value relation of man to the world and to oneself leads to value orientation of the individual. Of all the values and ideals a man chooses for oneself what fits ones

tastes, formed during education, training, gaining experience. The individual is not entirely free to choose his ideal but led by the existing field of choice outlined by the existing regulatives. This is the aspect of culture that is expressed in such terms as “rules”, “demands”, “norms”, “standards”, “stereotype”, “tradition” and so on.

So, we believe that level of culture of an individual can be determined by the fact of information learning productivity (knowledge) of the ideal characteristics and purpose of the surrounding objects and phenomena (value orientations) and mastering ways of interaction with them (regulatives) and is expressed in emotions, will, determination, goal-directing, ideal-creativity.

Knowledge, value orientations and regulatives are kept and transmitted by means of natural and artificial languages and various sign systems, mastering of which is a means of learning the appropriate culture.

In contrast to the traditional division of culture into material and spiritual, O.Sinkevych offered another one – morphological model of culture, the components of which are culture of cognition and reflection of the world, culture of social organization and regulation, cumulative-translational culture¹⁴, i.e. separation of structural parts of the whole was realized by identifying certain types of subject-object relations. Thus, the proposed model complements and extends the traditional idea of cultural structure taking into account current processes which take place in society.

According to the proposed morphological model¹⁴, the culture of cognition and reflection of the world includes science, religion, art, representing not only the accumulation of knowledge and information in various forms, but their evolution through the search of truth, formation of ideals and norms, i.e. system of values. Science, religion and art complement each other, deepening and enriching knowledge about the world and its interpretation.

In the work by O. Sinkevych to the culture of social organization and regulation morality, law, politics and ideology were referred. Thus, morality was defined as “a set of rules, norms, principles of behavior that defines the treatment of a man to oneself, others, society and the world as a whole, appeals to the voice of conscience, regulates human behavior regarding the eternal values of good and evil”.¹⁴ Moral competence manifests itself in social activity, namely professionally oriented, and treatment of a man to oneself, others, society and the world as a whole.

Much attention in the description of the morphological model of culture was paid to its cumulative-broadcasting sphere, the existence of which is provided by modern methods of information functioning in social and cultural space via new means of broadcasting. According to modern researchers (L.Sandyuk, O.Sulym, S. Simonenko, etc.) accumulation (cumulation), transformation (processing), broadcast (transmission) of information in society are a special, powerful factor in the development of culture¹⁵, and according to the Canadian researcher M. McLuhan, the modern stage of information via audiovisual, computer and television means provides a person with a specific type of world outlook characterized by the development of “unanimity” in ever larger scale “ forms standards of thinking and feeling”.¹⁶ Therefore, a huge flow of information, great possibilities of its immediate obtaining need adequate guidelines in the information chaos in order to create a new world view.

Thus, science has received tools that discover the level of civilization or non-civilization of members of a group, peculiarities of their values and priorities, which can be

useful for the development of the effective management system, in particular detection of motivation, arranging productive communication and interaction within the group, as well as evaluation and prediction of anthropocentric conditions of economic growth and development of a company. We consider to use this methodological knowledge for determining general cultural competence of the future managers of tourism.

So, involvement of the individual into the culture is one of the actual problems of society which education is called to realize.

It is well known that education and training are essential forms of accumulation and transmission of culture heritage that in every national culture has its own specificity. At the end of XIXth century a famous French philosopher and sociologist Emile Durkheim emphasized that the main function of education is to transmit the values of the dominant culture. This refers to the values of the culture in their broad sense – scientific knowledge, professional skills and experience, achievements of art, moral norms and regulations, standards and traditions of social behavior etc.

According to the sociologist A. Sinkevych, in professional sphere of culture a man finds oneself as a carrier of certain social roles in a particular social groups, the members of which are linked by formal, functional relationships.¹⁴ This specialized culture has no brightly marked national flavor and is more cosmopolitan as it involves extensive branching relationships between carriers of different cultures in order to create conditions for the exchange of ideas and achievements of a creative collaboration. So, professional education loses the function of forming national consciousness.

The same opinion is shared by such culturologists as V. Bogatsky, L. Kormych who stated that education and culture in modern life have considerably diverged from each other, since education has become a leading condition of professional but not national life. The above mentioned scientists consider that profound negative changes in society are caused by this factor.¹⁷ The point of these changes lies in the spread of mass culture via a great number and variety of media, the main of which is television, which has gradually become the generator of aesthetic standards of society consumption and the primary means of mass culture formation.

Instead, we consider that a modern person cannot develop only within national boundaries, as many states cooperate in conditions of economic integration, thus developing cultural exchange that allows nations understanding and accepting cultural peculiarities of each other, preventing problems and conflicts on their way of mutual understanding between people and states. This should be considered by tourism industry experts who work with the representatives of states of different cultural orientations. So, for our research the culture of business communication is of great interest.

A specialist in cross-cultural research R. Lewis investigated features of business cultures of leading countries of all the continents and identified three types of culture of business communication inherent to different nations of the world: *monoactive*, that directs toward exact planning of professional activity; *polyactive*, that allows to perform several important matters simultaneously; *reactive*, the priority of which is to appreciate respect and avoid conflicts.¹⁸ The existence of different types of cultures often causes certain difficulties in business communication with the representatives of other countries. Afterwards, the proposed classification that takes into account reaction and possible variants of behavior of people in different business collaboration situations is important for

multinational team management, negotiating, signing contracts, forming successful collaboration in tourism industry.

Nowadays the question of a successful and perspectives career in tourism results in training a new standard professional, a specialist of many-sided knowledge, with the ability to fulfil tasks concerning thinking over, making and realizing management decisions. In order to develop tourist Carpathian region, the Precarpathian National University named after V. Stefanyk educates future experts in such specialities as “Tourism” and “Hospitality Industry”.

Selection of topics in the special course «Ethical principles of hospitality in green tourism» offers students the dynamism and novelty of communicative situations that realize the speech behavior of interlocutors depending on the socio-communicative roles in which the participants find themselves. As tourists travel with cognitive goal – get interested in social status, lifestyle, traditions, folklore of the local population, by means of the given course the future tourism managers will acquire the ability to acquaint tourists with the culture of the Carpathians. These aspects of the cultural life of the residents of the Carpathians may be of interest to tourists and they will be attracted to visit this region: Hutsul demonology; wedding / funeral rituals; shepherd's life of highlanders; songs (carols / spring songs); Hutsul *grazhda* (mountain cottage); horse breeding; Easteregg painting; making blankets of wool; clothing; sacred art, etc.

Ability to interest tourists is a difficult task set to the future managers of tourism. Communicative and culturological skills of tourism specialists make endless improvement of knowledge and skills related to the features in tourism business etiquette, oratory and non-verbal communication. Communicative and culturological skills promote self-development in the process of professional activity. Conscious orientation to work in domestic tourism in Precarpathia is implemented by means of regional tourism and patriotic education taking into consideration national historical and cultural heritage of the region, formation of high tourist image of the Carpathians; education of future managers of tourism in the spirit of national dignity and self-awareness; formation of a clear sense of participation in the history, present life and future of the state, promoting the expansion of the sphere of domestic tourism in the region.

Involving youth in social cultural values and ideals, education contributes to maintaining social order and by providing realization of new technologies, scientific rethinking of existing knowledge education promotes social changes, society development, i.e. education operates as an agent of moral regulation facilitating social integration. And if the general education level of a person takes into consideration only a carrier of culture that uses and preserves the heritage of culture, professional education providing a man with fundamental and applicative knowledge, necessary work skills, trains the future specialists for integration into a certain professional sphere of culture. So, a professionally active person is responsible for creating culture and has to become its creator.

The existing system of professional education, using traditional methods which have been formed for ages, needs modernization for mastering new intellectual production and formation of a specialized culture of a specialist. This fact is stated in the National Strategy for Development of Education in Ukraine for 2012-2021, which proclaims the need for cardinal changes aimed at improving the quality and competitiveness of education, performing strategic challenges facing the national system of education in new economic, social and cultural conditions for integration into the European and world educational space.

It should be noted that the appropriate democratic changes took place in education in the 90-s of XXth century, declared in the “Law of Education” and the “Law of Higher Education”. However, the objective of modernization of professional education should be orientation on postmodern culture as an undivided phenomenon in order to determine principles, content and methods of training future entrepreneurs, including tourism managers as the content of education is always transformed in accordance with changes in the axiological and scientific paradigms of a particular period. This requires the definition of a concept “updating” or “modernization.”

In the scientific and reference literature “modernization” is interpreted as “... a result of creative activity aimed at the development, creation and dissemination of new types of products, technologies, introduction of new organizational forms, etc. “¹⁹,” one of the substantive aspects of the concept of industrialization – namely, a theoretical model of semantic and axiological transformations of consciousness and culture in the context of establishment of industrial society “²⁰, i.e. modernization is seen as a qualitative transition of an object from one state to another. Complementing this definition, Y.Karpova notes that modernization is a “progressive result of a creative activity that is widely used and leads to significant changes in the vital activity of a man, society and nature”.²¹

In the national scientific literature modernization is seen as a process and a result, based on – creative innovative activity, novelty.

Summarizing the innovative scenarios of education in high school, E. Podolska noted that innovations are primarily associated with the introduction of changes in the objectives, content, methods and technologies, forms of organization and management system; in style of teaching and organization of a learning and cognitive process; in system of monitoring and evaluation of education level; in system of funding; in training and methodological support; in system of educational work; in curriculum and training programs; in the activity of a student and a teacher based on such principles as: correlation between science and practice in the process of expert training; succession of levels of education, cultural creativity and high corporation of graduates; intelligence and spirituality of university life, regardless of political and economic conditions in the country.²²

The world today is in the process of development towards establishing international educational space for which the global strategy of education of a person is worked out irrespective of one’s residence; world standards are introduced, that is why the concept “modernization” by its meaning is assimilated to the term “globalization”, in the fact of which some researchers of sociocultural phenomena find elements of cultural colonization, as the interaction of norms and stereotypes of different cultures take place.²³

In order to eliminate the negative effects of modernization of education in pedagogical science the ideas of creative learning began to develop, providing individual-oriented teacher’s work with students (A. Combe, A.Maslow, K.Rogers and others.). Scientific interpretation of the essence of creativity was realized by the psychologists (D. Wexler, G. Guilford, R. Cattell, A.Maslow, C. Taylor, A. Torrence and others.); scientific research work devoted to the creativity formation was carried out by the famous pedagogues (N. Moysyuk, L. Romanyshyna, T. Sydorchuk, S. Sysoyeva, M. Smetansky, L. Tarasenko, I. Shakhina, V. Shynkarenko and others).²⁴ In addition to this, the creative pedagogical activity was seen as a creative approach to the solution of the problems of educational process during which the interests and values of the individual become a dominant component of organization and

significance of learning activity. According to the pedagogue A. Morozov, such training is of individual nature and takes into consideration individual psychological characteristics of students and is aimed at creating conditions for unique self-knowledge and support of everyone's unique development. The creative approach to a training problem provides not a solution of prepared didactic tasks but generation, creative formulation and development of ideas, plans and projects in the educational process, which significantly increases not only the level of general development of world-view culture, but improves such features of the mental structure of a personality as memory, thinking, perception, ability to own one's emotions; promotes the development of character, temperament, forms the internal responsibility for one's work and self-control which is of great importance for a real professional.²⁵

In today's world the excessive pragmatism of human activity and its connection with the market situation is observed, which significantly increases the risk of professional life deviation from culture and as a result, exacerbation of conflicts in society.

Thus, the requirements for professional training of future experts for the opportunity to influence the socioeconomic situation are significantly increasing. However, the professional training is mainly focused on marketability and is not much concerned with the problems of humanistic society. Therefore, the introduction of culturological approach to the process of training future experts focused on development of civil society values and a free and creative personality is the premise of modernization of higher education in Ukraine.

NOTES

1. Vitaliy Slastenin. Pedagogics: Innovation Activity / V. Slastenin, L. Podymova. – M. Magistr, 1997. – p.224.
2. Vyacheslav Silvestrov. Philosophical Grounds of Theory and History of Culture. Moscow, 1990; Gurevich Pavel. Culture as an Object of Philosophical and Social Analysis. // Problems of Philosophy. 1984. № 5. – pp. 48-63.
3. Max Weber. 1962 Basic Concepts in Sociology, being *Wirtschaft und Gesellschaft*. Volume 1, part 1, chapter 1. Translated and introduced by H.P. Secher. Extracts at <http://studymore.org.uk/xWeb.htm>; Pitirim Sorokin. *Social and Cultural Dynamics*, vol. 3. pp. 352 ff.; *Contemporary Sociological Theories*; *Prisms* by Theodor W. Adorno ; Transl. from the Germ. by Samuel Shierry at <http://any-book.ru>; Herbert Marcuse. *An Essay on Liberation*. p. 91. Boston: Beacon Press, 1969.
4. Vladimir Bibler. *Civilization and Culture (Philosophical Reflections on the Eve of XXI Century)* at http://dialogical_edu.
5. Edward B. Taylor in 1871 made probably the first definition of culture (at <http://subculturelist.com>)
6. Bronislaw Malinowski. *A Scientific Theory of Culture and Other Essays*. Chapel Hill, NC, University of North California Press, 1931.
7. Eleasar Baller. *Social progress and cultural heritage*. – 1987. – p.226.
8. Neil Smelser. *Sociology*. Moscow, 1994, p. 437. and private schools, technical and general education.
9. Radcliffe-Brown A. R., *Structure and function in primitive society*, L., 1952; *Method in social anthropology*, Chi., 1958.
10. L. Matveeva. *Culturlogy : Course of lectures : Textbook*. / L . Matveeva. – K.: Lybid, 2005. – p.23.

11. E. Podolska. Culturology : tutorial. 2nd Edition, reedited by. E.Podolska , V.Lykhvar , K.Ivanova . – K : Center of Study Literature. – 2005. – p.24.
12. O. Sinkevych. Fundamentals of cultorology : textbooks for students of institutes of higher education / O Sinkevych . – K. Dim “ In Yure “, Publishing Center of Lviv National University named after Ivan Franko, 2009. – p.52.
13. K. Khorunzhenko. Culturology : Encyclopedic Dictionary . / K..Khoruzhenko. – Rostov-on- Don.: Phoenix, 1997. –p. 640.
14. O. Sinkevych. Fundamentals of cultorology : textbooks for students of institutes of higher education / O Sinkevych . – K. Dim “ In Yure “, Publishing Center of Lviv National University named after Ivan Franko, 2009. – pp.76-95.
15. Fundamentals of cultorology : tutorial . / L. Sandyuk , N Shchubelka , M.Shmyhol , O.Sulym , S.Symonenko and others. – K. : Center of Study Literature, 2012. – p.208.
16. N. Kozlova Criticism of concept “ mass culture “ by Marshall Maklyuen : The author’s abstract thesis on scientific degree Ph.D. / N.Kozlova . – M. , 1976. – p.24.
17. V. Bagatskyi, L.Kormych / Culture: History and theory of world culture of the XXth century: Teach. Guide. – K.: Condor, 2007. – p.304.
18. R. D. Lewis. Business cultures in international business. From collision to mutual understanding; translation from English. / R.D. Lewis. 2nd issue. – Moscow: Delo , 2001. – 448 p.
19. Scientific and Technical Progress / Dictionary. / Compiled by V.Horohov, V Halypov . – M. , 1987. – p.366.
20. M. Mozheiko The concept of modernization : The newest philosophical dictionary./ Compiled by A.Hrytsanov . / M.A.Mozheyko . – Minsk , 1998. – p.896.
21. Y. Karpova. Innovations , intelligence , education . / Y.Karpova . – M. , 1998. – p.95.
22. E. Podolska Culturology : tutorial. 2nd Edition , reedited by. E.Podolska , V.Lykhvar , K.Ivanova . – K : Center of Study Literature. – 2005. – pp.230-238.
23. L. Matveeva. Culturlogy : Course of lectures : Textbook. / L . Matveeva. – K.: Lybid, 2005. – p.323.
24. The scientists mentioned above shared a common idea of the creative pedagogical activity which was seen as a creative approach to the solution of the problems of educational process (author).
25. A. Morozov. Creative Pedagogy and Psychology: Textbook / A. Morozov, D. Chernilevsky. – Moscow: Academic Project, 2004. – p.216.

PRACTICAL IMPLEMENTATION OF THE EDUCATIONAL PROGRAM FOR DISTANT STUDYING OF FOREIGN LANGUAGES IN TECHNICAL UNIVERSITY

Annotation

One of the most important parts of distant education of foreign languages for technicians in SibSAU is to create a complex of educational field and own educational program. At present, the department of technical foreign languages has developed a course of materials for studying English.

Key words/ foreign languages, innovative educational techniques, excess to useful resources, network technology.

Ключевые слова: иностранный язык, инновационные образовательные техники, доступ к полезным ресурсам, сетевые технологии.

The present stage of society development, globalization and synergy of education with all possible spheres of social life require a diametrically new kind of specialists. The demand for well-trained engineers with a perfect and real knowledge of English has increased much recently. The knowledge of English seems to become one of the most important criteria when young specialists try to get a well-paid job. Due to these facts, many technical universities were to change the status of foreign languages as a discipline. Siberian State Aerospace University named after academician M.F. Reshetnev is not an exception and suggests the students different courses of foreign languages and especially English.

The application of the achievements of innovative educational techniques based on distant education principle takes one of the leading roles in non-stop education. It is obvious that any distant education technology is built on the possibility to get education without visiting educational institution every day and to have a good chance to work and to study. Moreover, the system of distant education gives an opportunity to get education if you live in a remote community, small peripheral towns and villages.

One of the most positive features of modern distant education is the possibility not only to get higher education, but also to learn foreign languages, because up-to-date computer communication is able to deliver knowledge and give an excess to useful resources sometimes even better than that of conventional type.

At present, the department of technical foreign languages of Aerospace University has developed several distant courses for studying English. Some of them are part of obligatory base circle of humanities, social sciences and economics; the other is variable and differs depending on student specialization.

There are three main technologies of distant education: case-technology, TV- technology, network technology. The most effective is supposed to be network technology, when an educational institution organizes a special portal (server) and all participants at any time have free excess to the collected educational materials and tests.

The Department of technical foreign languages of Aerospace University created a complex of educational field and own educational programs for various specialties. Besides

basic courses, there are special courses: professional foreign language for welding technology specialists, foreign language in IT, professional English for aircraft technicians, business foreign language and technical translation for different specialties.

The system of distant education is a correlation of resources, organizational forms and methodical means for distant interaction of the participants of educational process, based on special teaching and didactic complex specified on significant individual homework of students. In comparison with traditional full-time education, the main difference is that a student should master the program of all courses individually with the help of video lectures, grammar exercises, interactive plays (for example, Academic raceway) and quests (for example, "Password"), audio and video presentations (Team work and Team building).

Students during the process of education have a possibility to consult with tutors, who direct the course. Now tutors of Aerospace University by means of on-line chats, forums and e-mail consult the students on any point of information block: working programs, glossary, intermediate and final tests, final papers, set of tasks for individual work, recommendations for individual work, session periods, grammar references, list of additional literature and useful Internet resources. Therefore, the teacher in this case is more a consultant than a resource of knowledge.

Though many significant things have been done in the sphere of distant learning, still the issue of the day stays the creation of such a model of distant education that will form the essential principles of communicative competence. The student should better know how to get the information from the text, how to understand the speaker and to present own ideas orally and in a written form rather than language competence. This task is considered to be very difficult as communicative competence includes such parts as linguistic competence, sociolinguistic competence, discursive competence etc.

Nowadays distant education is popular everywhere in the world and it seems that distant learning of foreign languages as well has all necessary prerequisites to become an effective one and of high quality.

© Конева Е.К., Шелихова С.В. 2014

СОВРЕМЕННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛИЗАЦИИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В СЕМЬЯХ РАЗВЕДЕННЫХ РОДИТЕЛЕЙ

Ключевые слова: социализация, неполная семья, развод, материнская неполная семья, отцовская неполная семья.

Keywords: socialization of the child, single-parent family, fatherly incomplete family, divorce, maternal incomplete family,

Исследованиями процесса социализации личности занимались такие ученые как Т. Алексеенко, Б. Ананьев, Г. Андреева, Т. Василькова, Н. Голованова, А. Капская, П. Каптерев, Л. Карнаух, Я. Коломинский, И. Кон, Ю. Левада, А. Мудрик, Г. Осипов, Б. Парыгин, И. Рогальская, И. Фролова, С. Хлебик, К. Щербакова, Е. Якуба, Н. Ярошевский т.д., которые изучали время появления, развивали основные положения, касающиеся его возникновения, развития и значения в каждой сфере наук. Актуальными на современном этапе является исследование учеными влияния неполных семей на социализацию дошкольников: Н. Боришевский, Т. Гурко, А. Ершов, Г. Кантемирова, С. Матейчик, А. Стрельник, М. Руднева, В. Целуйко и другие.

Заслуживают внимания для научно-практического анализа также исследования влияния развода родителей на процесс социализации ребенка, минимизация его негативных последствий (Т. Гурко, А. Холостова, В. Бойко, К. Оганян, А. Копитенкова, В. Бочарова, Г. Иващенко, М. Плоткина). Основное количество работ отечественных авторов по этой проблеме посвящено изучению взаимосвязи между социальным самочувствием, развитием ребенка и влиянием на него факта развода родителей. Понимание этого аспекта осложняется тем, что во многих исследованиях все дети из семей с одним родителем рассматриваются как единая группа, а их трудности отождествляются и не дифференцируются.

Цель нашего исследования – проанализировать проблему социализации детей дошкольного возраста и определить влияние семьи разведенных родителей на этот процесс.

В последнее десятилетие отмечается резкое снижение семейного воспитательного воздействия в социализации детей и необходимости создания соответствующих условий для полноценного развития и воспитания детей в семье. В связи с этим разработаны и приняты ряд нормативно-правовых документов, в которых проанализированы кризисные явления в воспитании детей в различных образовательных учреждениях; определены задачи, законы, принципы и основные направления организации воспитания в образовательных учреждениях различного типа, в частности отмечается исключительное значение дошкольного образования: Законы Украины «О дошкольном образовании», «Об охране детства». В законодательном поле Украины выделено

положения, в соответствии с которыми семья признается наивысшей социальной ценностью, которая охраняется, защищается и поддерживается государством (ст. 51 ст. 52 Конституции Украины).

Реальное воспитание ребенка в семье начинается сразу, хотя не всегда молодые супруги ориентированы относительно того, что и каким образом необходимо учитывать в этом процессе. Важным является, как подчеркивает А. Антонов, атмосфера семьи, интерпретация родителями роли семьи и традиции, считается, что родители копируют образцы общения с детьми своих собственных родителей [6, 435].

Ведущая роль семьи в процессе социализации ребенка неоспорима, потому что семья влияет на гармоничное развитие личности, играет важную роль в формировании психологической основы ребенка, помогает ему усвоить и овладеть социальными нормами. В неполной семье нарушаются основные ее функции, не удовлетворяется ряд общественных потребностей каждого члена семьи.

Неполная семья – это семья, которая состоит из одного родителя с одним или несколькими несовершеннолетними детьми. Различают следующие разновидности неполных семей: разведенная семья, осиротевшая семья, мать-одиночка с ребенком, отец-одиночка с ребенком [5].

Психологический климат неполной семьи во многом определяется болезненными переживаниями ребенка дошкольного возраста, возникшими вследствие утраты одного из родителей. Матери редко удается сдерживать и скрывать свое отчаяние относительно ситуации, которая сложилась в семье; ее разочарование и недовольство нередко бессознательно проецируется на ребенка. Возможна и другая ситуация, когда мать подчеркивает роль безвинной жертвы, в которой находится ребенок. При этом она стремится чрезмерно восполнить недостаток родительской заботы: окружает ребенка атмосферой чрезмерной опеки и ласки. В подобных случаях воспитательная атмосфера семьи искажается и отрицательно сказывается на становлении личности ребенка [1].

Семьи, в которых воспитываются дети без отца называют материнскими (В. Целуйко), мономатеринскими (А. Клецин, Е. Стрельник), а семьи, в которых воспитываются дети без матери европейские социологи и демографы назвали «моноотцовскими».

Неполные семьи, которые образовались в результате развода родителей, все чаще в условиях современности становятся нормой. Большинство ученых приходят к выводу, что дети после развода родителей нуждаются в помощи. Влияние развода родителей на процесс социализации детей – особая тема в трудах исследователей. Учеными было описано комплекс признаков, характеризующих состояние ребенка в периоды до развода, во время и после развода. По данным В. Целуйко, А. Василенко, Е. Деменьевой, переживания детьми разрыва родителей изменяется в диапазоне от вялой депрессии, апатии до резкой гиперактивности, негативизма и демонстрирования разногласия с их мнением. Исследователи О. Григорьева, И. Дементьева, Ю. Конусов, Н. Михайлова и другие отмечают, что дети испытывают страх, переживают чувство вины, грусть, агрессию, направленную на родственников и других детей, чувствуют себя брошенными, одинокими. Исследователи И. Дементьева, Ю. Конусов, В. Целуйко, А. Василенко, Е. Дементьева, А. Харчев, М. Мацковский уделили достаточно внимания анализу механизмов формирования деструктивных последствий развода родителей для детей и, в частности, факторам, способным усилить его негатив-

ное влияние. Позитивное влияние развод родителей расценивается при условии, что распад семьи меняет к лучшему условия формирования личности ребенка, помогает предотвратить воздействие на него психику ряд родительских конфликтов (В. Балашов, А. Василенко, Е. Дементьева, Е. Кузнецова, В. Целуйко и др.). Однако разрыв родителей – сильный стресс в жизни ребенка (О. Григорьева, Е. Дементьева, Н. Демурова, Д. Еникеева, Ю. Конусов, Е. Кузнецова, В. Целуйко и др.).

Развод родителей, безусловно, является фактором риска, что обычно затрудняет нормальное личностное и эмоциональное развитие ребенка. Распад семьи как основного агента социализации в этом случае – является для ребенка полным разрушением прежнего социального мира, потерей психологической поддержки, необходимостью решать новые задачи [4, 57].

Независимый институт социальной политики с партнерами провели ряд исследований и пришли к выводу, что у ребенка на всю жизнь остаются привитые в раннем возрасте стереотипы поведения (на примере взаимодействия родителей ребенок усваивает семейные роли и моделирует их в сфере собственных партнерских отношениях) [2, 65]. При отсутствии одного из родителей ребенок лишен возможности полноценного формирования стереотипа поведения своего родителя пола (В. Васютинский, Е. Гаврилушкина, Т. Говорун). Дети из неполных семей, вступая в брак, сначала выражают твердое решение не следовать примеру своих родителей в семейных отношениях. Однако, через некоторое время они аналогичным образом оставляют свои семьи из-за отсутствия моральных обязанностей в отношении собственных детей, поскольку по отношению к ним эти обязанности не были выполнены. Фактор развода родителей увеличивает вероятность развода детей на 27 % [3, 86].

Следовательно, для успешной социализации ребенка дошкольного возраста важно создать такую воспитательную среду, в которой бы ребенок мог активно действовать, познавать мир, общаться. Семья играет важную роль в подготовке к жизни своего ребенка, поскольку именно семья вводит человека в мир социальных отношений, влияет на психическое, физическое, социальное здоровье ребенка.

Литература:

1. Ершов А.А. Психология конфликтов. СПб.: ЛГУ, 2003. – 295 с.
2. Корчагина И.И. Взаимоотношения родителей и детей: условия семейной социализации / И. И. Корчагина, Л.М. Прокофьева // Семья в центре социально-демографической политики? Сборник аналитических статей – М.: Независимый институт социальной политики, 2009. – С. 47-72.
3. Кризис института семьи в постиндустриальном обществе: анализ причин и возможности их преодоления / О. Чочеткова, Е. Русакова, К. Яновский и др. / под ред. К. Яновского. – М.: ИЭПП, 2007. – 243 с.
4. Кузнецова Е. В. Социализация детей в семьях разведенных родителей. Дис... канд. социол. наук. Саранск, 2003. с. 239.
5. Матейчик З. Некоторые психологические проблемы воспитания детей в неполной семье // Воспитание детей в неполной семье. – М.: Прогресс, 1980 – 315 с.
6. Социология семьи / под ред. проф. А. И. Антонова. – М.: ИНФРА-М, 2007. – с. 435.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ НАОЧНОСТІ ПРИ ФОРМУВАННІ МОВНИХ ТА МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК В УЧНІВ ДЕСЯТИРІЧНОГО ВІКУ

Ключові слова: наочність, мовний матеріал, засоби навчання, міжкультурне спілкування.

Keywords: visual aids, linguistic material, means of teaching, cross-cultural communication.

Наочність у навчанні — один з основних принципів дидактики, відповідно до якого навчання будується на конкретних образах, що безпосередньо сприймаються учнями. Вперше цей принцип обґрунтував Я. А. Коменський [1].

Проблема наочності у навчанні іноземних мов була актуальною в усі часи. В останні роки, у зв'язку з розвитком англійської мови як інструменту міжкультурної комунікації, володіння нею стало престижним. Тому помітно розширилася область наочності й ускладнився її інвентар: від предметів і картинок, жестів і рухів до відеофільмів і комп'ютерних програм, за допомогою яких викладач моделює фрагменти об'єктивної дійсності.

Роль різних засобів наочності у процесі навчання англійської мови розглядали у своїх наукових працях такі вчені, як Я.А. Коменський [1], Ю.І. Пасів [3], Архангельський С. І. [4], А.М. Фрідман [5] та інші. Проте при всій різноманітності питань, які досліджуються на матеріалі використання засобів наочності при навчанні англійської мови, проблема наочності вивчена недостатньо.

Соціально-економічні та культурні тенденції розвитку сучасного суспільства викликають необхідність навчання учнів іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування. Оволодіння іноземною мовою надає додаткові можливості для самореалізації особистості в сучасних умовах.

Програма з англійської мови для учнів 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів побудована на засадах загальнодидактичних принципів, враховує особливості методичної організації процесу навчання англійської мови, а також навчальний досвід учнів у вивченні як іноземної, так і рідної мови. Пріоритетним є комунікативний підхід до навчання.

Варто зазначити, що використання засобів наочності покращує не лише знання учнів, а і підвищує їх мотивацію до навчання. Саме тому виникає необхідність використання комплексу ефективних засобів навчання.

Згідно з принципом комунікативності у навчанні іноземних мов і практичної мети – навчання іншомовного спілкування – засвоєння **мовного матеріалу** (граматичного, лексичного, фонетичного, орфографічного) відбувається комплексно, що дозволяє забезпечити спілкування іноземною мовою з самих перших уроків. Проте

це не означає відсутності спеціальної цілеспрямованої роботи над засвоєнням граматичних форм і структур, звуків інтонаційно-ритмічних моделей, орфографічних правил. Вони становлять той «будівельний матеріал», без якого не може відбуватися будь-яке вербальне спілкування [4, 27].

На думку А.М. Фрідман [6], під час навчання учнів десятирічного віку важливим завданням є не лише планування уроків, на яких домінує той чи інший аспект мови – граматики, лексики, фонетики, орфографія, а і підбір відповідних ефективних засобів навчання, що відповідають віковим та психологічним особливостям учнів даного віку та навчального курсу.

Є. І. Пасів вважає, що мета застосування образотворчих смислових опор – «викликати необхідні асоціації між зображенням (ідеєю, змістом) і тим, що стане змістовним матеріалом висловлювання», оскільки «до зорового образу легко і міцно прив'язуються навіть абстрактні ідеї» [3, 124].

Школярі у цьому віці відрізняються гострою і свіжістю сприйняття, свого роду змістовною допитливістю. Сприйняття на цьому рівні психічного розвитку зв'язано з практичною діяльністю дитини. Сприймати предмет для школяра – значить щось зробити з ним, щось змінити в ньому, зробити які-небудь дії, «доторкнутися» до нього [3, 122]. У першу чергу діти сприймають ті об'єкти або їхні властивості, ознаки, особливості, що викликають безпосередній емоційний відгук, емоційне відношення. У зв'язку з віковою відносною перевагою діяльності першої сигнальної системи, в учнів цього віку більш розвинена наочно-образна пам'ять, ніж словесно-логічна [2, 244]. Школярі у цьому віці, як правило, дуже емоційні, відрізняються бадьорістю, життєрадісністю. Тому під час пояснення, засвоєння, тренування, перевірки розуміння нового матеріалу доцільно використовувати ті засоби навчання, які викликають у дітей емоційну оцінку, схвалення та зацікавленість. Робота на уроці англійської мови може здійснюватись у формі гри, змагання, знайомства з новими казковими героями. Так, наприклад, Н.Д. Гальскова [6] наводить приклад проведення уроку англійської мови у вигляді знайомства з новим мультиплікаційним героєм – Свинкою Пеппою. Спочатку діти вітаються з нею, використовуючи опору-зразок на дошці:

«Good morning, Pig Peppa!

We are happy to see you!» [6, 205].

Відповідно до такого дидактичного методу, виконання всіх навчальних завдань пов'язане із діяльністю даного персонажа.

Особливо ефективним є використання казок, де головними персонажами виступають граматичні явища. Такі дидактичні методи є комунікативно спрямованими і сприяють формуванню в учнів знань не тільки про значення нової мовної одиниці, але й про її формоутворення та функції (застосування) у мовленні [6, 115].

Предметна наочність сприяє встановленню зв'язку слова з наочною демонстрацією його поняття. С. І. Архангельський зазначає, що «користуючись картинками, ми змушуємо учнів працювати і активізуємо їх моторну пам'ять» [5, 52].

Оскільки фонетичний аспект мовлення засвоюється безпосередньо у практичній діяльності під час оволодіння тематичним лексичним і граматичним матеріалом, робота над вимовою здійснюється постійно упродовж усього курсу навчання десятирічних школярів за допомогою читання автентичних діалогів, які не

передбачені підручником англійської мови для цього класу та опрацювання вимови окремих звуків за допомогою наочного зображення особливостей артикуляції.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що найефективнішими при формуванні мовних та мовленнєвих навичок у десятирічних школярів є такі засоби навчання як навчальні картки, ілюстрації із зображеннями казкових героїв, граматичні таблиці та іграшки. Таким чином, такий підхід сприяє усвідомленому засвоєнню навчального матеріалу та його адекватному використанню у практичній мовленнєвій діяльності учнів десятирічного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коменський Я.М.. Вибрані педагогічні твори. М., 1955. – 588с.
2. Зимня І.О.. Педагогічна психологія. М.: Логос, 2000. – 384с.
3. Пасів Є.І.. Урок іноземної мови в середній школі. М., 1988. – 322с.
4. Архангельський С.І.. Навчання – головна мінлива шкала оцінок, градації контингенту і функції оцінювання вчителя. М.: Знання, 1985. – 102с.
5. Фрідман А.М.. Наочність та моделювання в навчанні. М.: Знання, 1984. – 80с.
6. Гальскова Н.Д.. Теорія навчання іноземних мов: лінгводидактика та методика. М.: Академія, 2004. – 348с.

доцент, кандидат педагогічних наук, кафедра мистецьких дисциплін і методик навчання ДВНЗ «Переяслав – Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

СТАРОДАВНЄ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ

Анотація. У статті розкрито значення використання трипільського орнаменту як засобу етнокультурного виховання майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі вивчення мистецьких дисциплін.

Ключові слова: трипільський живопис, трипільський орнамент, символ, декоративно-прикладне мистецтво, етнокультурне виховання.

Keywords: Tripillya painting, tripilscy ornament, character, decorative-applied art, ethnic cultural education.

Підготовка педагога з високим рівнем професіоналізму й майстерності не можлива без усвідомлення ролі своєї національної спільноти, сприйняття та переосмислення культурного досвіду етносу, необхідності засвоєння знань матеріальної і духовної культури. Культурологічне спрямування мистецької освіти сприяє свідомому взаємопроникненню різних культур, засвоєнню художньо-естетичних знань, формуванню духовних, морально-естетичних якостей особистості у контексті національної традиції, етнічних стереотипів світосприйняття.

Ефективним засобом етнокультурного виховання майбутніх учителів образотворчого мистецтва на професійно-педагогічному рівні виступає стародавнє мистецтво Трипілья, яке протягом багатьох тисячоліть залишається важливою галуззю етнічного мистецтва, зберігає тісний зв'язок з традиціями народної творчості минулого та набуває нового змісту, якостей і рис сьогодення.

Сьогодні особливого значення набуває необхідність ретельного вивчення трипільського живопису в таких аспектах, як формування у майбутніх учителів національної культури, естетичного смаку та вміння бачити у народній творчості особливу систему символічного відображення світу.

Вивчення та аналіз сучасних досліджень і публікацій, у яких започатковано розгляд зазначеної проблеми (А. Алексюк, В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Іванов, Л. Коваль, І. Кресіна, В. Кудін, В. Мазепа, С. Максименко, С. Сисоєва, Г. Падалка), дає підстави зробити висновок про необхідність активного розкриття її сутності з інноваційних позицій. Шляхи впровадження здобутків національного мистецтва у навчально-виховний процес є одним із пріоритетних напрямків сучасної освіти. Проте і сьогодні питання етнокультурного виховання майбутніх учителів засобами мистецтва минулого, зокрема трипільського, ще не отримали належного теоретико-методичного обґрунтування, залишається багато невизначених аспектів проблеми формування національних орієнтирів студентської молоді, мало уваги приділяється вивченню принципових шляхів та різноманітних форм і методів пізнання стародавнього мистецтва.

Однією з визначальних та характерних прикмет Трипільської культури, яка принесла їй світове визнання, є її мальована (розписна) кераміка — єдиний добре збережений зразок (вид) трипільського живопису, який, на думку багатьох вчених, тісно пов'язаний з архітектурою та окремими видами фігуративної пластики.

Професор О. Бойко вказує на своєрідність трипільського мистецтва, яке є багатогранним і самобутнім та виокремлюється характерними ознаками у розписі плоскодонної кераміки з орнаментом, що виконаний жовтою, червоною та чорною фарбами. Духовна сфера трипільського мистецтва проявляється у домінуванні символів родючості, матеріалізації їх у символи добробуту (жіночі статуетки, зображення сонця, місяця, води, глиняні фігурки тварин) [1, 18]. Він висловлює думку про те, що трипільська культура за рівнем свого розвитку впритул наблизилася до перших світових цивілізацій. Вчений стверджує, що декоративний розпис житла, мотиви орнаменту на кераміці стали невід'ємною складовою сучасної української культури [1, 19].

Вивчення особливостей трипільської кераміки як мистецького феномену, усвідомлення впливу теорії мальованого посуду і спірального орнаменту на сучасне українське декоративне мистецтво дозволяє зрозуміти студентам, що вже в той час у змістове значення трипільських орнаментів було закладено основне – любов до рідної землі, психологію творця.

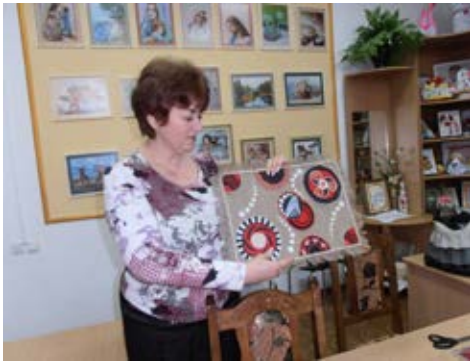
У наукових дослідженнях прослідковується думка про те, що релігійно-магічні обряди трипільців пов'язані з їх працею, прагненням зібрати високий врожай, а тому глиняні жіночі статуетки були символами родючості та господарського благополуччя. В розписі посуду закодовані легенди та міфи трипільців. Зокрема, багато таємниць у спіралеподібних зображеннях, малюнках тварин тощо [3, 14].

На думку багатьох дослідників, трипільська орнаментика мала релігійно-магічне навантаження і використовувалась як своєрідний запис світоглядної інформації. Коли дивившись на прикарпатські писанки та килимові візерунки Поділля, спадає на думку, що нашим сучасникам передалися генетично вміння, здібності, творчість і майстерність трипільського ужиткового мистецтва.

Багато провідних мотивів трипільського орнаменту, зокрема подвійні спіралі, спіральний меандр довкола посудин, схематичні зображення рослин і тварин, різноманітні хрести в колі – збереглися в українських народних вишивках, килимах, народній кераміці, а особливо в українських великодніх писанках. Багатство форм, якість посуду та його розпису зробили трипільську кераміку яскравим мистецьким феноменом енеолітичної доби, засвідчили високу талановитість і потяг до краси стародавніх жителів України.

Малюнки на трипільській кераміці донесли до нас сцени поклоніння сонцю, заклинання дощу тощо. Трипільці нагромадили знання про космос і зоряне небо, що простежується на символічних зображеннях [2, 12].

Для живопису Трипільля характерним є застосування трьох технік розпису: поліхромного, монохромного, біхромного, а також нанесення орнаменту за допомогою продряпування (рельєфна орнаментация, заглиблений орнамент), інколи із заповненням білою пастою (інкрустація), який майже завжди доповнювався фарбуванням. Різновидом заглибленого орнаменту є прокреслений, вдавнений (канелюри), різний, штампований (гребінцевий, шнуровий). Однак, з точки зору орнаментальної

Вивчаємо знакову систему трипільського орнаменту

знаковості, більш насиченим є розпис (поліхромний, монохромний, біхромний). В поліхромному розписі основною кольоровою гамою є біла, червона та чорна фарби, де біла та червона застосовувалися як для тла, так і для самого малюнку, чорна — виключно для малюнку. Монохромний розпис переважно виконувався чорною або темно-коричневою по жовтогарячому або помаранчевому тлі. Для біхромного розпису характерним є використання двох кольорів, один з яких утворює тло.

Найдревніша техніка біхромного розпису виступає у нанесенні орнаменту білою фарбою на сіре або блідочервоне тло. На подальших етапах розвитку культури з'являються різні комбінації кольорів. Значного поширення використання кольору, коли орнамент виконано білою, червоною, чорною фарбою, набуло на другому етапі розвитку Трипільської культури.

У трипільських орнаментах використовувалися зображення сонця та його колообігу, місяця, води, дощу, дерев, тура-бика, оленя, змії, птахів знаками-символами, семантика яких пов'язана із сонцем, водою, рослинами. К. Болсуновський розкриває змістове значення трипільських орнаментів, звертає особливу увагу на заглиблені та мальовані хвилеподібні спіралеподібні орнаменти, які, на його думку, зображують змія і є свідченням зміїного культу у населення енеоліту [4, 436]. Вчений поділяє символи на дві групи: зображення зі світу тварин у їх поєднаннях між собою та астральні й астрологічні знаки, складені із зображень птахів, черв'яків та пазурів дракона, малюнок птаха (орла), дракона, єдиного рога, поєднання місяця та черв'яка, черепахи, повзучого дракона тощо.

На практичних заняттях з «Художньої праці», «Мистецтво регіону» студенти детально вивчають особливості трипільського живопису, відтворюють особливості трипільського орнаменту сучасними засобами декоративно-прикладного мистецтва.

Студенти відтворюють основні символи трипільського орнаменту: горизонтальні ламані лінії – небесні води, вертикальні – води, що падають на землю у вигляді дощу, спіраль – сонце, дерево уособлювало «Світове дерево». Майбутні педагоги використовують лише натуральні матеріали. Їх цікаві композиції з простою стилізацією форми й тонким відчуттям кольору демонструють творчий підхід та індивідуальне бачення теми.

Ламані та хвилясті лінії традиційно пов'язують з символом водної стихії (вода, небесна волога, дощ, річка, змії-вуж). Ще один досить поширений елемент

Основні символи трипільського орнаменту. Колаж. Студентські роботи.

знакового орнаменту – спіраль. Хвиляста лінія – небесна вода (хмара), а спіралі, що відходять від неї донизу – блискавки. Ще один знак-символ на кераміці – подвійна S-подібна спіраль. Її, як і одинарну спіраль, вважають символом водяної стихії (змія, дощова хмара) або знаком кругообігу сонця.

У роботах використані пастельні відтінки, що символізують дихання давнини, які сміливо змінюються насиченими, мажорними кольорами. Такі роботи несуть почуття радості й теплоти, викликають приємні почуття.

На особливу увагу заслуговують теракотові жіночі статуетки з підкреслено жіночими формами тіла, а також фігурки жінок із немовлям — так звані трипільські мадонни. Відомі також статуетки, що зображають жінку з чашею на колінах. Жіноча статуетка з вирізним орнаментом – оберіг дому і роду, символ родючості, достатку та енергії життя.

Студенти створюють жіночі скульптури, намагаючись передати особливості трипільської кераміки. Умовно-образна символіка трипільської скульптури прийнятна й зручна для сприймання. Студенти засвоюють пластичні образи, сформовані в певному етнокультурному середовищі, вчать розуміти символічну узагальнено-образну мову трипільської скульптури: компактність, порівняно слабку розчленованість, певну важкуватість і присадкуватість, відсутність легких, витончених та видовжених деталей. Студенти усвідомлюють, що будь-який образ, сюжет, форма традиційної трипільської скульптури містить у собі додатковий, прихований, але змістовно важливий образ землі з її місцевими ландшафтно-пейзажними особливостями.

Творчі роботи студентів (колаж, скульптура, сучасні прикраси, пап'є-маше з ниток) відображають мистецтво далекого минулого, своєрідно трансформованого за допомогою сучасних технік та матеріалів. Вони вирізняються вільною інтерпретацією трипільського орнаменту, узагальненням, лаконізмом, легкою інтерпретацією семантики стародавнього трипільського орнаменту та кольору. Такі твори відзначаються яскравою національною своєрідністю, несуть певну художню цінність, характеризуються високою якістю виконання, набувають самотності та оригінальності.

Вивчення трипільського мистецтва, яке виступає частиною національної духовної культури, є ефективним засобом етнокультурного виховання майбутніх учителів образотворчого мистецтва, сприяє засвоєнню студентами художньо-естетичних знань, формуванню духовних, морально-естетичних якостей особистості, її художньої культури в цілому.

Впровадження на цій основі технологій художньо-педагогічної підготовки фахівців, здатних будувати систему національних цінностей, реалізовує освітньо-

виховну функцію, яка виступає засобом впливу на естетичну та національну свідомість майбутнього педагога та залишається актуальною проблемою сучасної мистецької освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О.Д. Історія України: навч. посіб. / О.Д. Бойко. – 3-тє вид. – К.: Академвидав, 2008. – 688 с.
2. Бонь О.І. Історія України: Курс лекцій: навч. посіб. / О.І. Бонь, О.Л. Іванюк. – К.: Вища школа, 2008. – 463 с.
3. Гончарук П.С. Історія України з найдавніших часів до початку ХХ століття: курс лекцій / П.С. Гончарук. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 528 с.
4. Енциклопедія трипільської цивілізації: в 2 т. – К., 2004. – Т. 2. – С. 588–589.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ КАРТОГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Процес формування професійної компетентності майбутнього вчителя є особливо актуальною проблемою сучасної професійної освіти. Наявність базових знань, умінь організувати власну навчальну діяльність, мотивація та позитивне ставлення студентів до вивчення фундаментальних і спеціальних географічних дисциплін виступають необхідною умовою формування фахової картографічної компетентності майбутнього вчителя географії.

Картографічна компетентність розглядається як інтегральна характеристика, яка включає високий рівень знань, умінь і навичок в галузі картографії, володіння логічними операціями, графічними методами і прийомами роботи з картографічними посібниками.

Методика формування у студентів картографічної компетентності спрямована на досягнення високого рівня картографічних знань та їх творчого використання на практиці.

Ключові слова: учитель географії, професійна підготовка, професійна компетентність, географія, карта, картографічна компетентність, картографічна компетенція.

Keywords: Geography teacher, vocational training, professional competence, Geography, map, mapping competence, competency mapping.

Постановка проблеми. Сучасні суспільно-політичні зміни в Україні сприяють розвитку національної освіти та виховання підрастаючого покоління. Саме тому перед вітчизняною вищою освітою постає проблема підготовки педагогічних кадрів якісно нового рівня. Адже від рівня компетентності таких фахівців залежить не лише соціокультурна, а й геополітична ситуація в цілому.

Підготовка майбутніх учителів географії з високим рівнем картографічної компетентності є важливою складовою в професійній підготовці. Особливого значення набуває проблема формування професійної компетентності майбутніх учителів, діяльність яких пов'язана з фаховою поліфункціональністю, багатопредметністю, широким спектром емоційно-комунікативної сфери взаємодії з учнями. Сучасний учитель географії здійснює у школі культурологічну, соціально-психологічну й розвивальну функції, створює умови, що забезпечують освітній і духовний розвиток учнів. Його фахова досконалість усе більше характеризується рівнем компетентності, що визначає ефективність і результативність педагогічних дій. Актуальність зазначеної проблеми полягає у тому, що школі необхідні вчителі географії з високим рівнем професійної компетентності, зокрема картографічної, які здатні працювати в умовах швидкого зростання наукової інформації, готові опанувати та впроваджувати ін-

новаційні освітні технології, що сприяють розвитку пізнавальних інтересів та творчих здібностей учнів.

Сьогодні важливо визначити нові підходи до організації змісту та методичного забезпечення процесу формування картографічної компетентності майбутніх учителів географії, які б сприяли інтеграції професійного й особистісного у педагогічній діяльності.

Аналіз досліджень та публікацій. Аналізуючи останні зарубіжні та вітчизняні дослідження, було виявлено, що зазначена проблема є актуальною і цікавить багатьох науковців, педагогів, методистів.

Останнім часом значно активно звалися дослідження проблеми професійної компетентності вчителів. Учені розглядають окремі аспекти фахової компетентності вчителя: професійний (А. Адольф, Ю. Варданян, Р. Гільмеєва, І. Гришина, Е. Соф'янец, В. Стрельников, Л. Шевчук), педагогічний (В. Бездухов, Л. Большакова, Т. Добудько), психологічний (Н. Кузьміна, Н. Лісова, М. Лук'янова, А. Маркова, Н. Яковлева), загальнокультурний та комунікативний (І. Котлярова, В. Кузовлев, Л. Петровська, Л. Хоружа).

Значну увагу компетентнісному підходу в сучасній освіті приділяють науковці Н. Бібик, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Парашенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Шишов.

У працях А. Бута, Т. Герасимової, А. Даринського, Л. Даценко, Г. Ісаєвої, С. Капіруліної, С. Коберника, М. Ковалевської, В. Колотила, В. Коринської, В. Корнеєва, О. Кравчук, М. Криловця, Л. Круглик, В. Кудирка, І. Матрусова, Т. Назаренко, Л. Панчешнікової, А. Сиротенка, М. Сороки, О. Топузова, Б. Чернова, А. Уварової вивчаються методичні аспекти викладання географії в школі.

Проблема фахової компетентності вчителя географії певною мірою знайшла висвітлення в науково-методичних дослідженнях Т. Герасимової, І. Душиної, М. Ельвіна, В. Замкового, В. Корнеєва, В. Максаковського, Л. Паламарчук, В. Плахути, В. Преображенського, П. Тищенко.

Під поняттям компетенція розуміють коло питань, в яких спеціаліст повинен бути компетентним, сфера діяльності, в якій він реалізує свій професіоналізм. Компетентнісний підхід у підготовці вчителів географії передбачає відповідність рівня компетентності фахівця нормативним вимогам; характеру професійної діяльності, який змінюється набагато швидше ніж її нормативні параметри, що вимагає дотримання прогностичного підходу в побудові компетентнісної моделі вчителя-географа [6].

Однак, проблема формування картографічної компетентності майбутніх учителів географії у системі професійної педагогічної освіти ще не була предметом спеціального педагогічного дослідження.

Дослідження змісту та умов формування у майбутніх вчителів географії картографічної компетентності як компонента професійної компетентності є актуальною проблемою фахової освіти й потребує ґрунтовного дослідження.

Мета статті: з'ясувати зміст поняття «картографічна компетентність» майбутніх учителів географії; визначити місце картографічної компетентності в структурі професійної компетентності педагога; конкретизувати зміст і визначити шляхи формування картографічної компетентності майбутніх учителів географії в умовах фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. Для нашого дослідження важливим було визначити сутність, зміст та структуру поняття «професійна компетентність» майбутніх учителів географії. Було проаналізовано підходи вітчизняних та зарубіжних учених до визначення змісту понять «компетенція», «компетентність», «професійна компетентність».

Так Г. Сизоненко зазначає, що компетентність – це здатність людини вирішувати життєві проблеми, яка ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях [7, 18]. І. Кондаков визначає компетентність, як вищий рівень майстерності в організації, системному сприйнятті та вирішенні всіх проблем професійної діяльності [5].

Згідно з визначенням Міжнародного департаменту стандартів, у контексті навчальних досягнень та освіти, компетентність вважають спроможністю кваліфіковано проводити діяльність, здобувати знання, навички, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції. Компетентність є складним синтезом когнітивного, предметно-практичного й особистісного досвіду [8, 1].

Близьким для нас є думка Н. Волкової про те, що компетентність – складне й багатогранне явище, яке характеризує здатність людини застосовувати знання та вміння у різноманітних соціальних та професійних ситуаціях, кваліфіковано виконувати професійну діяльність [2].

Компетентність становить систему ціннісних орієнтацій, звичок й формується не тільки в процесі навчання в освітньому закладі, але й під впливом роботи, друзів, політики, релігії, культури тощо (В. Берека, М. Елькін, В. Саюк, Л. Хоружа).

Отже, компетентність – це загальна здатність особистості, що базується на набутих знаннях, досвіді, цінностях, здібностях і уміннях. Вона виступає інтегративним, багатокомпонентним і багатогранним явищем, що характеризує педагога як суб'єкта, який реалізується в професійній діяльності. Основою професійної компетентності виступає високий рівень знань, умінь і навичок, професіоналізм, мотивація навчання й досвід ціннісних відносин.

Аналіз літератури з досліджуваної проблеми дає змогу окреслити провідні ознаки компетентності: компетентність має діяльнісний характер узагальнених умінь у поєднанні з предметними вміннями і знаннями в конкретних галузях; вона виявляється в умінні особистості робити вибір, керуючись адекватною оцінкою у конкретній ситуації.

Проблема формування картографічної компетентності майбутніх учителів географії є актуальною та недостатньо вивченою, яка потребує вирішення певних завдань. Вивчення географії в школі спрямоване на формування просторового уявлення про земну поверхню та розвиток умінь усвідомлено орієнтуватися в соціально-економічних, суспільно-політичних і екологічних подіях у світі та державі. Картографічна компетентність особистості забезпечує виконання багатьох навчальних та життєвих завдань, що дає кожній людині можливість вирішувати життєво важливі проблеми. Картографічні знання, уміння та навички успішно формуються у процесі особистісного сприйняття й усвідомлення їх вагомого суспільного значення, високої відповідальності, ініціативи, готовності до діяльності [3].

Під час вирішення різних навчальних і практичних завдань у житті головним джерелом знань була і залишається географічна карта. Вона не тільки містить інформацію про об'єкти і явища, але й є наочним посібником, що допомагає створити уяв-

лення про просторове розміщення, поняття про просторово територіальні зв'язки, природні особливості території. За картами однієї території, створених у різний час, можна визначити закономірності її зміни в часі і просторі.

Підкреслюючи значення географічної карти, М. Баранський наголошував, що:

- карта – це альфа і омега (тобто, початок і кінець) географії;
- карта не терпить пустих місць, пусті місця на карті сигналізують провали географічного дослідження;
- карта сприяє виявленню географічних закономірностей, тобто закономірностей у просторовому розміщенні, співвідношенні, поєднанні та взаємодії явищ на поверхні земної кулі;
- карта є посередником між дослідником та об'єктом його дослідження;
- карта – «друга мова» географії, подібно кресленню в геометрії;
- карта є не тільки необхідним засобом дослідження, а й невід'ємним і незамінним елементом географічного викладу;
- карта – один із критеріїв географічності;
- карта – засіб для виявлення географічних кореляцій;
- карта – засіб наочності [1, 219].

На основі карт складають характеристики території, країни, проводять вимірювання, прогнозують, аналізують, узагальнюють, роблять висновки. Аналіз різних тематичних карт, їх співставлення дозволяє виявити географічні закономірності у просторовому розміщенні, співвідношенні, поєднанні і взаємодію об'єктів, явищ і процесів на поверхні Землі. Географічні карти використовують інші науки та багато галузей народного господарства. Для того, щоб знати карту, нею необхідно постійно користуватися, розуміти її умовні позначення. Картографічний метод вивчення географії – це спосіб пізнання явищ природи, економічного і соціального життя на Землі.

Картографічну компетентність майбутніх учителя географії ми розглядаємо як інтегральну характеристику, яка включає високий рівень знань, умінь і навичок в галузі картографії, володіння логічними операціями (аналіз, синтез, узагальнення), математичними, графічними методами і прийомами роботи з картографічними посібниками (глобус, карта, картосхема, схема, таблиця).

У зв'язку зі стрімким розвитком науки й практики структура картографічної компетентності періодично видозмінюється й корегується. Тому постійної розробки, систематизації, аналізу й узагальнення потребують питання визначення змісту, форм, рівнів, механізмів та структури картографічної компетентності.

Шляхи формування картографічної компетентності майбутніх учителів географії ґрунтується на їх методичній підготовці і складається із таких основних компонентів: знань змісту й завдань географічної освіти на сучасному етапі розвитку школи; глибокого і всебічного вивчення чинних програм, підручників і навчальних посібників із географії для школи; теоретичних основ методики викладання географії як педагогічної науки та її методів дослідження; умінь зацікавити і розвинути в учнів інтерес до географії; володіння методами і прийомами роботи з наочними посібниками (глобуси, карти різних типів і проєкцій, картини, схеми, таблиці) і сучасними технічними засобами навчання (проєкційна і звуковідтворююча апаратура), умінь виготовляти і використовувати прості прилади для географічного кабінету і геогра-

фічного майданчика; вільного володіння і професійного показу на картах основної географічної номенклатури, читання та аналізу карт, роботи з картосхемами, таблицями, графіками, профілями; навичок зіставлення (накладення) карт, роботи із комплексом карт для виявлення взаємозв'язків, конкретних характеристик, а також складання комплексних фізико-географічних та економіко-географічних характеристик; використання техніко-економічних показників і статистичних розрахунків для вирішення завдань на виявлення основних економіко-географічних закономірностей; уміння проводити у школі не менше двох факультативних курсів із географії; навичок керування позакласною і позашкільною роботою із географії.

Формування картографічної грамотності й культури є одним із головних завдань професійної підготовки бакалаврів та магістрів. Рівень сформованості картографічної компетентності майбутнього фахівця є показником його готовності до формування картографічної грамотності школярів, яка формується на основі окремих предметних компетенцій. У сучасних курсах шкільної географії є широкі дидактичні та методичні можливості для реалізації картографічної частини всієї соціокультурної складової змісту географічної освіти. Цьому сприяє зміст навчального матеріалу сучасних підручників, посібників, довідкової літератури, атласів, засобів наочності, періодики тощо [6].

Так, у процесі вивчення курсу «Загальної географії» (6 клас) формуються картографічні компетенції через уміння орієнтуватися на місцевості, визначати азимут, складати і читати план місцевості й топографічну карту, користуватися масштабом, градусною сіткою географічних карт, описувати за картою окремі об'єкти, форми поверхні, водойми, моря й океани, вміти показати великі держави світу, розселення різних етносів тощо. Щоб навчити учнів шостого класу майбутній вчитель географії повинен володіти головними положеннями дидактики, вікової і педагогічної психології; вміти працювати з наочними посібниками, географічними приладами, планом та картою, сучасними технічними засобами навчання.

Одним із головних завдань курсу «Географія материків і океанів» (7 клас) є розширення форм роботи з різними за змістом і масштабом картами

(загальні, тематичні, фізичні, материків, регіонів, країн тощо). Під час вивчення навчального матеріалу семикласники працюють з картами: фізичною, годинних поясів, будови земної кори, кліматичною, ґрунтів, природних зон, політичною, комплексною. Проте самостійне використання кожної з названих тематичних карт неможливе без виконання низки певних завдань і вправ. Для якісного виконання практичних робіт учні сьомого класу мають оволодіти прийомами, які в сукупності й складають уміння читати різні види карт та працювати з ними. Уміння працювати з різними за змістом картами є одним з найважливіших показників якості підготовки майбутнього вчителя географії.

Під час вивчення курсу «Географія України» (8 – 9 класи) учні вчать працювати за адміністративно-політичною, фізичною та економічною картами. Більшість практичних робіт курсу вимагає самостійного використання учнями економічних карт, уміння порівнювати їх з фізичною та іншими видами карт. Для досягнення найбільшого результату навчання учнів майбутній вчитель географії повинен мати навички зіставлення карт, роботи з комплексом карт для виявлення взаємозв'язків чи характеристик.

Курс «Соціально-економічна географія світу» (10 клас) вимагає систематичної роботи з географічними картами. Під час вивчення курсу в учнів формується цілісне уявлення про світ, взаємозв'язок природи, населення, господарства Землі. Формування картографічної компетенції дає змогу учням просторово мислити, аналізувати й узагальнювати. Для найбільш ефективного вивчення даного курсу майбутній вчитель географії повинен орієнтуватись в соціально-економічних характеристиках регіонів світу, вміти скласти комплексні карти, виявляти економіко-географічні закономірності.

Особливим видом роботи і формування картографічних знань є робота з контурною картою, яка вимагає вміння розпізнати на контурній карті територію, регіон, країну, річку, море, океан тощо, назвати їх, прив'язати до них інші географічні об'єкти.

У програмі кожного навчального курсу передбачено засвоєння певної кількості назв географічних об'єктів (рівнини, гори, річки, моря, держави та їх столиці, родовища корисних копалин тощо). А засвоюються географічні назви лише під час роботи з картою.

Картографічна компетенція внесена до критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з географії. Уже на середньому рівні навчальних досягнень учень повинен достатньо володіти картографічним матеріалом, на високому рівні учень аналізує та використовує картографічну інформацію, проявляючи творчість її використання [6].

Робота з географічними картами вимагає знання мови карти. Знання цієї мови, рівень володіння нею значною мірою визначає рівень географічної і картографічної культури сучасної людини.

Одне із головних завдань учителя географії – формування в учнів просторових уявлень про розміщення географічних об'єктів на карті, що передбачає місце закріплення у пам'яті учнів передбачених навчальною програмою географічних назв (географічної номенклатури), а також знання розміщення об'єктів і явищ. Свідоме сприйняття навчального матеріалу учнем, уміння орієнтуватися за картою неможливе без знань певної географічної номенклатури.

Картографічні уявлення мають велике значення і для практичної діяльності пересічного громадянина. Знання географічної номенклатури допомагає краще зрозуміти зміст газет, журналів, книг, телепередач тощо.

Картографічні назви, будучи по суті одиничними картографічними поняттями, тісно пов'язані із загальними та загально географічними поняттями, без яких повноцінне значення географії у школі просто неможливе. Одиничні географічні поняття у свідомості учня, як і географічні уявлення, завжди локалізовані на карті, пов'язані з картою і невіддільні від карти. Без карти неможливо усвідомити і взаємне розташування географічних елементів у межах даної території, зв'язки між різними територіями.

Сучасні підручники містять багато картографічного матеріалу, за допомогою якого вчителі формують в учнів картографічні поняття, уміння і навички – основу картографічної компетенції. Завдяки компетентнісному підходу створюються підручники, поповнюються знання вчителя та учнів, формуються їх уміння, навички, ставлення до географії. Ефективність цієї роботи залежить від того, наскільки вчитель знає основи картографії, зокрема, в яких картографічних проекціях побудова-

но карти підручника, якими картографічними способами передано їх зміст, які саме практичні завдання можна за ними виконувати.

Важливе значення в картах підручників географії та атласів має легенда карти – сукупність значків, шкал, пояснень, за допомогою яких читається карта. Вона задалегідь розкриває зміст карти, вказуючи на те, що можна прочитати в ній, дає загальне уявлення про об'єкти картографування. Завдяки уважному вивченню легенди карти можна з'ясувати принципи виділення зображення на карті предметів і явищ, ступінь докладності виділених градацій чи таксономічних одиниць і категорій, розроблених на основі наукової класифікації. Перш ніж читати карту, вчитель має пояснити учням легенду, що є ключем до розуміння зображення на карті, а також те, яке явище зображено на карті та які його властивості характеризуються – кількісні чи якісні. Після цього вивчають шкалу глибин і висот, визначають спосіб картографічного зображення. Легенда має здебільшого висвітлювати кілька змістових систем та способів зображення. Картографічними знаками зображують як реальні, так і абстрактні явища, вони можуть мати предметне і змістове значення.

Географічну карту майбутній вчитель географії повинен використовувати як знакову модель, що відтворює певну частину дійсності, і як унаочнення нагромаджених знань, як носія певної інформації.

Висновки. Картографічну компетентність, як компонент професійної компетентності майбутнього вчителя географії, ми розглядаємо як здатність і готовність мобілізувати сукупність знань, умінь і навичок в галузі картографії, необхідних для здійснення наступних видів навчально-професійної діяльності: створення картографічних творів різного виду і ступеня складності; їх аналіз та прикладне використання; складання описів і виконання різних вимірювань за картографічними джерелами; виконання топографічних зйомок місцевості.

Визначення змісту, структури та рівня сформованості у майбутніх учителів географії картографічної компетентності залишається актуальною педагогічною проблемою вищої освіти. Систематизація, аналіз й узагальнення наукових розробок з означеної проблеми доводить потребу подальшої розробки технологій формування картографічної компетентності в процесі фахової підготовки студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранский Н. Н. Методика преподавания экономической географии / Н. Н. Баранский. – М.: Просвещение, 1990. – 303 с.
2. Волкова Н. П. Комунікативна компетентність як основа професіоналізму майбутнього соціального педагога / Вісник Запорізького університету: збірник наукових праць. Педагогічні науки. – Запоріжжя, Запорізький національний університет, 2012. – №1 (17). – С.148-152.
3. Даценко Л. М. Навчальна картографія в умовах інформатизації суспільства: теорія і практика. Монографія / Л. М. Даценко. – К.: ДНВП «Картографія», 2011 – 228 с.
4. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Книга вчителя географії: Довід.-метод. видання / Упоряд. Н. В. Бескова, В. М. Проценко. – Харків: Торсінг Плюс, 2006. – 304 с.

5. Кондаков И. М. Самооценка компетентности в разрешении конфликтов руководителями среднего звена / И. М. Кондаков // Психологический журнал. – 1998. – Т. 19. – С. 135–143.
6. Паламарчук Л. Б. Формування педагогічної компетентності вчителя географії в умовах змін освітнього і культурного середовища: теорія і методика // Проблеми безперервної географічної освіти і картографії: Зб. наук. праць. – К.: Ін-т передових технологій. – 2009. – Вип. 9. – С. 184-190.
7. Сизоненко Г. С. Молодому вчителю : [практико-зорієн. посіб.] / Сазоненко Г. С. – К. : Міленіум, 2006. – 168 с.
8. Specter, J/ Michael-de la Teja, Ileana. eric Clearinghouse on Information and Technology Syracuse NY. Competencies for Online Teaching. eric Digest. Competence, Competencies and Certification. – p. 1-3.

ІНЖЕНЕРНО-ГРАФІЧНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ ШКОЛЯРІВ

Ключові слова: інженерно-графічна підготовка, кресленик, вчитель технологій.

Keywords: engineering graphics preparation, drawings, teacher of technology.

Науково-технічний прогрес безпосередньо пов'язаний з неперервним процесом освоєння, удосконалення й розвитку нової техніки і технологій. Успішна реалізація цих завдань стає можливою за умови глибокого опанування технічними знаннями, досконалого оволодіння сучасними засобами представлення інформації, сформованості умінь і навичок роботи з інженерно-графічною документацією. Механізація й автоматизація виробництва докорінно змінюють не лише характер трудової діяльності людини, але й відповідні вимоги до її технічної компетенції, яка органічно пов'язана з графічною підготовкою.

Завдання підготовки учнів до самостійної трудової діяльності в нових соціально-економічних умовах, професійного самовизначення й наступного оволодіння різноманітними професіями покладені на освітню галузь «Технології». У концепції технологічної освіти учнів загальноосвітніх закладів України [8] наголошується на важливості формування технічно, технологічно і комп'ютерно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної природовідповідної предметно-перетворювальної діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства.

Технологічна освіта – це інтегративний масив знань, спрямований на вивчення проблем, пов'язаних з технологічними змінами, багатогранністю підходів до вдосконалення усього, що оточує людину: природного середовища, світу техніки.

Основними завданнями технологічної освіти є [1; 8]:

– підготовка учнів до перетворювальної діяльності в суспільному виробництві, формування техніко-технологічної картини світу й розвиток таких якостей особистості, як перетворююче мислення і творчі здібності;

– створення оптимальних умов для розвитку особистості у процесі різних видів навчально-трудої діяльності.

Необхідною умовою ефективної технологічної підготовки підростаючого покоління, розвитку творчих здібностей особистості є інтеграція різних видів навчально-пізнавальної інформації зі змістом навчальної графічної діяльності. Саме тому у структурі змістового наповнення технологічного компонента освітньої галузі «Технології» [4] закладені Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, пов'язані з читанням, розумінням, створенням та використанням графічних зображень виробів у процесі художнього конструювання (виконання завдань проекту), що передбачає активне ознайомлення з:

- універсальністю графічних зображень як засобом передачі технічної інформації;
- типологією графічних документів та їх характерними ознаками;
- способами утворення графічних зображень;
- зворотністю та раціональністю графічних зображень;
- геометричними побудовами на графічних зображеннях;
- графічними зображеннями геометричних характеристик предмета об'ємної форми на площині;
- графічними зображеннями функціональних залежностей та властивостей технічних об'єктів і процесів;
- виконанням графічних документів за допомогою комп'ютерних засобів.

У процесі підготовки учнів до самостійної трудової діяльності важливим є навчання основам графічної грамоти (креслення), без оволодіння яким неможливе успішне ознайомлення з технікою і технологіями. Ознайомлення учнів з основами графічної науки, як доводить В. Забронський [7], є важливою складовою політехнічного навчання. На переконання вченого, чим глибше знайомий учень з основами креслення, тим швидше і легше зможе оволодіти знанням техніки і трудової діяльності.

Особливе значення на уроках трудового навчання (технологій) відводиться ознайомленню учнів з послідовністю виготовлення об'єктів праці, що здебільшого супроводжується демонструванням й аналізом технологічної та конструкторської документації, основний зміст якої представлений за допомогою графічних зображень і позначень. На думку А. Верхоли [9], робота з креслениками сприяє раціональному засвоєнню елементів техніки, допомагає глибше вникати в будову об'єктів та засобів праці, які не можна безпосередньо спостерігати.

Графічна конструкторська документація відіграє важливу роль у процесі трудової підготовки школярів. Кресленик є не лише носієм технічної інформації, а й уможливує глибокий аналіз зображеного об'єкта, активізує пошук нових варіантів конструкції, тобто виступає засобом перетворювальної діяльності. На уроках технологій учні вчать читати різноманітну графічну документацію (кресленики, схеми, рисунки, розгортки, технологічні карти та ін.), аналізують форму майбутніх виробів, підбирають необхідні заготовки, матеріали та інструменти, здійснюють розмічання, виготовлення та контроль об'єктів праці, тобто матеріалізують просторовий образ у матеріалі.

В. Гервер [3] стверджує, що графічна діяльність учнів органічно поєднана з трудовою творчою діяльністю, з конструюванням, винахідництвом і раціоналізацією. Навички конструювання, побудови і читання рисунка, ескізу, технічного кресленика мають стати обов'язковим компонентом грамотності і культури кожного свідомого учасника навчально-виробничого процесу. Графічна діяльність відіграє важливу роль у розвитку мислення та пізнавальної активності учнів, їх творчих здібностей, самостійності й активності; сприяє формуванню спеціальних умінь і навичок.

Таким чином, технологічна підготовка учнів у загальноосвітній школі тісно пов'язана з графічною діяльністю й носить інтегративний характер, оскільки передбачає сукупність елементів знань політехнічного навчання, трудового виховання, графічної підготовки, початкової професійної підготовки; забезпечує

формування у школярів цілісної картини про природу, соціум, виробництво і науку. Технологічна підготовка передбачає симбіоз загальнонаукових, технологічних та графічних знань, з допомогою яких людина здатна проектувати (перетворювати) і створювати «новий світ».

Розвиток освітньої галузі «Технології», якість підготовки учнів до життя і трудової діяльності значною мірою визначається кваліфікацією педагогічних кадрів. Узагальнення вищевикладеного уможливорює висновок, що сучасний учитель технологій у загальноосвітній школі має бути високоосвіченим фахівцем з належним рівнем психолого-педагогічної, техніко-технологічної та інженерно-графічної підготовки, здатним успішно розв'язувати завдання трудового навчання та виховання, що, своєю чергою, зумовлює зміни в системі професійно-педагогічної підготовки вчительських кадрів.

Професійне становлення у системі вищої педагогічної освіти вчителів технологій детерміновано соціальними завданнями підготовки підростаючого покоління до активної трудової діяльності та повноцінного входження в систему суперечливих соціально-економічних відносин ринкового типу. Пріоритетним напрямком роботи педагогічних ВНЗ стає підготовка грамотної, компетентної, креативної, творчої особистості вчителя технологій, здатного глибоко аналізувати сучасну технологічну і педагогічну дійсність, висувати нові нестандартні ідеї, застосовувати на практиці раціональні методи і засоби, інноваційні технології навчання, приймати рішення, керуючись високим рівнем професійних знань й умінь.

Нині, учитель технологій має мати уявлення про сучасні технологічні процеси й вміння вільно користуватися креслярсько-графічною документацією для передачі технічної думки, відомостей про умови роботи як виробу в цілому, так і його складових.

У системі вищої педагогічної освіти важливого значення набуває інженерно-графічна складова фахової підготовки вчителя технологій. Інженерно-графічна підготовка є закономірним процесом, що протікає на певному етапі суспільної практики й обумовлюється потребами й технічним рівнем розвитку суспільства [5].

Питання інженерно-графічної підготовки студентської молоді всебічно досліджувалися у роботах багатьох відомих учених: О. Ботвіннікова [11], Є. Василенка [10], А. Верхоли [9], А. Гедзика [2], О. Джеджули [5], В. Забронського [7], Г. Райковської [12], В. Сидоренка [6] та ін.

Г. Райковська [12] під інженерно-графічною підготовкою студентів (майбутніх учителів технологій) розуміє спеціально організований педагогічний процес, спрямований на розвиток інженерно-конструкторських знань, умінь і навичок майбутніх фахівців, що уможливорює здійснення професійної діяльності, формування цілісного погляду на сучасні виробничі процеси та техніку не лише вербально, а й за допомогою креслеників.

На думку професора В. Сидоренка [6] графічну (інженерно-графічну) підготовку вчителя технологій потрібно розглядати не як обсяг певних знань, вмінь та навичок, а більш широко – як обов'язковий елемент професійної підготовки, формування графічної культури. Подібної думки дотримується А. Гедзик [2], який пропонує розуміння інженерно-графічної підготовки як обов'язкового елемента професійної компетентності вчителя, а не лише як сукупність певних знань й умінь.

О. Джеджула [5] у дисертаційному дослідженні вказує на важливу роль графічної підготовки у формуванні концептуальних якостей майбутнього інженера (вчителя технологій), що полягає в оволодінні графічною діяльністю як одним із засобів пізнання й активного перетворення навколишнього світу, навчання людини орієнтації у часі та просторі на основі просторових уявлень. Дослідниця пропонує розглядати графічну підготовку не лише як основу здійснення професійної діяльності фахівця, але як складову його загальнопізнавальної діяльності, яка є інструментом пізнання і перетворення світу.

Важливе значення інженерно-графічної підготовки в професійній діяльності вчителя технологій неодноразово підкреслював О. Ботвінніков [11]. В умовах сучасного розвитку техніки особливо гострою, на думку вченого, є проблема підвищення графічної грамотності фахівця як основи для формування всебічно розвиненої особистості. Цілі і завдання вивчення креслення (інженерно-графічних дисциплін) визначаються не лише його винятковим значенням у сучасному суспільстві, але й величезною роллю у розвитку пізнавальних здібностей людини, набутті знань, умінь і навичок, необхідних для практичної діяльності і продовження навчання. Подібну наукову позицію займає Є. Василенко [10], який переконливо доводить, що інженерно-графічна підготовка відіграє важливу роль у загальній системі розвитку мислення, просторових уявлень й графічної грамотності. Успішне опанування кресленням закладає підвалини політехнічної освіти, є базисом інженерно-технічної творчості, сприяє розвитку технічного мислення та пізнавальних здібностей.

Якість інженерно-графічної підготовки фахівців залежить від уміння створювати й користуватися графічною документацією й виступає основою графічної культури. Є. Василенко [10] стверджує, що графічні зображення у своєму розмаїтті є не лише засобом передачі інформації, але й важливим джерелом пізнання. З допомогою графічних зображень (графіків, схем, рисунків, креслень та ін.) стають наочними й більш зрозумілими закономірності математики, фізики, хімії, геометрії, креслення, техніки та ін.

Не можна не погодитися з думкою А. Гедзика [2], який розглядає інженерно-графічну підготовку як багатогранний та взаємообумовлений процес, спрямований на сприйняття, усвідомлення, систематизацію та подання графічної інформації, а також формування і розвиток властивостей і якостей особистості, необхідних у майбутній професійній діяльності.

Таким чином, інженерно-графічну підготовку вчителя технологій доцільно розглядати як спеціально організований педагогічний процес навчання інженерно-графічних дисциплін у ВНЗ, спрямований на формування системи спеціальних знань, умінь і навичок, необхідних для організації й здійснення професійно-графічної діяльності і творчого розвитку особистості. При цьому, графічні знання, вміння і навички, якість яких має забезпечуватися при вивченні інженерно-графічних дисциплін (нарисна геометрія, інженерна графіка, креслення, комп'ютерна графіка та ін.), є базисом для подальшої навчальної діяльності студентів і професійної практики випускника педагогічного ВНЗ.

Література:

1. Атутов П.Р. Дидактика технологического образования / П.Р. Атутов, В.А. Поляков. – Ч.1. – М., 1997. – 200 с.

2. Гедзик А.М. Система підготовки майбутнього вчителя технологій до викладання курсу креслення в загальноосвітніх навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (креслення)» / А.М. Гедзик. – К., 2011. – 46 с.
3. Гервер В.А. Творческие задачи по черчению / В.А. Гервер. – М.: Просвещение, 1991. – 128 с.: ил.
4. Державний стандарт повної загальної середньої освіти (поступово набирає чинності з 1 вересня 2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/state_standards/. – Назв. з титул. екрану.
5. Джеджула О.М. Теорія і методика графічної підготовки студентів інженерних спеціальностей вищих навчальних закладів: дис. ... док. пед. наук: 13.00.04 / Джеджула Олена Михайлівна. – Тернопіль, 2007. – 460 с.: іл.
6. Дидактичні засади відбору і структурування змісту навчального предмета «Креслення» для професій металообробного профілю: метод. посібн. для професій металообробного профілю / [Сидоренко В.К., Голіяд І.С., Кулик Є.В., та ін.]; за ред. В.К. Сидоренка. – К., 2009. – 351 с.
7. Забронський В.В. Методика викладання креслення: метод. вказівки [для студентів-заочників пед. інститутів із спеціальності «Загальнотехнічні дисципліни і праця» (з додатковою спеціальністю Креслення)] / В.В. Забронський, Е.В. Рафаловський, С.К. Москвічов. – К.: Вища шк., 1973. – 72 с.
8. Коберник О.М. Концепція технологічної освіти учнів загальноосвітніх закладів України / О.М. Коберник, В.К. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2010. – № 6. – С. 3–11.
9. Методика викладання креслення в школі: посібник для вчителя / [А.П. Верхола, В.Я. Науменко, В.Г. Мазур, Е.В. Рафаловський]; за ред. А.П. Верхоли. – К.: Рад. шк., 1989. – 128 с.
10. Методика обучения черчению: [учеб. пособ. для пед. институтов / под. ред. Е.А. Василенко]. – М.: Просвещение, 1990. – 175 с.
11. Основы методики обучения черчению / [под. ред. А.Д. Ботвинникова]. – М.: Просвещение, 1966. – 510 с.
12. Райковська Г.О. Теоретико-методичні засади графічної підготовки майбутніх фахівців технічних спеціальностей засобами інформаційних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Г.О. Райковська. – К., 2011. – 46 с.

ФОРМИРОВАНИЕ КОММУНИКАТИВНЫХ УУД УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ПОСРЕДСТВОМ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ПИРАМИД

Ключевые слова: универсальные учебные действия, коммуникативные универсальные учебные действия, начальные классы, математические пирамиды.

В связи с происходящими в современном обществе переменами, происходит изменение образовательного пространства, другое определение целей образования, учитывающих социальные и личностные потребности и интересы. На современном этапе развития общества становится очевидным, что требования к уровню подготовки выпускника по конкретным предметам не означают его успешной социализации после окончания образовательного учреждения, умения выстраивать отношения с другими людьми, работать в группе и коллективе. Выпускнику школы сегодня важно не только усвоить определённый объём знаний, но и освоить универсальные учебные действия (УУД), которые дают учащемуся возможность самостоятельного успешного усвоения новых знаний, умений и компетенций, включая умение учиться. Универсальные учебные действия как обобщённые действия открывают учащимся возможность широкой ориентации, как в различных предметных областях, так и в строении самой учебной деятельности [5, с. 22].

В широком значении термин «универсальные учебные действия» означает умение учиться, т.е. способность субъекта к саморазвитию и самосовершенствованию путём сознательного и активного присвоения нового социального опыта [2, с. 5].

Среди универсальных учебных действий особое внимание следует уделить коммуникативным УУД, т.к. в основе понимания лежит адекватное восприятие и переработка информации. Кроме того, коммуникативные действия обеспечивают социальную компетентность ученика, позволяют ему строить продуктивные взаимоотношения с окружающими [3, с. 4].

Коммуникативные УУД обеспечивают учёт позиции других людей, партнёров по общению или деятельности; умение слушать и вступать в диалог; участвовать в коллективном обсуждении проблем; интегрироваться в группу сверстников и строить продуктивное взаимодействие и сотрудничество со сверстниками и взрослыми.

Для формирования коммуникативных универсальных учебных действий у детей начальных классов можно использовать множество различных приемов.

Одним из приемов формирования коммуникативных УУД является использование на уроках математики учебных математических пирамид, которые представляют собой 25 пластиковых карточек в прочной коробке. Для того, чтобы

собрать все карточки в «пирамиду», нужно найти значения около тридцати выражений на сложение (вычитание) целых неотрицательных чисел в пределах второго десятка. При выполнении задания ребенка мотивировать на работу нет необходимости, ведь он играет, а значит, ему не скучно. При работе с пирамидой в первый раз лучше подстраховаться. Сложенную пирамиду необходимо разделить на части по 4-5 карточек, завести для каждой части отдельный конверт. Пусть каждый ребенок сложит свою часть. После чего, эти части можно будет объединить в пирамиду при помощи взрослого.

Даже если ребенок пока считает только на пальцах, работа с карточками доставит ему удовольствие. Конечно, нужно будет ходить вокруг стола, за которым работает ребенок, чтобы прочесть те выражения, которые оказались «вверх тормашками».

Правило сборки пирамиды простое: например, прикладывается значение выражения того же цвета. Значение выражения и выражение должны читаться в одном направлении. Правильность сборки пирамиды издали контролируется учителем - внутри большого треугольника образуются круги одного цвета.

Треугольники нужно вкладывать сторона к стороне, соблюдая следующие условия:

к стороне должны примыкать записи одного цвета (к красным записям – красные, к синим записям – синие, к зеленым записям – зеленые);

к стороне должны примыкать выражения, обозначающие одно и то же число (чаще всего это выражение или значение этого выражения);

выложенные выражения и значения этих выражений всегда читаются в одном направлении (кроме того, выражения читаются в одном и том же направлении вдоль линии);

красный, зеленый и синий спектры цвета помогают собрать пирамиду.

В результате выполненного задания у детей должен получиться большой треугольник «Пирамида».

Математическая пирамида, предназначенная для обучения математике, предполагает использование как индивидуальной, так и групповой форм работы, а соответственно способствует формированию коммуникативных универсальных учебных действий.

Чтобы измерить уровень сформированности коммуникативных УУД учащихся начальных классов нами были продиагностированы ученики 1 «А» класса МБОУ «СОШ № 16» г. Ачинска Красноярского края. С этой целью была использована методика Г.А. Цукермана «Рукавички». При оценке коммуникативных УУД мы остановились только на оценивании действий, направленных на учет позиции партнера, как одной, на наш взгляд, из основополагающих составляющих коммуникативных УУД.

Методом оценивания коммуникативных УУД являлось наблюдение за взаимодействием учащихся, работающих в классе парами, и анализ полученного результата.

Критериями оценивания коммуникативных УУД являются: продуктивность совместной деятельности оценивается по степени сходства узоров на рукавичках; умение детей договариваться, приходиться к общему решению, умение убеждать, аргументировать; взаимный контроль по ходу выполнения деятельности; взаимопомощь по ходу рисования; эмоциональное отношение к совместной деятельности.

Результаты диагностики показали, что высокий уровень сформированности коммуникативных УУД – у 33% учащихся, средний уровень – у 42% учащихся и низкий уровень – у 25% учащихся. Значит, можно сделать вывод, что по формированию коммуникативных УУД учащихся необходимо планировать и проводить работу.

На основании календарно – тематического планирования и основных видов деятельности по математике для 1 класса УМК «Школа 2100» с учетом требований ФГОС нами был разработан комплекс заданий с использованием математических пирамид.

Приведем примеры его использования:

При изучении темы: «Сложение и вычитание в пределах 20» (в классе из 30 человек) на первом уроке во время первичного закрепления изученного материала можно учащихся класса разбить на четыре группы: две группы по 7 учащихся и две группы по 8 учащихся. Первоклассникам можно предложить под руководством учителя собрать математическую пирамиду из двадцати пяти карточек. На начальном этапе в группах из 7 человек трем учащимся можно дать для выполнения заданий по три карточки, а четверем – по четыре карточки. В группах из 8 человек семи учащимся можно дать для выполнения заданий по три карточки, а одному – четыре карточки. После чего они должны будут сложить единую пирамиду. Каждый ребенок должен найти значения девяти – двенадцати числовых выражений на сложение (вычитание) однозначных целых неотрицательных чисел в пределах второго десятка.

При изучении темы: «Сложение и вычитание в пределах 20» на втором уроке во время повторения изученной темы можно учащихся класса разбить на четыре группы: две группы по 7 учащихся и две группы по 8 учащихся. Первоклассникам можно предложить под руководством учителя собрать математическую пирамиду из двадцати пяти карточек. На начальном этапе в группах из 7 человек трем учащимся можно дать для выполнения заданий по три карточки, а четверем – по четыре карточки. В группах из 8 человек семи учащимся можно дать для выполнения заданий по три карточки, а одному – четыре карточки. После чего они должны будут сложить единую пирамиду. Каждый ребенок должен найти значения девяти – двенадцати числовых выражений на сложение (вычитание) однозначных с включением двузначных целых неотрицательных чисел в пределах второго десятка.

При изучении темы: «Сложение и вычитание в пределах 20» на третьем и четвертом уроках во время закрепления изученного материала можно учащимся класса предложить разбиться на четыре группы: две группы по 7 учащихся и две группы по 8 учащихся. Дети, аналогично, должны собрать математическую пирамиду из двадцати пяти карточек. Карточки с заданиями для выполнения учащиеся должны между собой распределить сами. После чего они вместе должны сложить единую пирамиду. Каждый ребенок должен найти значения девяти – двенадцати числовых выражений на сложение (вычитание) однозначных с включением двузначных целых неотрицательных чисел в пределах второго десятка и с увеличением количества действий.

Аналогично, математические пирамиды можно будет включать в уроки повторения изученной темы, варьируя формы работы: парную и групповую.

Мы считаем, что такое средство, как «математическая пирамида» инициирует учащихся к овладению знаниями, побуждает учащихся работать в контакте друг с другом, а, значит, будет способствовать формированию коммуникативных УУД младших школьников.

Литература

1. Асмолов А.Г., Бурменская Г.В. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе: от действия к мысли: пособие для учителя. М.: Просвещение, 2010.- С. 151.
2. Балашова А.И., Ермолова Н.А., Потылицына А.Ф. К вопросу о развитии универсальных действий. – Муниципальное образование: инновации и эксперимент. – 2009.
3. Набиуллина Э.Р. Психолого-педагогические аспекты формирования и оценки коммуникативных универсальных учебных действий младших школьников.- <http://festival.1september.ru>.
4. Неткасова И.А. Формирование коммуникативных универсальных учебных действий на уроках в начальной школе. Студенческий научный форум. [Электронный ресурс] / И.А. Неткасова. – <http://www.rae.ru/forum2011/137/1070>
5. Федеральный государственный образовательный стандарт. Зарегистрирован в Минюст России от 22 декабря 2009 г. N 15785 06 октября 2009 г. N 373 Об утверждении и введении в действие федерального государственного образовательного стандарта начального общего образования.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри прикладної математики та інформаційних комп'ютерних технологій Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського

АКТУАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ КУРСУ «МЕТОДОЛОГІЯ ПРОЕКТУВАННЯ СУЧАСНИХ БАЗ ДАНИХ»

Ключові слова: бази даних (БД), система управління базами даних (СУБД), інформаційна система (ИС), етапи проектування, реляційні СУБД, об'єктно-орієнтовані СУБД, постреляційні СУБД, моноспрямовані СУБД.

Keywords: database, database management systems, the information system, the stages of design, the relational DBMS, the object-oriented DBMS, the post-relational DBMS, monodirected DBMS.

На даний час у більшості сучасних галузей діяльності людини постає проблема створення та використання інформаційних систем. Сьогодні такі системи є насувною потребою, і попит на грамотних спеціалістів в цій галузі постійно зростає. Оскільки усі інформаційні системи базуються на концепції баз даних, то природно, що без знайомства з засадами проектування баз даних в наш час неможливо бути кваліфікованим програмістом. Тому можна зазначити, що навички роботи в цій галузі не тільки підвищують інтелектуальний потенціал програміста, але і є в цьому питанні одним із основоположних факторів.

Метою дисципліни «Методологія проектування сучасних баз даних» є формування у студентів систематичного уявлення про основні методи та підходи до проектування баз даних. Методологія реалізується через певні технології та стандарти, що їх підтримують, методики та інструментальні засоби, які забезпечують виконання процесів життєвого циклу. Оскільки на даний час все більшої популярності набувають гібридні або постреляційні СУБД, які реалізують відразу кілька моделей даних в рамках єдиного сховища даних, то увагу в зазначеному курсі необхідно приділити особливостям у підходах до методології проектування реляційних та об'єктно-орієнтованих БД.

З аналізу досліджень [1, 3, 4, 9, 10, 11, 12] можна стверджувати, що автори виділяють підходи до проектування БД: проектування БД як об'єкта, який свідомо відділений від прикладних програм, та об'єктно-орієнтоване проектування, в якому об'єкт інкапсулює дані та методи їх обробки. Але не показана неефективність моноспрямованих (реляційних або об'єктно-орієнтованих) СУБД для побудови БД, що входять до складу сучасних інформаційних систем.

Метою статті є зробити порівняння у підходах до проектування реляційних та об'єктно-орієнтованих БД з аналізом їх ефективності для побудови БД, що входять до складу сучасних інформаційних систем, та описати аспекти роботи з даними в постреляційних СУБД.

Зазвичай життєвий цикл БД включає в себе етапи концептуального і логічного проектування, розробки, супроводу та розвитку. На етапі концептуального

проектування аналізуються властивості і характеристики досліджуваної предметної області і формуються канонічні структури баз даних. На наступному етапі канонічна структура перетвориться в логічну структуру баз даних, яка враховує обмеження обраної СУБД [5].

Незважаючи на формальну строгість методів проектування реляційних баз даних, їм притаманний ряд недоліків: логічна структура БД для інформаційних систем з великою кількістю елементів робить такі БД погано доступними для огляду і керування; за рахунок розбиття об'єктів предметної області на плоскі нормалізовані відносини втрачається семантика досліджуваної предметної області, що ускладнює супровід і модернізацію систем [2].

Для адекватного моделювання складних структур даних проектувальник повинен мати можливість визначати свої типи даних, не обмежуючись тими даними, які надаються певною реляційною СУБД. Реляційна модель не дозволяє визначити набір операцій, пов'язаних з даними певного типу, що часто є природною вимогою при моделюванні об'єктів предметної області.

В основі об'єктно-орієнтованого підходу до моделювання предметних галузей полягають такі поняття, як об'єкт і властивості інкапсуляції, успадкування та поліморфізму [7, 8]. Об'єктно-орієнтовані технології забезпечують природний перехід від концептуальної структури БД до логічної структури БД. На відміну від реляційних БД при проектуванні об'єктно-орієнтованих БД (ООБД) не вимагається декомпозиція і нормалізація об'єктів, виділених на етапі концептуального проектування.

На етапі розробки вигідно використовувати відразу три способи роботи з даними [13]. Тому як варіант створювати різні БД під управлінням різних СУБД та регулярно їх синхронізувати, але це дуже коштовне та сумнівне рішення.

На етапі розвитку системи безумовним лідером по зручності і швидкості є об'єктний підхід, який за рахунок реалізації принципів наслідування і поліморфізму забезпечує найбільш простий і ефективний спосіб адаптації схеми БД в умовах змінюються вимог користувачів [7, 8].

Наведений аналіз наочно демонструє неефективність моноспрямованих СУБД (або реляційні або об'єктно-орієнтовані СУБД) для побудови БД, що входять до складу сучасних інформаційних систем. Так, на етапах проектування (концептуального і логічного), супроводу та розвитку доцільно використовувати об'єктно-орієнтовані технології. На етапі розробки для реалізації завдань вибірки та аналізу даних – мову SQL, для роботи з окремими записами в БД – об'єкти, для масової обробки даних – ієрархічні масиви.

У зв'язку з цим все більшої популярності набувають постреляційні (гібридні) СУБД, які реалізують відразу кілька моделей даних в рамках єдиного сховища даних, а найбільш розвинені – і в рамках єдиного сховища метаданих [8].

Гібридні СУБД від різних постачальників умовно можна розділити на два класи [13]. Перший клас – реляційно-об'єктні (об'єктно-реляційні) СУБД, в яких є об'єктна або реляційна надбудова над відповідно реляційної або об'єктною моделлю даних. Другий клас – постреляційні СУБД. Вони не будуються ні на реляційній, ні на об'єктній моделі, однак також дозволяють представляти збережені дані у вигляді як реляційних таблиць, так і класів об'єктів (СУБД Cache від компанії InterSystems) [6].

Двом зазначеним типам гібридних систем властиві ненормалізована модель даних, інкапсульована семантика додатків і безліч зовнішніх інтерфейсів – як об'єктних, так і реляційних. Ядро постреляційних СУБД не використовує ні реляційну, ні об'єктну схему – зазвичай воно побудовано на базі мережевої або ієрархічної моделі. Розглянемо доцільність цього.

Запропоновані в статті аспекти проектування сучасних БД є основою актуальних питань з проектування баз даних і не вичерпують усіх змістових положень курсу «Методологія проектування сучасних баз даних» (збережені процедури та функції, тригери, індекси та їх оптимізація, об'єктно-реляційна та об'єктно-орієнтована моделі даних, моделі подання мультимедіа та геопросторових даних, XML данні та їх подання в базі даних, якість даних, шаблони проектування баз даних), вони розкривають особливості у підходах до проектування реляційних та об'єктно-орієнтованих БД. Основна відмінність і перевага постреляційних СУБД у порівнянні з реляційно-об'єктними СУБД полягає в тому, що в постреляційних СУБД механізми роботи з об'єктами і реляційними таблицями знаходяться на одному логічному рівні, що забезпечує більш високу швидкість доступу і роботи з даними, функціональну повноту, в тому числі відповідність певним стандартам і специфікаціям.

В якості подальших досліджень щодо розширення викладання дисципліни пропонується аналіз механізмів, які застосовуються для роботи з даними у постреляційних СУБД.

Література

1. Дадли К. Соответствие стандарту SQL // Бюллетень «Мир Oracle». – 1996. – № 1 (39). – С. 7-16.
2. Дейт К. Дж. Введение в системы баз данных / К. Дж. Дейт. – М.: Вильямс, 2006. – 1328 с.
3. Зиндер Е.З. Критерии выбора современной СУБД как объекта инвестиций для развития предприятия / Е.З.Зиндер // СУБД. – 1995. – № 1 [Электронный журнал]. – Режим доступа: <http://www.osp.ru/dbms/1995/01/13031398/>
4. Зиндер Е.З. Новое системное проектирование: информационные технологии и бизнес-реинжиниринг (часть 2) / Е.З.Зиндер // СУБД. – 1996. – № 1 [Электронный журнал]. – Режим доступа: <http://www.osp.ru/dbms/1996/01/13031460/>
5. Коннолли Т. Базы данных: проектирование, реализация и сопровождение. Теория и практика: Уч. пос. / Т.Коннолли, К.Бегг, А.Страчан. – М.: Изд.дом «Вильямс», 2000. – 1120 с.
6. Кречетов Н. Постреляционная технология Cache' для реализации объектных приложений / Н.Кречетов, Е.Петухова, В.Скворцов, А.Умников, Б.Щукин –М, МИФИ, 2001. – 152 с.
7. Кузнецов С.Д. Объектно-ориентированные базы данных – основные концепции, организация и управление: краткий обзор / С.Д. Кузнецов// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://citforum.ru/database/articles/art_24.shtml
8. Кузнецов С.Д. Основы современных баз даны / С.Д. Кузнецов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.citforum.ru/database/osbd/contents.shtml>
9. Меллинг В.П. Корпоративные информационные архитектуры: и все-таки они меняются / В.П. Меллинг // СУБД. – 1995. – № 2 [Электронный журнал]. – Режим доступа: <http://www.osp.ru/dbms/1995/02/13031425/>

10. Фокс Дж. Программное обеспечение и его разработка / Дж.Фокс. – М.: МИР, 1985. – 386 с.
11. Codd E.F. Extending the Database Relational Model to Capture More Meaning / E.F. Codd // ACM Transactions on Database Systems (TODS). – 1979.– №4. – P. 397 – 434.
12. Codd E.F. Providing OLAP to User-Analyst: An IT Mandate / E.F.Codd, S.B.Codd, C.T.Salley. – E.F.Codd & Associates, 1993 // [Electronic resource]. – Режим доступа: http://www.minet.uni-jena.de/dbis/lehre/ss2005/sem_dwh/lit/Cod93.pdf
13. ComputerWorld (Мир компьютера). Электронный журнал. Материали сайту [Электронний ресурс]. – Режим доступа: www.computerworld.com.ua

FORMING COMMUNICATIVE COMPETENCE THROUGH INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Keywords: communicative competence, information and communication technologies, communication skills, Internet-based teaching resources.

Ключевые слова: коммуникативная компетенция, информационно-коммуникационные технологии, навыки общения, обучающие интернет-ресурсы.

Changes in public relations and communication means require to improve the language training of students in oral and written communication. Moreover, these particular types of communication include not only direct contact among students (oral communication) and a set of word collocations with different emotional emphasizes allowing to send a message, but the category of quality which determines the state and effectiveness of the teaching process. Therefore, the phenomenon of communicative competence is becoming urgent in the context of professional training of the would-be specialists.

Forming communicative competence is a process including many aspects and stages. There is a need of a gradual formation of communicative competence only in the case when a number of training components have been combined according to their purposes and content in a certain way, and all these stages are interrelated.

One of the components of communicative competence theory is strategic competence (knowledge of verbal and non-verbal communication strategies that compensate for breakdowns in communication). It allows students to make use of this competence in a natural and systematic way in order to achieve the effectiveness of communication through the different communication skills [3].

The use of ICT (Information and Communication Technologies) is, on the one hand, the most effective means leading to the expansion of the educational space of modern professional training and the ability and willingness to apply an interpersonal and intercultural communication with native speakers, on the other hand. ICT are a valuable tool to enhance teaching and learning [1].

Generally, computer based activities allow a teacher to take the role of a coordinator while students bear an increasing responsibility for their own learning. The application of computer-based technologies can shift away the emphasis of activities from a teacher towards students, enhance social interaction, and be empowering especially for students with low traditional literacy skills.

Using Information and Communication Technologies at the foreign language lessons provides huge possibilities of a computer as an effective teaching tool. Computer training programs allow training different types of communicative skills and combining them in different ways, as well as realizing linguistic phenomena. They also contribute to the formation of linguistic skills, create communicative situations, automate language and speech actions, and ensure the implementation of individual approach and the intensification of individual work of students [2].

Through the use of new information technologies the process of teaching foreign languages stimulates new opportunities to create the conditions that are close to the conditions of real communication in the target language country: authentic, topical, multimedia or text information to be studied in a foreign language classroom may be obtained at any time and place. During this process it is easy to organize written or oral communication with native speakers or other learners studying the language. Thus, there is an integration of electronic media in the traditional process of teaching in foreign language lessons. Teaching aids are increasingly supplemented by relevant authentic texts or audio, video and graphic materials [2].

The widespread application of internet resources for the development of communicative competence which gives an access to the richest sources of English-language information must be one of the key factors while teaching foreign languages. Hence, the following resources and activities can be used for creating English-speaking environment for students while performing both an individual and class work to develop critical thinking and effective information processing skills:

– Online versions of foreign newspapers, media sites and other websites from organizations and authorities, in order to, for example, work with current events or thematic projects. Of course, students read and discuss the latest online world news with a greater interest and willingness than work with old newspapers. The most commonly used sites are washingtonpost.com, cnn.com, bbc.co.uk, edition.cnn.com, foxnews.com, rt.com, nbc.com, aljazeera.com, voanews.com.

– Using ready-made language exercises and quizzes on the internet. It is the great possibility to offer more variations in one's teaching compared to only or mainly using a textbook and workbook (grammar.sourceword.com, njj.ru/golits, study-english.info/grammar, lenglish.com/grammar).

– Communicating with students in other countries via e-mail and chats, or participating in subject-based discussion forums (sharedtalk.com, talkcity.com, chatterous.com, businessinsider.com).

– Exploiting many reference tools on the internet, such as online dictionaries, reference books, topics on different aspects of life, etc. (lingvo-online.ru/ru/Translate/en-ru/, study.ru/online/dict, oed.com).

– Multimedia materials, including concerts of favorite singers, interviews with popular people, radio channel broadcasting, and different films (englishonlinefree.ru/english_interview_celebrities, englishonlinefree.ru/filmseng).

– Creating and publishing student's work, in the form of digital storytelling or blogs. It is a possibility to motivate students by published their works for a potentially bigger audience than a teacher only.

It is necessary to remember that not only the internet resources can assist in teaching foreign languages, but also any Windows-based applications can be used by learners to increase the efficiency of English language learning.

All these activities will provide a better understanding of the development of the relationship between the models of communicative competence and foreign language mastery as a tool of intercultural experience and interaction.

For many students effective English communication requires total communicative competence and deep intercultural understanding. The basic ability in learning gram-

mar and vocabulary is not enough to be able to communicate properly and effectively. The learners using English as a second language need a specific understanding of these main elements. Thus, the task of a teacher is to teach learners to understand oral and written communication on the themes stipulated by the educational program; to express their views in an oral or written form; to critically evaluate the proposed material and actively work with it; to use the appropriate reference books and dictionaries; to defend their point of view and consciously make their own decisions; to carry out the project works and reports; and to work both individually and in a team.

References:

1. Ажель Ю.П. Особенности внедрения Интернет-технологий в организацию самостоятельной работы студентов при обучении иностранным языкам в неязыковом вузе // Молодой ученый. — 2011. — №6. Т.2. — Режим доступа: <http://www.moluch.ru/archive/29/3364/> (Дата обращения: 19.09.2014)
2. Владимирова Л.П. Интернет на уроках иностранного языка. ИЯШ, № 3, 2002. С. 33–41.
3. Нигаи Л.С. Использование ИКТ для формирования коммуникативной компетентности на уроках английского языка // Педагогическое мастерство: Материалы III Международной Научной Конференции. — М.: Буки-Веди, 2013. — С. 117-119.

Рехтега Л. О.

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри методики початкової освіти
Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ЗДІЙСНЕННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Ключові слова: логічне мислення, задачі з логічним навантаженням
Keywords: logical thinking, the problem with the logic load.

Вступ: На сучасному етапі перед вищою педагогічною школою гостро поставила проблема вдосконалення підготовки майбутніх педагогів із високим рівнем професіоналізму, які відповідально й творчо ставилися б до результатів свого навчання і домайбутньої професійної діяльності. Насамперед цю проблему створює професійно-педагогічна підготовка вчителів початкових класів, оскільки їхні функції відображають як загальне призначення учителя, так і те особливе соціальне замовлення, що зумовлено специфікою наявної сьогодні початкової школи та вимогами до неї. Одним із важливих завдань учителів молодших класів є підвищення освітнього і культурного рівня учнів та якості їхніх знань, що вимагають розвинутого логічного мислення, оскільки сучасні процеси інформатизації суспільства актуалізують уміння опрацьовувати значну кількість навчального матеріалу, обирати найголовніше, аргументувати свою позицію, доходити висновків, захищати власні ідеї. Педагогічні аспекти проблеми формування логічного мислення висвітлено в дослідженнях Л. Арістової, Д. Вількеева, І. Лернера, Р. Павелківа, В. Паламарчука, П. Підкасистого, Н. Половнікової, О. Савченко, В. Тюріної, І. Федоренка. Закономірності розвитку логічного мислення вивчалися ученими Д. Горським, М. Кондаковим, М. Мельниковим, Л. Рутковським, О. Митник.

Мета статті – дослідження ефективних педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до формування логічного мислення молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні майбутній учитель початкових класів повинен вміти збирати, засвоювати, опрацьовувати значний обсяг матеріалу. Саме наявність сформованого логічного мислення, на нашу думку, сприятиме тому, що майбутній педагог легко зможе корегувати великий обсяг інформації, яка надходить, вилучати необхідне й використовувати у своїй діяльності. Учителі, які обізнані з основами логіки, можуть передати ці знання, уміння і навички правильного, тобто логічного, мислення своїм учням. Отже, необхідність підготовки студентів до формування логічного мислення молодших школярів впливає з вимог, які ставляться до педагогічної діяльності і яким повинна задовольняти підготовка вчителів у вищому навчальному закладі, щоб успішно виконувати завдання, які постають перед ними у процесі навчання й виховання молодших школярів.

Логічне мислення молодших школярів – це вид мислення, що формується у процесі спеціально організованої пізнавальної діяльності і передбачає уміння особис-

тості аналізувати, класифікувати, знаходити схоже і відмінне, узагальнювати й доходити висновків щодо явищ і подій, які її оточують. Сутність професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів з формування логічного мислення молодших школярів полягає у заміні особистісної позиції учнів у сфері навчального пізнання з пасивної, що потребує безпосереднього педагогічного керівництва, на активну, і є наслідком розвитку їхнього самоуправління в цій сфері шляхом опосередкованого педагогічного впливу. Призначення діяльності вчителя початкових класів із формування логічного мислення молодших школярів, яку ми розглядаємо як особливу професійну стратегію й технологію, полягає у тому, щоб, залучаючи учнів до засвоєння основ логіки і відпрацювання необхідних логічних операцій як певних розумових дій, не подавляти їхньої самостійності, ініціативи й індивідуальності в навчальний час, а навпаки сприяти повноцінній самореалізації творчих сил та інтелектуальних потенцій учнів, пробудженню їхньої активності, самодіяльності та інтенсивного розвитку індивідуальних розумових здібностей.

Для того, аби здійснювати розвиток логічного мислення молодших школярів, учителю необхідні знання структури і закономірностей логічного розвитку учнів початкових класів, їхніх вікових, фізіологічних особливостей та особливостей мислення, вони повинні опанувати методику формування й розвитку логічного мислення дітей. У процесі формування логічного мислення молодших школярів, учитель не лише надає їм початкові знання, уміння й навички письма, лічби, але й навчає аналізувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, класифікувати тощо. Одним з основних завдань учителя початкових класів є формування уміння й бажання вчитися. А щоб бажати вчитись, уміти думати, необхідно розвивати логічне мислення, щоб сприйняття стало вдумливим, увага ставала мимовільною, розвивались абстрактні та чуттєві уявлення. Для здійснення такої діяльності в молодших класах учитель повинен бути готовим до цілеспрямованої роботи щодо формування і розвитку логічного мислення в учнів.

З метою розвитку логічного мислення учнів вчителю необхідно на кожний урок підбирати пізнавальні завдання. Це дасть можливість сформулювати і розвинути всю різноманітність інтелектуальної і творчої діяльності учнів і забезпечити перехід від репродуктивних, формально-логічних дій до творчих. При розв'язуванні логічних задач діти повинні вчитися думати, міркувати, шукати раціональний шлях розв'язання, різні способи розв'язання. На першому етапі знайомства із простими задачами треба складати зворотні задачі, щоб діти змогли побачити закономірність між компонентами задачі. Задачі – багатющий матеріал, який сприяє розвитку логічного мислення і дослідницьких навиків, ніщо не розвиває логічне мислення так, як текстові задачі в початковій школі. Постановка додаткових питань пізнавального характеру не тільки допомагає дітям в розв'язанні, але і підсилює практичний зміст задач, сприяє виробленню уміння застосовувати одержані знання в житті, на практиці. Крім того, така робота підвищує ефективність самого процесу навчання логічного розв'язання задач. Необхідно надавати увагу і розвитку нестандартного мислення, давати можливість одну і ту ж задачу розв'язати різними способами і оцінити, вибрати найраціональніший. Така робота створює максимальні умови для самореалізації, сприяє розвитку логічного мислення учнів, дає відмінну математичну освіту. Звичайно, вчитель – повинен на кожний урок приготувати своїм вихованцям що-небудь

неординарне, цікаве, стимулювати дітей розмірковувати, і якщо не вдалося знайти правильне рішення в класі, дати можливість подумати вдома.

Висновок: Для того, щоб розвивати логічне мислення молодших школярів, майбутньому вчителю початкових класів необхідні знання структури і закономірностей логічного розвитку учнів початкових класів, їхніх вікових фізіологічних особливостей та особливостей мислення, вони повинні опанувати методику формування й розвитку логічного мислення дітей. Щоб здійснювати зазначену діяльність майбутні вчителі повинні самі мати й розвивати в собі логічне мислення.

Література

1. Мелешко В. Формування логічних умінь як компонента алгебричної культури молодшого школяра/ В. Мелешко // Початкова школа. -2006. -№ 11. – С. 55-57.
2. Митник О. Логіка як навчальний предмет освітнього проекту «Перспективна освіта»/ Олександр Митник // Початкова школа. -2005. -№ 7. – С. 57-59

Корольова Н.В.

аспірант Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

Асанова Ф.Б.

аспірант Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Ключові слова: гуманізація, гуманітаризація, майбутній вчитель.

Keywords: humanization, humanitarization, future teacher.

Принцип, що ставить в основу освітнього процесу права людини, названий у педагогіці принципом гуманізму. У зарубіжній літературі основою гуманізації визнано три складові: моральність, індивідуалізація навчання та орієнтація освіти на швидкозмінюваний світ. Але це гуманізація у вузькому розумінні слова. Нам більше імпонує визначення гуманізації в широкому розумінні слова, дане Т. Буяльською, яка вважає, що гуманізація націлена на формування гуманістичних відносин, де все базується на культурі взаємовідносин і культурі мислення; умінні користуватись свободою і підкорятись правилам і законам; активності, мотивації вчинків, відповідальності, ініціативності, пошуку і творчості [1,7].

Гуманізація освіти – це світоглядний і діяльний підхід до навчання, який не лише визнає, а й стверджує цінність студента як особистості, його право на якісну освіту, на свободу вибору, на розвиток і виявлення своїх здібностей, на визнання єдиним критерієм оцінювання діяльності викладача якість особистості спеціаліста. Отже, гуманізація освіти – це повернення усіх наук до людини, на формування духовного світу спеціаліста, орієнтованого на загальнолюдські цінності. Гуманізація здатна створити передумови виникнення в студентів такого культурного потенціалу, який може забезпечити становлення чіткої громадянської позиції і творчої професійної діяльності після закінчення ВНЗ, визначення принципів соціальної поведінки і правильної соціальної та національної орієнтації, прагнення до моральної зрілості.

Гуманізація освіти сприятиме утвердженню людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкриттю її здібностей та задоволенню її різноманітних освітніх потреб, забезпеченню пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і довкілля, суспільства і природи. Навчити студента розуміти проблеми людини, замислюватись над ними та шукати шляхи її розв'язання – одне з головних завдань гуманізації.

Отже, гуманізація навчального процесу переслідує мету, використовуючи навчальний матеріал з конкретних дисциплін і відповідні технології навчання, приділяти максимум уваги розвитку особистості. Проте вважаємо необхідною також гуманізацію не лише навчального процесу, а й самого навчального середовища ВНЗ. Динаміка демократичних процесів у суспільстві передбачає аксіологічну

переорієнтацію в освітній системі, її цілях і завданнях. Гуманні відносини в різних сферах суспільного життя і праці вимагають створення адекватних відносин і в освіті.

Отже, процес гуманістичної освіти двоєдиний: з одного боку він породжує педагогічне середовище, яке є для нього стрижнем, що об'єднує в єдине ціле всі його різноякісні компоненти, а з іншого – гуманістична освіта є функцією системних характеристик педагогічного середовища. Виокремлюємо низку функцій, що виконує культурно-освітнє середовище ВНЗ: соціально-адаптаційна, культурологічна, виховна, гуманістична.

Розвиток культурно-освітнього середовища ВНЗ здійснюється суб'єктами освітньої системи в процесі їхньої діяльності та взаємодії, здійснюючи вплив на свій власний розвиток. Використання різних педагогічних технологій, прагнення до творчого розвитку та самоосвіти, що базуються на моральних і педагогічних ідеях, визначають процес гуманізації культурно-освітнього середовища.

Суть гуманізації навчального середовища полягає у формуванні партнерського та зацікавленого ставлення до кожного студента з боку викладача. Такий підхід означає докорінну перебудову всього навчально-виховного процесу в напрямі розвитку гуманітарного мислення і світогляду. Основна мета гуманізації навчального середовища – це виховання особистості, яка насамперед є громадянином держави і патріотом своєї країни, яка володіє універсальною спеціальною підготовкою і широким світоглядом, високим рівнем загальної і національної культури.

Гуманізація має два аспекти:

- психологічний аспект, який передбачає активізацію ролі людини, індивідуалізацію навчання (самостійна робота);
- загальнокультурний аспект, під яким розуміється гуманітарна культура, яка формується завдяки змісту різних гуманітарних дисциплін.

Активізація ролі студента передбачає його співробітництво й співтворчість з викладачами. Це означає, що не лише викладач у процесі своєї праці готує компетентного фахівця, а й студент, зацікавлений в реалізації цієї мети, виступає суб'єктом цієї співпраці. І тільки узгодження цих дій приведе до очікуваного результату. Це знаходить свій вираз у педагогічному принципі активності студента та в підході до організації навчально-виховного процесу з позицій особистості.

У центрі гуманістичної методології навчання ми ставимо не викладача, а студента, а також такі види навчальної діяльності, які допомагають майбутньому вчителю вчитися самостійно. Реалізація положень гуманістичної методології в нашій практиці здійснювалась за допомогою інноваційних технологій навчання, через систему підручників і методичних посібників, через особистість викладача. У своїй роботі викладачі прагнули використовувати найновіші досягнення педагогічної науки.

Гуманістична методологія пропонує викладачам широкий вибір вікторин, конкурсів, змагань, творчих завдань. Прагнемо використовувати ми в своїй роботі й такі прийоми як індивідуалізація та диференційований підхід, а також колективні форми взаємонавчання. Принцип гуманізації освіти вимагає розроблення такої технології процесу передавання студентам інформації гуманістичного спрямування, яка створює для них оптимальні умови для засвоєння гуманістичних знань, котрі повідо-

мляються в розгорнутому вигляді, що дозволяє їм у майбутньому самим генерувати гуманістичні переконання (виходити за межі засвоєння інформації).

Всі учасники навчально-виховного процесу мають різний інтелектуальний і культурний рівень, різний життєвий досвід і творчий потенціал. Проте, організовуючи гуманізацію навчального середовища, ми виходимо з того, що кожен є унікальною особистістю, безумовно цінною для тих, хто її оточує. І всі займають рівні партнерські позиції у творчому процесі.

У професійній підготовці майбутнього вчителя важлива свобода думки та її вільне вираження в словах, мисленні. Діалог передбачає особистісне суб'єктно-суб'єктне, рівноправне, духовно зорієнтоване спілкування викладача зі студентами і студентів між собою. Тобто, комунікативний складник педагогічної діяльності досягає своєї вищої і специфічної форми – спілкування на рівні цінностей і смислів. Наш досвід показав, що такий рівень спілкування між викладачем і студентом можна здійснити лише за певних умов, а саме потрібні: природність, відкритість, спонтанність, вираження суб'єктних відчуттів і переживань, емпатійне розуміння і сприйняття між учасниками педагогічного процесу. У результаті діалогічно спрямованої діяльності викладача можливе переформування студента з об'єкта в суб'єкт, що призводить до підвищення ефективності педагогічного процесу, створює умови для творчості й зростання самооцінки майбутніх учителів. Діалогічна спрямованість педагогічного процесу надає його учасникам можливість не лише відчутти внутрішні зміни в індивідуальному "Я", а й проаналізувати і скорегувати розвиток ціннісних якостей особистості.

Гуманізація навчального середовища в педагогічному ВНЗ передбачає розширення простору уявлень майбутніх учителів про педагогічний процес, його масштабність і межі. Одна справа розглядати педагогічну діяльність, виходячи з цілей засвоєння конкретного предмета, при цьому простір можливостей буде відносно вузьким, і зовсім інша – розглядати ціннісно-зорієнтований педагогічний процес, у якого простір можливостей буде значно ширшим, що дає змогу його учасникам розкривати свою суб'єктність. Такий підхід формує різні масштаби педагогічного мислення, різні цілі, дає змогу розкривати сутність різних цінностей (у тому числі й національних) і створює сприятливі умови для їх прийняття. Викладач і студенти мають можливість осягнути себе як частинку інших великих систем, а саме: етносу, нації, суспільства, Природи, Космосу, що в свою чергу спонукає їх до сходження на більш високі ступені розуміння своєї індивідуальності, відкриває поле можливостей для пошуків цінностей і смислу життя.

Отже, гуманізація навчального середовища передбачає спрямування освітнього процесу на формування духовного світу особистості майбутнього вчителя, утвердження духовних цінностей як пріоритетних у визначенні мети й змісту освіти, на олюднення знань, формування цілісної гармонійної картини світу з повноцінним відображенням загальнолюдської культури, багатовимірного світу людини. Гуманізація педагогічної освіти – це спосіб реалізації навчання й виховання інтелектуальної соціокультурної особистості.

З поняттям гуманізації тісно пов'язане поняття гуманітаризації, яка є частиною загального процесу гуманізації системи освіти і передбачає отримання студентами, крім знань і навичок, необхідного для кожної культурної людини уявлення про історію розвитку людського суспільства та його культуру.

Гуманізація педагогічної освіти забезпечує розвиток особистості вчителя відповідно до духовних цінностей загальнолюдської культури, отже, важливе місце в підготовці майбутнього вчителя займає засвоєння ним гуманітарної культури. Гуманітаризація освіти ставить своєю метою формування морально й духовно розвинутої людини – майбутнього фахівця, рівень підготовки якого гармонійно сполучає освіченість, професіоналізм, духовність, моральну вихованість [2, 73].

Гуманітаризація освіти є таким напрямом мислення та діяльності, орієнтиром для якого є всебічний розвиток, засвоєння та використання гуманітарного знання як засобу гуманізації життя, активне застосування досягнень комплексу наук, що стосуються вивчення культури та історії народів, різних сторін суспільного буття та свідомості.

Поряд з гуманізацією й гуманітаризацією освіти значне місце займає й інтеграція, що забезпечує глибину загальнофілософських, психолого-педагогічних, загальнокультурних і спеціальних знань. Підхід до відбору змісту освіти з цих позицій дозволяє сформувати в майбутніх учителів систему професійних знань, загальнокультурний рівень, актуалізувати в майбутніх учителів філологічних дисциплін уявлення про духовні цінності.

Література:

1. Буяльська Т. Б. Гуманістичні виміри вищої освіти / Буяльська Т. Б. // Гуманізм та освіта. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, м.Вінниця, 21-23 вересня 2004 р.в 2-х томах. Том 1. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2004. – С.6-10.
2. Климова О.А. Духовний потенціал загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя / О. А. Климова // Гуманізація навчально-виховного процесу: Збірник наукових праць. Випуск XXV. / За загальною редакцією В.І. Сипченка – Слов'янськ: Видавничий центр СДПУ, 2005. – С.71-78.

Шевченко С. І.

кандидат педагогічних наук, доцент
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Харицька С. В.

кандидат педагогічних наук
Київського Національного авіаційного університету

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ З МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація

У статті розглядаються шляхи перетворення традиційної лекції в інтерактивну шляхом застосування інтерактивних методів навчання.

Ключові слова: інтерактивна лекція, інтерактивні методи навчання, лекція.

Keywords: interactive lecture; interactive teaching methods; lecture.

Основним методом викладу теоретичного матеріалу під час навчання у вищій школі є лекція. Як відомо, цей метод вперше почав застосовуватись у середньовічних університетах у формі читання і коментування викладачем тексту якоїсь книги. Характеру усного викладу навчального курсу лекція набула у XVIII столітті. У різні часи до лекції, як і до лектора висувалися різні вимоги. Вони зумовлені розвитком науково-технічного прогресу взагалі й досягненнями науки у певній галузі.

Лекція дозволяє викладачеві розв'язувати такі дидактичні завдання:

- передавати нову інформацію;
- пояснювати і впорядковувати складні поняття, терміни;
- моделювати процес розв'язання проблем;
- аналізувати та розкривати зв'язки між різними ідеями, напрямками, школами;
- мотивувати студентів до подальшого навчання.

Основним завданням традиційної лекції залишається передача студентам готових знань, яка є позбавленою активного творчого усвідомлення, створення умов для виникнення сумнівів, роздумів та питань. Завдання студентів зводиться до механічного запису конспекту, яким можна скористатися під час підготовки до практичних чи лабораторних занять. Головними недоліками традиційної лекції вважається: відсутність часу на осмислення, обговорення інформації, що надходить; одноманітність діяльності; пасивна роль студентів на такому занятті, що призводить до невміння виділяти головне, ставити запитання чи відповідати на них, критично ставитися до почутого (записаного); відсутність зворотного зв'язку і здійснення контролю з боку викладача [1].

Проте не варто недооцінювати традиційні лекції. Незважаючи на перераховані недоліки успіх лекції багато в чому залежить від особистості лектора, його манери подачі теоретичного матеріалу. Якщо він використовує метод рандомізації під час викладу матеріалу, студенти мають змогу спочатку послухати порцію нового ма-

теріалу, а потім записати його основні положення. Зважаючи на складність предмету методики викладання іноземної мови, на особливу методичну мову, такий підхід допомагає студентам краще усвідомити нову тему вже при першому ознайомленні з нею. В усі часи лектори прагнули зацікавити студентів предметом вивчення, ставлячи перед ними різноманітні проблемні завдання. Лекція – це не просто виклад теоретичного матеріалу лектором, це ще й стимулювання розумової діяльності студента. Звичайно до появи новітніх інформаційних технологій результати своїх міркувань над проблемними запитаннями лектора мали змогу продемонструвати 1-2 студенти всієї аудиторії.

З появою новітніх інформаційних технологій до лектора висуваються нові вимоги. Студентам нецікаво пасивно сприймати лекцію і конспектувати її. Навіщо слухати те, що можна прочитати у підручнику, навіть якщо на самостійне опрацювання піде більше часу? Сучасний студент хоче сприймати нову інформацію сучасними способами. Чим більше задіяно аналізаторів при сприйманні нового матеріалу, тим краще і міцніше він засвоюється. Тому з часом викладачам довелося відмовитися від традиційної лекції з паперового конспекту і перейти до презентацій в Power Point. Але й цього з часом виявилось замало для того, щоб лекція не була нудною для студента. Крім того, при тривалому спогляданні на екран спостерігається втома. Сучасна лекція повинна поєднувати різні канали сприйняття інформації. Студент не лише записує основні положення лекції. Він має можливість взяти участь в електронному опитуванні, подивитися/почути відео/аудіо фрагменти, перевірити свій рівень засвоєння нового матеріалу. Студент перетворюється на активного учасника лекції. Таким чином лекція набуває двостороннього характеру, вона стає інтерактивною.

Інтерактивна лекція виключає монолог лектора у чистому вигляді. Натомість він перетворюється у діалогічний монолог, в якому беруть участь одразу декілька учасників спілкування. Інтерактивна лекція відрізняється від традиційної двобічним потоком інформації (від педагога і від студентів), містить проблемні питання з боку викладача-лектора, виділяється евристичним типом навчання, допускає переривання розповіді педагога і обговорення теми, що викликала труднощі для розуміння, або зацікавила студентів. Інтерактивна лекція допускає імпровізовані виступи студента або кількох студентів по темі лекції. Метою інтерактивної лекції є донесення інформації й активне засвоєння цієї інформації студентами, а не обмін думками. Лекційна форма при переході до наступних етапів навчання повинна послідовно замінюватися дискусіями, доповідями, обговореннями або іншими формами навчання, які роблять процес засвоєння знань і формування навичок більш активним і передають частину функцій керування навчанням у руки тих, хто навчається. Інтерактивний підхід до проведення лекційних занять докорінно змінює модель поведінки викладача і студента; надає студентам можливість стати головними суб'єктами процесу навчання; змінюється традиційний погляд на роль лектора, який віднині виступає не лише у ролі «джерела інформації», але й організатора дискусії, фасилітатора, консультанта, авторитетної особи, яка забезпечує корекцію засвоєного матеріалу. Інтерактивна лекція побудована на активній взаємодії студентів між собою, з оточенням, середовищем шляхом діалогу/полілогу, взаємонавчання. У процесі діалогічного навчання студенти навчаються зважувати альтернативні думки, приймати продуктивні рішення [1].

Інтерактивна лекція – це спосіб організації навчання через дію. Студенти вчать активно співпрацювати один з одним. Їхня діяльність є колективно розподіленою, а результат колективно отриманим: одночасно груповим і особистим.

Розглянемо деякі інтерактивні методи, які можна застосувати під час лекцій з методики викладання англійської мови.

Метод «Керована лекція» дозволяє: викласти новий матеріал; навчити студентів вибірково підходити до інформації, виділяти головне; активізувати діяльність студентів під час викладу нового матеріалу. Студенти слухають лектора і не роблять ніяких записів. Після двадцятихвилинного викладу лектор зупиняється і пропонує студентам записати основні положення з його розповіді. Це займає 8-10 хвилин часу. Починаючи таку роботу вперше, викладачеві варто запропонувати декільком студентам прочитати свої записи і зробити їх обговорення та корекцію в загальному колі. Можливе використання наочних посібників, таблиць і технічних засобів навчання до теми заняття.

Метод «Лекція з паузами» дозволяє: викласти новий матеріал; активізувати навчальну діяльність студентів; підтримувати зворотний зв'язок зі студентами, фіксувати їхні труднощі, надавати допомогу і забезпечувати корекцію засвоєного матеріалу. При підготовці лекції лектор має розділити навчальний матеріал на логічно завершені частини – міні-лекції і розробити проблемні завдання для студентів, які вони будуть виконувати в паузах між викладом. Виклад однієї частини матеріалу займає 10-15 хвилин з урахуванням того, що студенти конспектують матеріал лекції, використовуючи мультимедійну презентацію. Під час пауз студентам можна запропонувати таке інтерактивне завдання як *маркування ключових положень* – після 10-15 хвилин лекції лектор просить студентів переглянути свої записи і виділити маркерами ключові слова/положення. Далі у фронтальному режимі порівнюються результати.

Підготовка до **бліц-інтерв'ю**. Цей вид роботи використовується для перевірки знань. Тривалість інтерактивної вправи залежить від мети та змісту лекції (10-15 хв.). Студенти готують запитання, що будуть ставити під час «інтерв'ю». Найголовніше, що слід роз'яснити студентам – це те, що питання мають бути чіткі та лаконічні. Під час виконання завдання студенти навчаються виділяти головні думки, на основі яких і будуть задані питання, що вимагають відповіді 2-3 словами. До того ж розвивається взаємоповага та коректне ставлення один до одного. Для проведення інтерв'ю аудиторія поділяється на «експертів» та «журналістів». «Експерти» займають місце у центрі, «журналісти» по черзі ставлять запитання.

Колективне обговорення ситуативних ідей із застосуванням **кейс-методу**. Ситуації слугують студентам конкретними прикладами для ідей та узагальнення. Наприклад: Висловіть свою думку, чи є методично коректним формулювання такого завдання для перевірки розуміння почутого: *Listen to the text and retell it*. Обґрунтуйте свою точку зору.

Метод «Лекція за участю студентів» дозволяє: активізувати розумову та пізнавальну діяльність студентів; створити умови для творчості і самостійної роботи; надати студентам можливість стати головними суб'єктами навчання, побачити різноманітність думок та підходів. Студенти беруть активну участь у створенні лекції. Підготовка до лекції починається за 2-3 тижня до її проведення. Викладач оголошує

тему лекції і спираючись на досвід циклу попередніх лекцій на подібну тематику, пропонує студентам взяти участь у розробці лекції. Можна організувати роботу малих груп, які візьмуть на себе розробку варіантів плану лекції з наступною презентацією результатів їхньої роботи. На цьому етапі роботи викладач виконує функції фасилітатора та радника. На наступній лекції викладач виступає з узагальнюючою доповіддю, а його співдоповідачами стають студенти, які докладніше роз'яснюють загальні тези основної доповіді.

Наприклад, під час вивчення теми «Навчання лексики» студенти можуть підготувати доповідь про різні способи семантизації лексичних одиниць.

Правда чи неправда? Цей спосіб забезпечує негайне залучення учасників до обговорення і може бути вступом до теми заняття. Він також заохочує розвиток команди, обмін знаннями, негайне залучення до процесу навчання. Лектор складає список тверджень, що стосуються теми. Половина з цих тверджень повинна бути правдою, половина – ні. Лектор може скласти загальний список положень і роздати його у вигляді роздаткового матеріалу учасникам. Завдання студентів – уважно слухати лекцію і відмічати правдиві та хибні положення. Лектор має прокоментувати всі твердження наприкінці лекції [2].

Наприклад під час вивчення теми «Навчання фонетики» можна запропонувати такі твердження:

1. Телефоністці, яка лише слухає і з'єднує абонентів та ніколи не говорить, необов'язково володіти правильною вимовою. Достатньо мати лише слухові навички.
2. У школі неможливо навчити ідеальної вимови.
3. У навчанні іншомовної вимови слід відштовхуватися від навичок рідної мови.
4. Уведення іншомовного звуку на уроці слід починати словами: «Сьогодні на уроці ми вивчимо новий звук».
5. У вимові можна допускати фонетичні помилки, але не можна фонологічні.

Обговорення. Оголошуючи тему лекції можна дати можливість студентам у парах або малих групах спробувати спрогнозувати, які питання мають бути розглянуті у ході лекції, на які питання вони хотіли б почути відповіді. Лише тоді лектор може подати план лекції.

Ретроспекція. На етапі вивчення нового матеріалу можна звертатися до прийому ретроспекції. Під ретроспекцією в психології розуміють індивідуально-емпіричний огляд минулих подій, рефлексивно-ментальне-індивідуальне звертання суб'єкта до минулих фрагментів, ситуацій, епізодів життя, до своїх емоцій, дій, вчинків тощо [3]. Будь-який матеріал засвоїться краще, якщо він підкріплений досвідом з власного життя. Тому на початку лекції студенти мають пригадати, як вони вивчали той чи інший матеріал, у школі і проаналізувати його вже не з погляду учня, а з погляду вчителя. Наприклад, під час вивчення теми «Навчання аудіювання» студенти можуть проаналізувати свій власний досвід стосовно труднощів сприйняття іншомовного тексту на слух, а потім згрупувати ці труднощі у 4 групи.

Крім того, оволодіваючи знаннями з методики, студенти мають змогу аналізувати заняття з практики англійської мови у виші, співставляти отримані теоретичні знання з практикою викладання мови. Для того, щоб сформувати у студентів вміння аналізувати і співставляти, варто включати в заняття з практики англійської мови елементи предмету методики викладання. Як домашню роботу студенти отри-

мують завдання підготувати та провести фрагмент конкретного уроку зі шкільного підручника. Таким чином, вивчаючи певну розмовну тему в аудиторії, студенти ще мають можливість навчитися викладати подібну тему у школі.

Голосування. У багатьох телевізійних програмах з метою задіявання глядачів вдаються до голосування та виведення даних на екран. Цю технологію можна застосувати й у навчальному процесі. На етапі перевірки адекватності розуміння ключових понять теми, рівня засвоєння знань лектор може розробити невеликий опитувальник, який учасники можуть заповнити одразу і миттєво отримати відповіді та кількісні результати, використовуючи пульти для голосування. Таким зворотним зв'язком власне і повинна закінчуватися інтерактивна лекція. Лектор має підвести підсумки лекції й упевнитися в тому, на якому рівні відбулося первинне оволодіння новим теоретичним матеріалом. Для реалізації даного методу читання лекції необхідно укомплектування аудиторії необхідними технічними засобами: комп'ютером; мультимедійним проектором; пультами для голосування, спеціальним програмним забезпеченням.

Ділова гра. На кожній лекції, яка передбачає навчання іншомовного матеріалу, лектор має продемонструвати фрагмент уроку, наприклад «введення нових лексичних одиниць з теми «Одяг», а студенти – проаналізувати послідовність кроків. Маючи зразок, студенти зможуть підготувати подібні фрагменти до лабораторного заняття.

При виборі того чи іншого інтерактивного методу викладачеві слід визначити: роль та місце запланованої інтерактивної лекції у циклі лекційних та практичних занять, передбачених навчальною програмою з дисципліни; мету, яка обумовлює вибір конкретного інтерактивного методу; особливості студентської аудиторії; рівень її загальної теоретичної підготовки; обізнаність студентів з формами та прийомами проведення інтерактивних занять; наявність в аудиторії студентів з досвідом публічних виступів або читання інтерактивних лекцій; ретельне обмірковування етапів та змісту лекторської діяльності.

Література

1. Інтерактивні лекції з курсу методики викладання іноземних мов на філологічних факультетах у вищих навчальних закладах. – Реферат. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.br.com.ua/referats/Movovedennya/43937.htm>
2. Софій Н., Кузьменко В. Активне навчання: обговорення, інтерактивні лекції, рольові ігри, мозкові штурми. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/theory/1345/>
3. Тарасова О. Інтерактивні методи навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності студентів під час лекційних занять. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.psyh.kiev.ua/>

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ШКОЛЬНИКОВ

Ключевые слова: проблемы развития, творчество, деятельность ребёнка.

Keywords: problems of development, creativity, activities of the child.

Одной из педагогических задач сегодня является внедрение в образовательный процесс таких методов и приемов, которые помогут подросткам не только овладеть определенными знаниями, умениями и навыками в той или иной сфере деятельности, но и развивать их творческие способности.

Творчество – это деятельность человека, направленная на создание какого-либо нового, оригинального продукта в сфере науки, искусства, техники, производства и организации. Творческий процесс, в свою очередь, является прорывом в неизвестное, но ему предшествует длительное накопление опыта, знаний, умений и навыков, он характеризуется переходом количества всевозможных идей и подходов в новое своеобразное качество.

Практика показывает, что для учителя задача развития творческих способностей учащихся, является наиболее сложной и трудно реализуемой. С одной стороны, нужно для каждого учащегося создать такие условия, которые позволят ему творчески подойти к решению различных проблем, с другой стороны, это должно происходить в рамках учебной программы.

В традиционной педагогике логика движения мысли определяется отнесением ее к некоему исходному и фундаментальному определению или понятию, а в современной педагогике логика движения мысли определяется отнесением к исходному интересу и ценностям. Такое мышление несет на себе личностный отпечаток.

Для творчества необходима некоторая база знаний: умение комбинировать и конструировать, анализировать, находить в предмете или объекте не свойственные ему признаки, но аналогичные с признаками других объектов или предметов, даже самая плохая, не должна критиковаться.

Что касается формирования способностей, то оно, по мнению Б. М. Теплова, осуществляется не иначе, как в процессе той или иной практической деятельности. «Способность, – писал он, – не может возникнуть вне соответствующей конкретной деятельности» [1].

Первые исследования показали, что при соответствующей организации деятельности ребёнка, развиваются элементарные способности (способность ощущать, воспринимать, мыслить), причем развиваются как раз способности, необходимые для успешного осуществления трудовой деятельности.

Особенно важным в обучении школьников являются мотивы, которые побуждают детей охотно трудиться и превращает труд в глазах учащихся в значимое и необходимое для них дело. Именно с мотивами связано формирование отношения к труду как главной ценности. Такое же значение имеют знания о закономерностях

возвышения потребностей, изменения установок, интересов, самооценок, притязаний и других вершинных образований личности в условиях трудовой деятельности.

Г. Нойнер, В. Калвейт, Х. Клейн определили психические предпосылки для творческого труда, которые, в свою очередь, включает широкое образование, дифференциальные специальные знания, развитые умственные способности и гибкость мышления, радость изобретательства и труда, высокий уровень понимания проблемы и удовлетворения от их решения, эмоциональная стабильность, терпение, умение доводить дело до конца, готовность к риску, сознательность, активная жизненная позиция и высокий уровень общественного сознания. [2]

Терский В. Н. считает, что в творчестве немаловажную роль играет самодеятельность, которую зачастую путают с натаскиванием. Если мы, ничему не научив детей, призываем их творить, то в лучшем случае это будет неудачное, искаженное воспроизведение того, что они когда-то умели. Самодеятельность будет тогда, когда дети будут действовать сами. Инициатива не может возникнуть из ничего. Можно сказать, что самодеятельность школьников – это единство обучения и творчества.

Рамочные условия педагогического процесса могут быть определены на основе анализа взаимодействия школьника и творческого потенциала, направленные на развитие творческих способностей обучаемого:

- суть педагогического процесса, направленного на «творчество» заключается в проектирование обучающей среды (специально организованной среды), которая бы способствовала каждому обучающемуся реализовать до максимума свой творческий потенциал;
- целеполагание обучающей среды должно основываться на «провокационной» составляющей, которая позволит каждому обучаемому создать творческий продукт с учетом его личного творческого потенциала;
- педагогический процесс должен основываться на использовании жизненного опыта, неформальных и формальных знаний обучаемого, а также на гармоническом единстве сознания и подсознания обучаемого;
- обучающая среда должна быть направлена на активизацию правого полушария мозга, обучаемого.

В традиционной педагогике имеются ряд «ловушек», которые несовместимы с процессом внедрения творчества в современной педагогике.

В традиционной педагогике цель урока представлена в виде задач (что делать?) или деклараций (желаемое выдается за действительное), поскольку она не измеряема и не согласована с временным пространством. В традиционной педагогике доминирует триединая цель урока (три цели урока с системообразующим базисом – содержанием). В современной педагогике предусматривается проектирование процесса на основе одной цели с системообразующим базисом – компетенцией (с ориентированием на восемь европейских базовых компетенций) [3].

Рассматривая современную педагогику, которая не приемлет как самоцель конкуренцию и соревнование, и принимает усредненные сравнительные оценки – как лучшее образование в мире, рейтинг школ. В связи с этим, возникла необходимость пересмотреть всю систему трансляции знания и их качественную оценку.

Первой предпосылкой явилось то, что получатель высказывания – учащийся – не знает того, что хочет и знает первоначальный отправитель. Вторая предпо-

сылка заключалась в том, что он может выучиться и стать экспертом того же уровня компетенции, что и педагог. Эти два требования предполагают третье: существуют высказывания, по поводу которых уже состоявшийся обмен аргументами и приведенными доказательствами, считаются достаточными, и поэтому они могут передаваться в том виде, в каком есть, как не подлежащие более обсуждению истины.

Современность же требует иного подхода, где востребованной становится обучающая среда, которая позволяет ученику реализовать свой творческий потенциал с целью расширения горизонта профессиональной жизни. [4].

Литература:

1. Теплов Б. М. Способности и одарённость. // Психология индивидуальных различий. Тексты. М.: изд-во Моск. Ун-та, 1982, с. 133.
2. Резерв успеха творчество. Под ред. Г. Нойнера, В. Кальвейта, Х. Клейна. – Москва: Педагогика. – 1989.- 116с.
3. Капра Ф. Скрытые связи. М., София, с. 336 .
4. Борисов С. Философия образования современного общества: проблемы и перспективы // Международный электронный журнал «Образовательные технологии и общество». 2010. Т.13. № 3. С. 491-496

ТИПЫ МАТЕМАТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ И МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ ПРОЕКТИВНОЙ ГЕОМЕТРИИ

Ключевые слова: типы мышления, проективная геометрия.

Keywords: types of thinking, projective geometry.

Разрабатывая курс математической дисциплины преподавателю необходимо изучить психологическую возможность воспринимать учебный материал студентами. Например, разрабатывая курс проективной геометрии (она изучает свойства фигур, которые остаются неизменными во время центрального проектирования, и оперирует абстрактными понятиями, которые не возможно «потрогать») нужно учитывать типы математического мышления слушателей, уровень развития их пространственного мышления.

В общей структуре мышления, по предложению И.Я. Каплуновича [2], можно выделить пять пересекающихся подструктур – типов математического мышления. Доминирующий тип и определяет мыслительную деятельность человека в разных практических случаях.

Топологическое мышление. Этот тип отвечает за целостность и связанность логических операций. Люди с таким типом мышления не любят действовать наобум, они всегда начинают действие с начала, не пропуская ни одной детали, скрупулезно, не торопясь, доводя до конечного результата.

Порядковое мышление отвечает за точное следование логических операций. «Порядковцы» любят строгий линейный порядок, от начального к конечному. Для них важна форма и размер объектов, их соотношение, направление движения. Люди с таким типом мышления стремятся чётко следовать порядку, в любых действиях стараются выработать алгоритм, который зависит от какого-то одного объективного принципа.

Метрическое мышление. Эта структура руководствует в человеке количественными запросами. Люди с таким типом мышления все всегда и во всем пытаются сводить к конкретным величинам и постоянно оперируют такими параметрами как ширина, высота, дальность, количество и т.д. «Метристы» не любят обрзанность и общность – им сложно представить какую-то абстрактную величину, не выраженную определённо.

Алгебраическое мышление. Люди с доминирующим мышлением этого типа – прирождённые комбинаторы и конструкторы. Они постоянно стремятся к представлению объекта через структурное восприятие. То есть, постоянно разбирают и собирают предмет, пытаются выстроить из частей разные комбинации. К решению каких-либо задач подходят с хаотическим настроением – начинают с того места, которое им нравится, потом перескакивают куда-то в середину, минуя промежуточные

этапы, и заново возвращаются в начало, предварительно исследовав часть, которая должна завершать процесс.

Проективное мышление. Самое сложное из всех пяти. Тот, у кого преобладает структура данного типа, склонен рассматривать предмет с разных точек зрения, под разными углами. Такой человек мыслит нестандартно, удивляет окружающих многовариантностью решений, любой ситуации.

Следует учитывать и то, что проективной геометрии можно обучать за разными подходами [1]: синтетическим (с помощью геометрических преобразований) и решать в основном задачи на построение), аналитическим (с помощью координатного метода, решаются задачи алгебраического характера). Проведя исследование на определение типа мышления, преобладающее у студентов определенной группы, преподаватель может определиться и с тем подходом обучения, который будет более доступным студентам.

Если обучение проводить за синтетическим подходом, то проще всего воспринимать материал будет человек-«проективист», сложнее всего будет «метристу». Для того, чтобы в процессе обучения активно принимали участие «топологисты» и «порядковцы» необходимо алгоритмизировать учебный материал, стремится выделять этапы в доказательствах теорем, алгоритмы решения задач. Для усвоения материала алгебраистами необходимо четко следить за этапами решения задач (в данном курсе – это в основном задачи на построение) и не разрешать им упускать важные моменты, но позволять, например, не останавливаться на решении основных задач на построение [1].

Если в группе преобладают люди-«метристы», то для усвоения курса его лучше преподавать за аналитическим подходом, иначе материал не будет воспринят студентами. Хотя тут стоит объединять эти два подхода как возможность развития определенного подтипа математического мышления, но преобладать должен аналитический тип, если «метристов» среди студентов больше, чем людей с другими типами мышления.

Таким образом, знания преподавателем основных типов математического мышления позволяют правильно организовать изучения курса проективной геометрии.

Литература:

1. Заїка О. В. Базові задачі в курсі проективної геометрії // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2011. – №1(11) С. 15-23.
2. Каплунович И.Я. Содержание мыслительных операций в структуре пространственного мышления // Вопросы психологии. 1987. – № 6. С. 115 – 122.

